

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

PRAVĚK SEVERNÍHO PLZEŇSKA

DIDAKTICKÉ APLIKACE VE VÝUCE REGIONÁLNÍCH

DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Yvonne Mašková

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Čj - Dě

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, dne

.....

Za odborné vedení, cenné rady a připomínky děkuji vedoucí mé diplomové práce
PaedDr. Heleně Východské.

Obsah

1	ÚVOD	6
1.1	Region	6
1.2	Regionální dějiny	7
2	ROZDĚLENÍ PRAVĚKÉHO VÝVOJE V RÁMCI VYMEZENÉHO ÚZEMÍ.....	11
2.1	Doba kamenná	11
2.1.1	Neolit	12
2.1.2	Eneolit	14
2.2	Doba bronzová.....	17
2.2.1	Starší doba bronzová.....	18
2.2.2	Střední doba bronzová	18
2.2.3	Mladší a pozdní doba bronzová	20
2.3	Doba železná.....	24
2.3.1	Doba halštatská	25
2.3.2	Doba laténská.....	28
2.4	Doba římská.....	32
3	DIDAKTICKÁ ČÁST.....	36
3.1	Projektové vyučování	36
3.2	Exkurze	39
3.3	Konkrétní návrh projektového vyučování – projektu Od pravěku po současnost	40
4	ZÁVĚR	88
	RÉSUMÉ.....	90
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	91
	SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	97
	SEZNAM PŘÍLOH	100

1 ÚVOD

1.1 Region

Severní Plzeňsko má velký význam pro pochopení pravěkého vývoje na území celé naší republiky. Odborníci neustále zkoumají, proč byla tato oblast pro prehistorická etnika tak důležitá, avšak stále není zcela zřejmé, proč tomu tak je. Břidlicové nebo jílovité podloží nacházející se téměř na celém regionu totiž způsobuje, že zdejší půdy nejsou tak kvalitní. Na druhou stranu jsou zde ovšem významná naleziště nerostných surovin a především výhodný systém vodních zdrojů s bohatým množstvím potoků a říček. Pro neolitiky bylo zajímavé především okolí Kaznějova, kde se těží **kaolín** a území okolo Žihle, kde najdeme **cihlářské půdy**, jež jsou vhodné pro pěstování obilovin, kukuřice, brambor a také k chovu dobytka.

Region, jehož pravěký vývoj jsem se rozhodla zkoumat, je součástí Plzeňského kraje a na severu sousedí s Karlovarským krajem, na východě s okresem Tachov a na jihu se rozprostírá samotné město Plzeň. Velmi důležitým faktorem je jeho rozloha, která z něj dělá třetí největší okres v kraji. Nadmořská výška dosahuje až 400 metrů. Převážnou část regionu totiž tvoří **Plzeňská pahorkatina** se svým nejvyšším bodem Stěnským vrchem (762 m). Na západě se tyčí vrch Lišák (676 m) a na severu Vladař (693 m), jenž ovšem spadá do Karlovarského kraje. Ve střední části zmíněné oblasti se rozprostírá Plaská pahorkatina, která se na severu mění v Rakovnickou pahorkatinu.

Z hlediska charakteristiky oblasti a jejího pravěkého vývoje jsou pro mou práci velmi důležité vodní toky, které v minulosti určovaly osídlení určitého území. Lidé si totiž dříve svá obydlí stavěli v těsné blízkosti řek. Pro oblast severního Plzeňska jsou velmi významnými řekami **Mže, Berounka a Střela**. Řeku Mži najdeme na západě regionu, kde byla také v šedesátých letech vybudována vodní přehrada Hracholusky, do níž se vlévá i Úterský potok představující západní hranici vymezené oblasti. V okolí celého potoka se nachází skály a ostrožny. Neméně důležitá je také řeka Střela pramenící u Toužimi v Karlovarském kraji a vlévající se do regionu u Rabštejna nad Střelou. Protéká celým regionem a nakonec se u obce Liblín vlévá do poslední zmíněné řeky Berounky. Právě břehy této řeky byly v prehistorii velmi vyhledávanou lokalitou.

Předmětem mého výzkumu se tedy stal **kontinuální vývoj pravěkého osídlení** v regionu severního Plzeňska, odkud pocházím. Jak jsem již zmínila, zabývala jsem

se pouze kontinuálním vývojem, který je v tomto regionu patrný od období neolitu až po příchod Slovanů. Z toho vyplývá, že jsem ve svém výzkumu a prezentaci severoplzeňského pravěku vynechala období paleolitu, přestože naleziště **valounové industrie** v obci Újezd nade Mží je velmi významné. Jedná se ovšem o ojedinělou lokalitu. Z období mezolitu nemáme žádné pozůstatky pravěkého sídlení, proto se zabývám zkoumáním osídlení území od období neolitu až po dobu římskou s důrazem na didaktické aplikace a využití poznatků ve vyučování dějepisu.

1.2 Regionální dějiny

Regionální dějiny jsou nedílnou součástí historie a rozhodně by měly mít své místo i ve výuce dějepisu. Velmi důležitou roli hrají při motivaci žáků, ale také při konkretizaci určitého učiva nebo globálního problému, což je mimořádně žádoucí právě ve vyučování období pravěku. Žák tak na základě toho, co zná a co je mu blízké, tedy místní dějiny, pochopí daný problém na konkrétním příkladu.

Místní dějiny skvěle naplňují **Komenského zásadu** principu postupu od bližšího ke vzdálenějšímu, od známého k neznámému, od bezprostředního, názorného a konkrétního k obecnějšímu a abstraktnějšímu, od spontánního zájmu k hlubšímu a širšímu poznání a pochopení.¹ Pomocí regionálních dějin učitel rozvíjí s žáky **klíčové kompetence**, které jsou součástí RVP a musí tak být i součástí ŠVP. V souvislosti s místními dějinami může učitel také rozvíjet interdisciplinární vztahy, které pomáhají žákovi propojovat informace z více předmětů a uvědomovat si tak vzájemné souvislosti. Zároveň regionální dějiny v žácích podněcují zájem o historii, posilující emocionální prožitek k místu, kde žije a on si tak vytváří jistý **patriotismus** a úctu k historickému a kulturnímu dědictví.

Pokud volíme v rámci vyučování výuku regionálních dějin, je velmi vhodné vybírat i netradiční, inovativní a moderní vyučovací metody. Takovou metodu představuje **projektová výuka**, kterou jsem zvolila pro výuku prehistorie regionu severního Plzeňska. Při výběru jsem také brala v potaz, že v současné době se projekt ve škole příliš často nepoužívá, neboť se stále jedná o metodiku časově a organizačně náročnou. Další výhodou

---

¹ LABISCHOVÁ, Denisa. GRACOVÁ, Blažena. Příručka ke studiu didaktiky dějepisu. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 29.

projektů je navíc možnost rozvíjet v žácích všechny potřebné klíčové kompetence a možnost uplatnění **průřezových témat**.

Projektové vyučování z hlediska historického vývoje není žádnou novinkou. Tuto metodu využíval již **Jan Ámos Komenský** a v moderní době ji pak „znovuobjeví“ americký pedagog **John Dewey**. Za zakladatele teoretických zásad je ovšem považován **William Heard Kilpatrick**. V našich českých podmínkách metodu popularizoval především ve dvacátých a třicátých letech **Eduard Štorch** ve svém konceptu laboratorní školy. V rámci takto pojatého vyučování dnes můžeme samozřejmě využívat nejrůznějších vyučovacích metod, forem a prostředků výuky a také můžeme pro výuku použít i netradičního prostředí. Pro projekt je vhodné zvolit lákavé a inspirující prostředí, jakým jsou muzea, archeoskanzeny, hrady a zámky, naučné stezky nebo místa související s národním kulturním dědictvím.

Ve své absolventské práci chci upozornit na nesporná pozitiva projektové výuky. V jediném komplexním projektu proto prezentuji řadu aktivizačních didaktických činností, které by měly přesvědčit učitele (nejen v severoplzeňském regionu) o výhodách této metodiky, jejímž prostřednictvím lze uplatnit nejen samostatnou práci dětí, práci v přírodě, skupinovou nebo kooperativní práci, ale také výuku v muzeu, výuku v odborných učebnách a laboratořích nebo exkurzi. Projekt soustřeďuje v rukách učitele nesporné možnosti vzdělávací i výchovné práce a jeho cílem je nejen **motivovat** děti k učení prostřednictvím zajímavých aktivit, ale v edukačním procesu jako takovém především propojovat historické poznatky z teorie s poznatky praktickými, a tak je prezentovat a zároveň **fixovat**.

Nedílnou součástí mé práce tvoří právě **didaktické aplikace**, které se zaměřují na regionální dějiny a zároveň jsou pojaty právě neotřelou inovativní vyučovací metodou, tedy projektovým vyučováním. Pro vyučování celého kontinuálního vývoje pravěkého osídlení regionu severního Plzeňska jsem zvolila vyučování pomocí jednoho dlouhodobého projektu, jenž má za cíl přiblížit žákům historii na základě jejich vlastního **emocionálního prožitku**. Žáci pomocí jednotlivých dílčích krátkodobějších projektů, kterých je celkem pět, projdou celou „cestu“ od příchodu pravěkého člověka do neosídlené krajiny až po současnost, kdy se stanou návštěvníky muzea.

V prvním dílčím projektu se přesunou do doby kamenné na neobydlené území, přičemž jejich cílem je oblast zmapovat a zakreslit důležité body a pojmenovat je. V tento moment jsou již plnohodnotným pravěkým člověkem a na vlastním území v rámci druhého

dílčího projektu virtuálně, ale v jistém slova smyslu i prakticky žijí. Naučí se vyrábět nejrůznější šperky, nádoby i zbraně, které jim poslouží i jako **milodary**, neboť cílem projektu z doby bronzové je získat poznatky z oblasti pohřbívání svých blízkých. Milodary uloží do mohyly, kterou sami vytvoří. Ve třetím dílčím projektu se přesouvají z období pravěku do současnosti a jejich úkolem je provést **simulovaný archeologický výzkum** na vybrané lokalitě. Významným cílem pro mne bylo přiblížit vyučování přímo práci odborníka - archeologa, proto je vhodné, aby děti střepy roztřídily a následně je slepily. Získávají tak poznatky o práci ve vědě, jež s historií bezprostředně souvisí a díky jejíž práci s hmotnými prameny objevujeme stále nové informace o pravěkému období. V předposlední části projektu žáci vytvoří **naučnou stezku** na nalezišti v Nynicích. Vypracují i návrhy na naučné tabule, které turistům přiblíží jednotlivá období osídlení této lokality, významné nálezy a pravěké kultury. Jak bude naučná tabule vypadat, závisí zcela na dětských představách a fantazii, samozřejmě s uplatněním získané faktografie. Součástí tohoto projektu je také důležitý společenský výstup, a to sepsání **dopisu starostovi obce Hromnice** obsahující žádost o vytvoření naučné stezky. Dopis žáci sami sepíší, připojí své podpisy a zašlou starostovi obce, kterého telefonicky informují o tom, že mu byl dopis zaslán. Touto aktivitou chci v žácích rozvíjet zejména občanské hledisko. Děti se touto činností aktivně zapojují do kulturního dění, učí se základním etickým normám a pravidlům slušného chování, tedy určitým společenským normám. Zároveň se naučí, jak sepsat formální žádost a jakým způsobem by měla probíhat komunikace s příslušným úřadem, neboť tuto zkušenost bezpochyby využijí ve svém budoucím životě. V posledním dílčím projektu se žáci stávají sami sebou. Stávají se žáky, kteří pomocí exkurzí navštíví dvě významná muzea a jeden **archeoskanzen**. Od učitele obdrží pracovní listy a jejich úkolem je vypracovat úkoly a získat tak nové informace o celém období pravěku.

V rámci takto pojatého projektového vyučování není nezbytně nutné použít do výuky celý projekt se všemi dílčími částmi. Výhody spatřuji především v tom, že projektové aktivity se mohou stát samostatnými didaktickými aplikacemi, navíc využitelnými i pro další historická témata ve vyučování. Učitel, který se nechá touto mojí **metodikou** inspirovat, si může vybrat pouze jeden dílčí projekt nebo jednu jeho část a použít ji pro svůj region či vybranou dějepisnou kapitolu.

Ve své absolventské práci jsem se rozhodla vytvořit pro učitele, zejména potom pro učitele v severoplzeňské oblasti, přehled vývoje pravěkého osídlení regionu severního Plzeňska. Pro tyto potřeby jsem využila svou bakalářskou práci, která zpřehlednila vývoj

vymezené oblasti a jejíž teoretické zaměření jsem podstatným způsobem modifikovala a rozšířila o didaktickou část. Cílem mé práce je připravit učitelům pro výuku **regionálních dějin** portfolio didaktických aktivit založených na netradiční, aktivizační a inovativní metodě, jakou je projektové vyučování. Ve vyučovacím procesu nebývá prostor pro regionální dějiny, proto jsem se rozhodla k jejich výuce využít právě dílčích projektů, které se dají využívat učitelem samostatně nebo je možné je zakomponovat do jednoho výše zmíněného velkého projektu. Na základě takto zvolené metodiky je mým dalším cílem představit nesporná pozitivita projektového vyučování ve výuce dějepisu.

Ve své práci jsem vycházela především z dostupných písemných, ale i hmotných pramenů. Pro teoretickou část, v níž se zabývám pravěkým vývojem regionu, jsem vyhodnotila jako nejlepší literaturu Archeologické rozhledy, Památky archeologické, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Výzkumy v Čechách a edici Archeologie pravěkých Čech. Neopomenutelnou složkou mé práce je také **terénní výzkum**. Jednotlivé lokality jsem navštívila, neboť pro navrhovanou didaktickou část je velmi důležité, abych lokalitu dobře poznala, a to jak z hlediska krajinné dispozice, tak hlediska její prezentace v místních muzejních expozicích. Svou přímou návštěvou jsem také zjistila, zda se na některém nalezišti neprovádí aktuální archeologický výzkum.

Kromě jednotlivých lokalit jsem také navštívila **muzeální expozice** v Západočeském muzeu v Plzni a Muzeum a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici a archeoskanzen v ZOO Plzeň, neboť tyto instituce tvoří nedílnou součást mé práce a využila jsem je i ve své didaktické části. Pro svou praktickou část jsem vycházela z odborné literatury zaměřené na projektové vyučování, např. Teorie a praxe projektové výuky od Jany Kratochvílové, Vybrané kapitoly z didaktiky dějepisu do Tomáše Jílka, Úvod do studia didaktiky dějepisu od Vratislava Čapka a Projektová výuka od Ivony Dömischové. Bezpochyby jsem účelně využívala i **internetové zdroje**, zabývající se projektovým vyučováním, jako jsou www.kurzyproucitele.cz nebo www.projektovavyuka.cz.

2 ROZDĚLENÍ PRAVĚKÉHO VÝVOJE V RÁMCI VYMEZENÉHO ÚZEMÍ

Pro periodizaci jednotlivých pravěkých nalezišť jsem zvolila metodu Karla Sklenáře, který dělí pravěké období na pět větších celků.

2.1 Doba kamenná

Za počátek doby kamenné považujeme dobu před 3 miliony let př. n. l. a její konec datujeme přibližně 3 tisíce let př. n. l. Tento časový údaj je tak nejdelším obdobím v rámci vývoje rodu Homo. Podle metody **Karla Sklenáře** dále dělím dobu kamennou pro edukační účely na čtyři dílčí časové úseky, tj. paleolit, mezolit, neolit a eneolit. Kontinuální osídlení se na území severního Plzeňska, kterým mají děti v plánovaném edukačním projektu „projít“, zde tedy de facto nezačíná, objevuje se až od období neolitu. V teoretickém textu se proto nezabývám charakteristikou a vývojem společnosti v paleolitu a mezolitu, i když se jedná z hlediska obecných dějin o významnou část lidských dějin. Během této doby v rozmezí mezi 3 miliony let a 10 tisíc let před naším letopočtem se člověk vyvinul z rané formy **člověka zručného** (Homo habilis) přes řadu forem **člověka vzpřímeného** (Homo erectus) až do moderní doby (Homo sapiens sapiens). Způsob života zůstával po celou tuto etapu kořistnickým, nevýrobním, ale došlo zde k utváření nejzákladnějších pojmů, vztahů a určujících způsobů lidského chování. Toto období je také dobou nových technických objevů, jako byl oheň, obydlí, oděv nebo specializované nástroje. K jejich výrobě se používala kostěná nebo **kamenná industrie**. V regionu Severního Plzeňska je evidován pouze ojedinělý nález valounové industrie v obci Újezd nade Mží. Učitel může tyto artefakty představit na základě ilustrací, které může srovnat s ostatními nálezy z celé republiky. Kontinuální osídlení je ale v regionu patrné až od neolitu, z tohoto důvodu ve své práci neuvádím období paleolitu a mezolitu. Mezi další důvody patří narušení plynulého poznání pravěkého vývoje založeného na výuce pomocí projektové metody. Žáci by tak ztratili potřebnou návaznost mezi jednotlivými dílčími obdobími pravěku.²

---

² MAŠKOVÁ, Yvonne. Pravěká archeologie severního Plzeňska. Plzeň, 2013. Bakalářská práce. Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni, obhájena dne 27. 5. 2013.

2.1.1 Neolit

Neolit, tedy **mladší doba kamenná**, je datována do období let 5 tis. až 3 tis. let př. n. l. V tomto období dochází k velké změně, a to neolitické revoluci, která změni přisvojovací (nevýrobní) hospodářství na hospodářství výrobní (produktivnímu). Z člověka, který do této doby lovil, se stává člověk, který zvířata chová a z člověka, který plodiny sbíral, se stává člověk, který pěstuje. K těmto změnám dochází již v období mezolitu díky tzv. **transferu**, který v této době začíná a způsobí, že se na naše území dostávají vlny obyvatel z jihovýchodní Evropy. Tito lidé k nám přinášejí nejen znalosti ohledně pěstování kulturních plodin, ale celé nové odvětví, hrncířství, s typickými tlustostěnnými nádobami a bachratými nádobami. Kromě výroby keramiky vzniká i tkalcovství, jako další nové odvětví a úzce s tím samozřejmě souvisí vynález jednoduchého **tkalcovského stavu**. Změna se projevila i ve společenských vztazích, konkrétně v hierarchii rodu – z rodu se stává kmen a jeho představitelem je nejsilnější jedinec.

Těžištěm osídlení se staly **rolnické osady** stálejší povahy, **první vesnice**, s dřevěnými chatami. Ve výbavě obyvatel se kromě tradičních výrobků štípaných z kamene objevují i hmotnější kamenné nástroje broušené z kusů hornin, první keramické nádoby, drtidla na obilní zrno a další zemědělské náčiní, ozdoby a zbraně.³ Hlavním rysem období neolitu je **matrilinéární společnost**, přičemž s tímto trendem souvisí i stavby tzv. **dlouhých domů**. Společnost tohoto typu vynikala tvorbou neolitických **ženských sošek – venuší**, které mají ovšem úplně jiný charakter než jejich paleolitické předchůdkyně. Typickým rysem je jejich **adorační postoj**, který je symbolem pro plodnost země. Nejčastěji se v období neolitu pěstovaly plodiny, jako pšenice a luštěniny, aby ovšem mohlo dojít k jejich vysázení, musela se půda obdělávat žárovým způsobem a následně **kopaničářským**.

Osady se objevují nejen v nížinách, ale začínají se objevovat i první sídliště ve **vyvýšených polohách**. U těchto sídlišť můžeme najít i obranný systém. U některých je v přírodní podobě, ale objevují se i sídliště chráněná jednoduchými obrannými zařízeními. Běžná osada byla tvořena 3 – 5, nanejvýš 10 stavbami, které měly konstrukci vytvořenou z kmenů stromů, opracovávaných tesařskými technikami pomocí kamenné broušené industrie a odrážejí už zřetelné ustálení sídlišť. Tzv. **dlouhé domy** mají

---

³ SKLENÁŘ, Karel. a kolektiv, Archeologické památky, Čechy, Morava, Slezsko. Opava: Optys, 1993, str. 16.

sloupovou konstrukci a hřebenovou (asi především sedlovou, ale možná i valbovou) střechu.⁴

Pohřební ritus má v období neolitu stále neustálený charakter – velmi často jsou menší pohřebiště spojená se sídlištním prostorem. Od doby středního neolitu se objevuje i spalování mrtvých.⁵ V západních Čechách spadají do období neolitu dva významné kulturní okruhy. Jedná se o kulturu s lineární keramikou, kterou v pozdější době vystřídala kultura s vypíchanou keramikou.

Kultura s lineární keramikou spadá do období staršího neolitu. Dříve byla označována také jako kultura s volutovou keramikou. Jedná se o první neolitický kulturní celek ve střední Evropě. Jak uvádí Ivan Pavlů: „*Lidé této kultury nechodili do výšky větší než 350 metrů nad mořem, a proto je v Čechách jejich působnost doložena od horního Polabí do Podkrušnohoří, od Pojizeří po Pražsko a koridorem přes Berounsko k Plzni.*“⁶ Postupně přechází tato kultura v kulturu s vypíchanou keramikou. Lid této kultury sídlí v otevřeném terénu na sídlištech, která mají charakter **nehrazené osady**. Často se objevovaly nad řekou nebo v okolí menších toků. Své mrtvé pohřbívali jednotlivě do prostých hrobových a někdy sídlištních jam různé hloubky ve skrčené poloze. Samozřejmě se vyskytují i jiné polohy a rovněž se objevuje kremace.⁷ **Milodary**, které se nacházely v hrobech, byly často tvořeny 1 – 3 nádobami. Pohřbívání této kultury rozlišujeme z hlediska pohlaví, pro mužské pohřby jsou typické **křesací soupravy** (pyrit, štípaná industrie, kostěná šídla), kombinace zvířecích kostí, šipek, barviva a kopytovitých klínů. V ženských hrobech už spatřujeme menší variabilitu, což se projevuje zejména v artefaktech, kterých se zpravidla objevuje daleko méně než v mužských hrobech. Typickým milodarem jsou **kondylové medailony, hřebeny, ozdoby ze schráněk sladkovodních mlžů a třecí podložky**.⁸ Nástrojům neustále vévodí kamenná štípaná industrie, která je již považována za tradiční výbavu. Najdeme i misky polokulovitého či nálevkovitého tvaru.

---

⁴ PAVLŮ, Ivan a ZÁPOTOCKÁ, Marie, Archeologie pravěkých Čech 3. díl, Neolit. Praha: AÚ AV ČR, 2007, str. 62.

⁵ METLIČKA, Milan a Marie ZÁPOTOCKÁ. Otázky neolitu a eneolitu našich zemí-2000: *sborník příspěvků z 19. pracovního setkání badatelů zaměřených na výzkum neolitu a eneolitu České a Slovenské republiky*, Plzeň 9.-12. 10. 2000. Plzeň: Západočeské muzeum, 2001, str. 152.

⁶ PAVLŮ, Ivan. Nové neolitické naleziště v Nynicích (okr. Plzeň – sever). In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1992, str. 336–364.

⁷ NEÚSTUPNÝ, Evžen a JOHN, Jan. Příspěvky k archeologii 2. díl, Paleolit a mezolit. Plzeň: AÚ AV ČR, 2005, str. 11.

⁸ Tamtéž, str. 17.

Kultura s vypíchanou keramikou je vyústěním kultury s lineární keramikou. Do popředí výroby se z keramiky dostávají nádoby hruškovitého tvaru s výzdobou krokvicových linií tvořených dvojvpichem. Mezi další tvary patří kulovité hrnce esovitě profilované, jejichž ústí se protahuje vzhůru. Z výzdoby přetrvávají ryté linie a výzdoba pomocí jednotlivých vpichů. Objevují se i nové druhy nádob, jako miska na duté nožce nebo zoomorfní nádoby a plastiky. Nástrojům dominují **vrtané pracovní nástroje** – kopytovité sekeromlaty, motyky, sekerky trapézovitého tvaru, hojně jsou také nálezy vývrtků, a v důsledku toho se objevují i nové nástroje, a to výstružníky k vyhlazování otvorů.⁹ Významným prvkem této kultury je pohřební ritus, kde se kromě kostrového pohřbu do země objevuje také **žárový pohřební ritus**. Postupně se na území tohoto lidu dostává lid moravské malované keramiky.

2.1.2 Eneolit

Eneolit tvoří určitý přechod mezi neolitem a starší dobou bronzovou, který trvá přibližně 2 000 let. Přesněji je datován mezi lety 4 400 a 2 200 př. n. l. Jako každý větší časový úsek můžeme i eneolit rozdělit na dílčí časová období, k nimž lze zařadit i charakteristickou kulturní skupinu. V určitém kontextu můžeme o eneolitu mluvit také jako o době měděné, avšak při zařazování konkrétních kulturních skupin na základě tohoto kritéria se okamžitě objeví řada problémů. Z tohoto důvodu přidáváme k charakteristikám eneolitu další atributy, které postupně vyplynuly z poznání, že právě v tomto období došlo v lidské kultuře i společnosti k celé řadě velmi podstatných změn. V oblasti ekonomiky je nejvýraznějším rysem tohoto období přílohové zemědělství s využitím **oradla**. Zanikají „velké“ neolitické osady a nastupují relativně „malá“ **sídlíště**. Zvláště významné jsou změny v symbolických systémech. Nejvýraznějším projevem je proto vznik **mohylových pohřebišť**.¹⁰

Na počátku eneolitu začínají hlubší změny, které současně znamenají rozhraní klimatických období atlantiku a subboreálu. Počet stromů, jako jsou buk nebo jedle se právě díky této změně zvyšuje. Doloženy máme i poznatky o první erozi, která je způsobená intenzivním lidským osídlením a s ním souvisejícím **odlesňováním**. Neméně důležitou souvislostí je i budování sídelních areálů, jenž jen v omezených případech

---

⁹ PAVLŮ, Ivan a Marie ZÁPOTOCKÁ. Archeologie pravěkých Čech 3; Neolit. Praha: AÚ AV ČR, 2007, str. 74.

¹⁰ NEÚSTUPNÝ, Evžen. Archeologie pravěkých Čech 4. díl, Eneolit. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 11.

překračují hranici 300 – 400 m.¹¹ Výběr místa pro výstavbu **eneolitického areálu** se musel v západních Čechách přizpůsobit omezenému výskytu nižších nadmořských výšek. Vysoce položené polohy byly totiž podle některých poznatků osidlovány zejména z důvodu **symbolického významu**. Největší koncentraci eneolitických lokalit i z důvodu charakteristiky regionu proto zaznamenáváme v okolí řeky Střely, Mže a Úslavy, přičemž jejich vzdálenost se pohybuje okolo 5 km.¹²

Pro počátek eneolitu je stále typická výstavbou **rondelů**. I obytné areály, kde často docházelo k překrývání jednotlivých objektů nebo jejich velmi hustému uspořádání, měly **ohrazení**. V osadách nacházíme velký počet domů, jejichž počet dosahuje několika desítek, ale výzkumem bylo zjištěno, že tam určitě nestály všechny současně. I proto hovoříme o „malých“ sídlištích. Vedle obytných areálů lidé v eneolitu budovali také pohřební areály. Ty jsou poprvé tvořeny **mohylami**, a tak představují úplně novou kulturní epochu v rámci pohřbívání. Ve většině případů se nám ovšem nedochovaly nadzemní násypy mohyl, které v časném a starším eneolitu dosahovaly délky až několik desítek metrů. Velmi často se také setkáváme s jevem, tzv. **k sekundárním pohřbíváním**, kdy se nový pohřeb ukládal do starších mohylových násypů.¹³

V západních Čechách máme ohrazení areálu doloženo pouze v sedmi lokalitách z období středního eneolitu. U nich se také setkáváme s hypotézou o existenci opevnění lokality **valem**, příkopem, anebo kombinací obou těchto objektů. Nejčastěji se tento specifický rys objevuje na lokalitách osídlených **chamskou kulturou**. Velkým problémem je ale samotná datace opevnění, zejména potom u lokalit, které byly v rámci pravěku a raného středověku opakovaně využívány. Do okresu Plzeň – sever spadají z celkových sedmi čtyři objekty. Jde především o jazykovitou ostrožnu nad říčkou Chladnou spadající do katastru obce **Ondřejov**. Blízko její špice je dobře patrný příkop vysekaný do skály. Další lokalitou je **Pernarec** s úzkou skalnatou ostrožnou na levém břehu Úterského potoka, utvořenou dvěma bezejmennými přítoky. Od okolního terénu je oddělena krátkým valem bez jakéhokoliv náznaku příkopu. Dalším místem je **Polínka-Polínský vrch 2** (Krsy), kde je viditelný úzký, 50 m dlouhý ostroh, vybíhající z masivu **čedičové stolové hory** na severní straně. Vlastní ostroh najdeme ale o něco níže než je plocha stolové hory, od které je oddělen až 15 m širokou sníženinou připomínající příkop. Podobný útvar

---

¹¹ NEÚSTUPNÝ, Evžen. Archeologie pravěkých Čech 4. díl, Eneolit. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 16.

¹² NEÚSTUPNÝ, Evžen a KRÁLOVÁ, Alena. Příspěvky k prostorové archeologii: *Kvantita sídelních areálů v eneolitu západních a severozápadních Čech*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003, str. 104.

¹³ NEÚSTUPNÝ, Evžen. Archeologie pravěkých Čech 4. díl, Eneolit. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 20.

najdeme i na lokalitě Město Touškov. Posledním objektem jsou **Nadryby**, kde se nad soutokem Berounky a Korečnického potoka nachází skalnatý ostroh. Od okolí ho dělí 40 m dlouhý obloukovitý příkop, na jehož vnější straně je umístěn val vytvořený z vytěženého materiálu. U této lokality se na základě výzkumů přepokládá, že příkop pochází z období raného středověku.¹⁴

Mezi keramikou spadající do vykopávek na eneolitických sídlištích nacházíme stále ještě keramiku s neolitickým rázem. Postupně se začíná objevovat tzv. **neoliticko-bronzový keramický komplex**. V rámci tohoto komplexu rozeznáváme čtyřuché amfory, dvojuché amfory, džbánky, poháry, hrnky a mísy, hrnce, zásobnice s nálevkovitým hrdlem, zásobnice s úzkým hrdlem. Eneolitická keramika je z velké části nezdobená, pokud už se nějaká výzdoba vyskytuje, velkou roli hrají plastické lišty a pásy, hladké, přesekávané nebo vykrajované. Keramika, která je bohatě zdobená, má často nějaký symbolický význam. V nalezených keramických souborech mají zvláštní postavení džbánky a poháry sloužící patrně ke konzumaci piva.¹⁵

Dřevěné oradlo, které se používalo k zemědělství, se celý eneolit nezměnilo a zůstalo stále stejným artefaktem. Úroda se sklízela pomocí **žatevních nožů** vyrobených z jediné čepele zasazené šikmo do jednoduché dřevěné rukojeti. Sekery se na našem území v naprosté většině vybrušovaly a vyhlazovaly, aby byly symetrické. Mezi artefakty se nacházely také malé měděné dýky a jako zbraň se používal **luk**, což je doloženo hned několika nálezy šípů.¹⁶

Nejnámější eneolitickou kulturou je v regionu západní Čechy **chamská kultura** datována lety 3200 – 3000 př. n. l. Charakteristická je pro ni specifická keramika, jejíž nápadnou složkou jsou nádoby s bohatou plastickou výzdobou. Tuto kulturu poznáme i na základě její typické sídelní struktury sestávající se z **výšinných osad**. Druhým typem jsou sídliště na ostrožnách, které nacházíme na skalnatých ostrožnách. Dalším typem byly osady, zakládané na výbězcích či při okraji stolových hor a poslední typ tvořila sídliště podobná tomu ve Městě Touškově. Keramice této kultury vévodí hrnce a mísovité tvary, dvojuché amfory a amforovité nádoby, koflíky a miniaturní nádobky, jejich nálezy jsou ovšem zastoupeny pouze omezeným počtem. Jako zdobící prvek jsou použity **ryté ornamenty – linie či svazky rýh, trojúhelníky a krokvice, doplněné vpichy**. Velkou

---

¹⁴ JOHN, Jan. Výšinné lokality středního eneolitu v západních Čechách. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010, str. 37.

¹⁵ NEÚSTUPNÝ, Evžen. Archeologie pravěkých Čech 4. díl, Eneolit. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 23.

¹⁶ Tamtéž, str. 24.

zvláštnost chámské kultury tvoří přesleny působící masivním dojmem a zdobené křížovými motivy nebo záseky či vpichy na obvodu. Z nástrojů nalézáme kamenné nástroje jako sekery, teslice, dlátka a sekeromlaty. Kromě kamenné industrie je doložena i kostěná a parohová industrie.¹⁷

Kultura kulovitých amfor přichází do západních Čech po chamské kultuře. Doložena je ve formě hrobů s kostrovými pohřby, sídlištních objektů, kultovních objektů, intruzí v mladších objektech, nálezů keramiky na sídlištních **kultury řivnáčské a chamské**. Keramika je velmi zdobená, a proto se jedná o velmi dobře rozeznatelné nádoby, jejichž výzdoba se objevuje výhradně na hrdle. Charakteristickými znaky jsou různé kolky, vpichy a otisky šňůry, typické jsou zejména kosočtverce. Lid využíval především tyto tvary nádob amfory dvojuché, amfory čtyřuché, mísy, hrnce, koflíky, zejména koflík tzv. **bernburského typu**, bubny, tzv. **bernburského typu**, džbány s kulovitým tělem, cylindrickým hrdlem a širokým páskovým uchem.¹⁸

Kulturu kulovitých amfor nahrazuje v Čechách **kultura se šňůrovou keramikou**. Na většině svého osídleného území se projevuje pohřebním ritem podléhajícím velmi přísným pravidlům. Lid této kultury využíval striktně kostrový pohřební ritus a v naprosté většině hrobů byl uložen osamocený jedinec. O sídlení této kultury nemáme bohužel žádné pozůstatky, což je velmi patrné v povaze souborů **štípané industrie**. Na základě získaných poznatků usuzujeme, že se jednalo o velmi dobré zemědělce. Tuto teorii zakládáme na otiscích obilek na keramice a v hrobech nalezených srpových čepelí. Velké množství ojedinělých nálezů, ve většině případů se jedná o **sekeromlaty**, rozšiřuje naše poznatky o této kultuře.¹⁹ Domníváme se, že sekeromlaty byly nejspíše jakýmsi symbolem, pravděpodobně odznakem muže bojovníka. Nemůžeme ovšem vyloučit jejich využití i v osobních střetech. Na základě nových zkoumání a odhadů vznikla teorie, že většina „náhodných“ nálezů pochází z **rozrušených hrobů**, v nich nebyl další nápadný inventář.²⁰

2.2 Doba bronzová

Poprvé byl termín doba bronzová použit v roce 1836 dánským archeologem **Ch. J. Thomsenem**. Úsek tak pojmenoval proto, že v tomto období byla všeobecně

¹⁷ NEÚSTUPNÝ, Evžen. Archeologie pravěkých Čech 4. díl, Eneolit. Praha: AÚ AV ČR, 2008. 113.

¹⁸ Tamtéž, str. 119–122.

¹⁹ KOVÁŘOVÁ, Tereza. Štípaná industrie kultury se šňůrovou keramikou. In: *Příspěvky k archeologii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 21–24.

²⁰ BUCHVALDEK, Miroslav. Šňůrová keramika na Plzeňsku. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum Plzeň, 1992, str. 18–19.

využívána nově objevená slitina cínu a mědi, tedy **bronz**. Stejně jako ostatní časová období se i tento dílčí úsek dělí na starší, střední, mladší a pozdní dobu bronzovou. Na našem trvala doba bronzová přibližně 1,5 tisíce let a vystřídaly se během ní jednotlivé specifické kultury. Z archeologických pramenů vyplývá, že došlo k zásadním změnám z hlediska sociální struktury i z hlediska struktury ekonomické. Organizace výroby i směny se dostává na mnohem vyšší úroveň a zprostředkovává distribuci surovin i hotových výrobků často do vzdálenosti až stovek kilometrů.²¹

Velmi náročnou činností spojující velmi specifické činnosti této doby, je **výroba bronzového artefaktu**. Vyrobit keramiku bylo oproti tomu méně náročnou aktivitou, z níž se dodnes dochovalo největší množství artefaktů. Základní surovinou k výrobě keramiky byla jílovitá nebo sprašová hlína, která se ovšem musela předem upravit, tj. zbavit případných nečistot a nechat určitou dobu „odležet“. Důležitou etapu při výrobě keramiky představovalo **vypalování**. Vypalovací zařízení z doby bronzové nemáme stále přesvědčivě doloženo i navzdory některým nálezům.²²

2.2.1 Starší doba bronzová

Západočeský region nebyl ve starší době bronzové podle dosud uskutečněných archeologických výzkumů osídlen a teprve v souvislosti s vlivem **kultury maďarovské a věteřovské**, které se zde objevují až ke konci tohoto období, objevujeme první stopy osídlení. V západočeském regionu jsou ovšem patrné spíše na jih od Plzně.²³ V regionu severního Plzeňska dosud nejsou žádné nálezy, které by toto období reprezentovaly. Setkáváme se ovšem s hypotézou, že velký vliv na tuto absenci může mít stále přesně nevymezená délka trvání eneolitického osídlení. Podle další teorie je hlavním důvodem větší vzdálenost od tehdejších kulturních center, únětického a straubinského.²⁴

2.2.2 Střední doba bronzová

V tomto období dochází v celé Evropě k zásadní změně. Ve velké části Evropy se tvoří jakýsi jednotný celek, vykazující shodný projev jednak v tvarovém a typovém spektru artefaktů, ale také ve sféře obyčejů. Tento posun je dokázán obecně používaným pohřebním ritem. Pro ten byly pohřební mohyly stavěné nad hroby zemřelých jedinců.

²¹ JIRÁŇ, Luboš. Archeologie pravěkých Čech 5. díl, Doba bronzová. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 11.

²² Tamtéž str. 11–15.

²³ CHVOJKA, Ondřej. Rovinná sídliště doby bronzové v hornodunajském kulturním okruhu. Brno - České Budějovice, 2011. Habilitační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, str. 169.

²⁴ JIRÁŇ, Luboš. Archeologie pravěkých Čech 5. díl, Doba bronzová. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 31–32.

Tato změna ovšem nebyla jednorázová, ale ve většině případů postupná. Počátky rozpoznáváme v Čechách již na konci předchozí **únětické kultury**. Změna se projevila i ve výrobě keramiky i v budování sídlišť. Nově se totiž objevují nejen rovinná, ale také výšinná, která byla opevněná. Velmi výrazným prvkem změny v západních Čechách byly mužské hroby se zbraněmi v typické kombinaci sekera – dýka – jehlice.²⁵

Mezi nové nacházené artefakty řadíme **jantar**. Ten se těšil oblibě v celém evropském kontextu. Na našem území jsou nálezy jantaru relativně početné a pochází především z jihočeského a západočeského území. Většina se dochovala v hrobových celcích a převládají větší či menší **korálky bochníčkovitého tvaru s otvorem uprostřed, korálky prstencovité, válcovité a trojúhelníčkovité**. Mimo funerální kontext jsou nálezy jantaru vzácnější. Keramické nádoby tvoří bezpochyby největší podíl nálezových artefaktů. Nejvíce se u nádob ze západních Čech objevují nožky a ve výzdobě se nejčastěji aplikuje **žebříčkový ornament**. Na základě kvality a velké variaci různých typů nádob, které pocházejí z hrobových celků, se nezdá, že by lid doby bronzové produkoval speciální keramiku vyráběnou pouze pro pohřební účely. V keramickém souboru najdeme nejrozličnější tvary nádob jako amfory, zásobnice, hrnce, džbány, koflíky, misky a misky a v neposlední řadě dvojkónické nádoby. Významným typem džbánu je **džbánek tzv. českého typu**. Ten představuje vyhraněný tvar s vysokým, mírně rozšířeným hrdlem a nízkým, oble nebo ostře zalomeným spodkem, jehož lom bývá rozšířen vypnulínami a spočívá na prstencovité nožce.²⁶ Zdobení se provádělo plastickou páskou, rytím a nepravým obrvením. Na výrobu samotných nádob se používala připravená a jemně ostřená keramická hmota, která jemnému zboží dodávala i **hlazený a tuhovaný povrch**.²⁷ V rámci střední doby bronzové nesmíme opomenout hliněná jehlancovitá závaží, u nichž můžeme předpokládat, že se jedná o závaží ke tkalcovskému stavu.

Do kategorie kovových artefaktů řadíme bezpochyby **bronzové jehlice**, jejichž výskyt je doložen nálezem z Líš'án, kde se našla bronzová jehlice s pečetítkovou hlavicí o průměru 19 mm, zdobená dvěma rýhami, přesekáváním a další rýhou. Mezi další nálezy patří i dva kornoutovité závěsky vyrobené z bronzového plechu o síle 0,5 mm. Nejpočetnější kategorii bronzových předmětů tvoří pokličky, které podle velikosti, tvaru a výzdoby, dělíme do čtyř skupin. Mají kónický tvar s okrajem vodorovně vyhnutým,

---

²⁵ JIRÁŇ, Luboš. Archeologie pravěkých Čech 5. díl, Doba bronzová. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 76.

²⁶ Tamtéž, str. 98.

²⁷ BAŠTA, Jaroslav, Dara BAŠTOVÁ a Milan METLIČKA. Osídlení mikroregionu Čemínského potoka v době bronzové. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1990, str. 146–158.

lemovaným ozdobným perlovcem vytvořením probitím plechu. Síla bronzového plechu, z něhož jsou ozdoby vyrobeny, je u všech typů přibližně stejná a pohybuje se od 0,4 mm do 0,8 mm.²⁸ V rámci této kategorie nesmíme zapomenout ani na **nože, břitvy, srpy, dláta, šídla, rydla a pinzety**.

Nejdůležitějším druhem pramenů, odkud čerpáme poznatky o střední době bronzové, jsou mohylová pohřebiště. Lidé této doby je umísťovali na roviny nebo na mírné svahy bez jakékoliv orientace na určitou světovou stranu. Základem mohylové stavby je buď **kamenný věnec**, nebo jen jednotlivými kameny kruhovitě vymezený obvod. Stavba se podřizovala nejen záměru pohřbit spálené pozůstatky nebo nespálené tělo jedné nebo více osob, ale patrně i určitému společenskému postavení zemřelého. Zda se jedná o ženský či mužský pohřeb se dozvídáme ze skladby milodarů. Do ženského hrobu se vkládaly kolečkovité jehlice nebo závěsky.²⁹

2.2.3 Mladší a pozdní doba bronzová

Kultura milavečská, knovízská a nynická skupina jsou v regionu severního Plzeňska doloženy právě v mladší a pozdní době bronzové. Lidé těchto kultur stavěli svá sídliště na místech, kde již bylo v minulosti doloženo osídlení v podobě výšinných sídlišť a hradišť opevněných hliněným valem, někdy ještě prokládaným vodorovně uloženými větvemi. Na většině hradišť z období nynické kultury byly zjištěny ve valech stopy požáru v podobě propálené země a tzv. **spečených valů**. Výšinná sídliště byla oproti tomu chráněna pouze přírodou. Jednalo se například o převýšení, některá byla podle výzkumů ohrazena palisádou, nebo byl přístup k nim znesnadněn i záseky. Tato sídliště si lidé této doby stavěli na různých typech kopců, jako je stolová hora, na ostrožnách, ale také na vrcholcích kopců. Na základě rozsáhlejších výzkumů si dokážeme utvořit detailnější představu o obytné a hospodářské struktuře. Tyto výzkumy ovšem nejsou tak početné, jak bychom potřebovali. Podle předpokladů odborníků docházíme k závěru, že sídliště nebo hradiště obehnaná valem, měla za následek velmi intenzivní využívání prostoru. Mezi další typy sídlišť patří **rovinná sídliště** situována v otevřené krajině, na místech bez výrazného převýšení nad okolím a bez přirozeného opevnění.

---

²⁸ BAŠTA, Jaroslav, Dara BAŠTOVÁ a Milan METLIČKA. Osídlení mikroregionu Čemínského potoka v době bronzové. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1990, str. 146–158.

²⁹ JIRÁŇ, Luboš. Archeologie pravěkých Čech 5. díl, Doba bronzová. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 122–125.

Geomorfologie terénu velmi limitovala jejich rozlohu, a proto museli lidé někdy nedostatek prostoru řešit přestěhováním se na jiné místo.³⁰

Nejdůležitější surovinou pro kultury popelnicových polí byla opět hlína, která se používala na výrobu keramiky. Její vnější povrch je charakteristický pro své **drsnění, jemné hlazení, černou linku, okrovou linku a leštění**, které se používaly jako zdobení. Mezi další prvky zdobení keramiky patří kanelování, žlábkování, zdobení plastickou páskou, důlky a velmi nápadný je také vzrůst tuhování. Z tvarů nádob převažují koflíky a misky, dále se objevují zásobnice, dvojkónické nádoby, amfory, hrnce a mísy.³¹

Výrobky z jantaru jsou v mladší a pozdní době bronzové zastoupeny méně než ve střední době bronzové. Dá se říci, že prakticky chybějí. Předpokládá se, že k tomuto jevu dochází na základě **žárového pohřebního ritu**, který se v této době uplatňuje. Velmi významné zastoupení mají předměty vyrobené z bronzu, jejichž nálezy nepocházejí jen z hrobů, ale také z **depotů**. Mezi nalezené artefakty patří dláta, nože, břitvy, srpy, sekery, dýky, meče, hroty kopí a oštěpu, hroty šípů, jehlice, spony, náramky, prsteny a také závěsky. Velmi specifickou skupinu tvoří také **bronzové nádoby**. Jejich výskyt sice není příliš vysoký, ale dokládá nám existenci jednotlivých společenských vrstev a určité postavení ve společnosti.

Rituální aktivity tvoří velmi významnou část v každodenním životě lidí kultury popelnicových polí. Jako nejzajímavější a pro nás nejhodnotnější jsou pohřební ritus a pohřebiště. Ve značné části Evropy v období mladší a pozdní doby bronzové dochází ke sjednocování na určité společné bázi ideových představ. Jednotlivé kultury můžeme od sebe velmi snadno odlišit právě díky výbavě a následně určit, ke které kultuře daný pohřeb patří. Postupem času dochází na našem území k pozvolnému sjednocování pohřebního ritu a k ukládání většinou spálených ostatků **v plochých hrobech**. Dlouho však přetrvává i zvyk budovat mohyly, a to zejména v prostředí západních Čech, které jsou osídleny **knovízskou kulturou**. V současné době je prozkoumáno téměř padesát mohylových pohřebišť či jednotlivých mohyl. Značná variabilita se projevuje především ve velikosti a způsobu konstrukce mohyl. Menší mohyly mají průměr v rozmezí 5 – 8 m a ve většině případů nepřesahují průměr 15 m. Jejich půdorys je většinou kruhový. V některých případech je mohyla navržena pouze z hlíny a známe i mohyly, kde jindy

---

³⁰ JIRÁŇ, Luboš. Archeologie pravěkých Čech 5. díl, Doba bronzová. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 161–167.

³¹ HLÁSEK, Daniel. Západočeská sídlištní keramika z mladší doby bronzové. Plzeň, 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, str. 29.

hliněný násyp kryje plášť z drobného kamení a obvod tvoří **věvec sestavený z kamenů**. Uvnitř mohyly, v prostoru samotného pohřbu, najdeme zbytky zuhelnatělých dřev, zlomky keramických nádob a zřídka se objevují i bronzové předměty. Ve většině mohyl se nachází pouze jeden pohřeb, ale jsou známy i mohyly s více pohřby.³²

Druhá skupina hrobů je tvořena tzv. **plochými hroby**. Tato žárová pohřebiště však ve většině případů silně poničila eroze a orba, která zde probíhala po dobu několika staletí. Specifickou skupinu tvoří ploché žárové hroby mladší doby bronzové v západních Čechách. Nekropole v blízkosti obce Brdo na Manětínsku je jedním z nejlépe prozkoumaným plochým žárovým pohřebištěm v západních Čechách. Toto naleziště navíc reprezentuje i typ funerální lokality, kde se kromě popelnicových hrobů vyskytují i **hroby s nespálenými ostatky**. Jsou zde doložené kostrové hroby s různě provedenou kamennou úpravou. Překvapivým a velmi unikátním je zjištění, že až na jednu výjimku náležely kostrové hroby dětem. Nynická skupina sídlící v západních Čechách budovala pro své zemřelé žárové ploché hroby, jež byly většinou popelnicové. Nekropole byly patrně rozsáhlejší, na eponymním polykulturním pohřebišti v Nynicích bylo odkryto 64 hrobů z diskutovaného období. V pozdně bronzovém období mnohdy probíhá pohřbívání na starých lužických nekropolích, přičemž lužické pohřby již nebyly respektovány a mohyly již tehdy mohly být proto sneseny. Jako urny v **popelnicových hrobech** sloužily různé tvary, nejčastěji zásobnice, velká dvojkónická nádoba, méně často to byla amfora. Mezi milodary se objevují další keramické tvary a vzácně i bronzové předměty.³³

Z okruhu hornodunajských popelnicových polí pochází **milavečská kultura**, jenž je nejvíce rozšířena na jižním Plzeňsku. Její nálezy nejsou v regionu severního Plzeňska tak četné, ale i přesto jsou poměrně významné. Podle nejnovějších vědeckých poznatků vznikla postupně z **kultury česko-falcké**. Svá sídliště si budovala v blízkosti vodních toků, konkrétně podél Čemínského potoka, a to v Líšanech a v Hunčicích, ale také v Dýšíně u Plzně. Jen zřídka si je budovala ve vyšších polohách. Typický je pro lid této kultury stavba sídlišť s kruhovým tvarem o průměru přes 100 m.³⁴ Lokalitu vybíraly s ohledem na svůj zemědělský charakter. Domy tvořila kúlová konstrukce propletená proutím a omazaná hlínou, ale postupně začaly převažovat **trámové stavby**,

---

³² JIRÁŇ, Luboš. Archeologie pravěkých Čech 5. díl, Doba bronzová. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 225–227.

³³ Tamtéž, str. 228–230.

³⁴ SKLENÁŘ, K. Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri, 2002, str. 203.

zejména srubové, jejichž podlahy bývaly z části zapuštěné pod úroveň terénu.³⁵ Roztroušené keramické artefakty se nacházely po celém obvodu sídlišť a vyznačují se poměrně dobrým vypálením a přítomností hrubšího ostřiva z drčeného křemene nebo fylitu. Hrubší ostřivo je patrné zejména u nádob užitkového rázu.³⁶ Nejběžnějšími tvary keramických nádob jsou **amfory, hrnce, koflíky, misky a zásobnice**. Související s touto skutečností je i pohřební ritus, který je v této době stále birituální, což dokládají nálezy žárových i kostrových pohřbů v mohylách. Velmi zřídka se objevuje samostatná mohyla, neboť se v převážné většině jedná o celé mohylové pohřebiště. Lidé milavečské kultury stavěli mohyly menší, a to z důvodu hrobové výbavy. Žárový pohřeb velmi často ukládali **do urny nebo do jamky**. V ženských hrobech nalézáme kromě keramiky i různé druhy bronzových šperků. Oproti tomu do výbavy mužského pohřbu zase patřily nejrůznější nástroje nebo zbraně.³⁷

Dalším velmi významným kulturním celkem v regionu severního Plzeňska je **knovízská kultura**. Velmi se podobá kultuře milavečské a stejně jako ona pochází z okruhu hornodunajských popelnicových polí. Lid knovízské kultury si také stavěl otevřená zemědělská sídliště v blízkosti řek nebo potoků. Rozděloval je na obytnou část a hospodářskou část. O domech toho příliš nevíme, ale podle nálezů sloupových jam a otisků ve vypálené mazanici předpokládáme, že se jednalo o stavby **budované ze dřeva**. V rámci celého regionu severního Plzeňska, se nedochovala sídliště, dokonce ani pohřebiště a významná naleziště. Veškeré poznatky získáváme na základě jednotlivých plochých žárových hrobů s ostatky uloženými v urně. Ani v nich ovšem nenacházíme vysoký počet milodarů. Co je však typické pro knovízskou kulturu, to jsou tvary keramiky. Mezi nejčastější patří **zásobnice, vejčitá nádoba tzv. květináč, vejčitý hrnec, mísa, koflík, okřín a etážovitá amfora**. Jednotlivé nádoby mají až kovový lesk, a to zejména díky leštění a také tuhování jejich povrchu. Bronzové artefakty nejsou v hrobech zastoupeny téměř vůbec a známe je pouze z depotů, které se v severoplzeňském regionu nenachází.³⁸

Oproti kultuře milavečské a knovízské, jenž nejsou v daném regionu nijak široce zastoupeny, je **kultura nynické skupiny** pro tuto oblast typická. Pojmenování získala

³⁵ BUCHVALDEK, M. a kol. Dějiny pravěké Evropy. Praha: SPN, 1985, str. 148.

³⁶ BAŠTA, Jaroslav, Dara BAŠTOVÁ a Milan METLIČKA. Osídlení mikroregionu Čemínského potoka v době bronzové. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1990, str. 146–158.

³⁷ VLKOVÁ. Vybrané aspekty pohřebního ritu milavečské kultury. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Filozofická fakulta Západočeské univerzity, str. 22.

³⁸ SKLENÁŘ, K. Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri, 2002, str. 148–150.

podle vesničky Nynice, nacházející se na jižním svahu levého břehu Mže. Povodí řeky Mže je díky svým geografickým podmínkám velmi bohaté na různá naleziště. V blízkosti obce se nachází i halštatsko-laténské hradiště Radná, severně se nachází halštatské mohylové pohřebiště v Újezdě u Sv. Kříže a na jih se táhne řada halštatských mohylových pohřebišť v Dolanech, Dýšíně a Kyšicích. Lid této skupiny navazoval na kulturu milavečskou, což je doloženo shodným sídelním prostorem. Budoval **otevřená rovinná sídliště**, jejichž množství není příliš veliké, dalším typem byla **opevněná výšinná sídliště**. Stavby tohoto lidu měly dřevěnou konstrukci a mohly být i částečně zahloubeny. Nedílnou součástí každodenního života nynické kultury tvořilo stejně jako u všech kultur, pohřbívání. Ve většině případů měly hroby pravidelný kruhový tvar o **průměru 2-4 metry** ohraničený kameny. Lidé ukládali pohřeb společně s milodary doprostřed buď na úroveň obvodových kamenů, nebo až o 20 cm níže ve větší amfoře, vedle níž srovnávali nádoby s milodary. S pohřebním ritem úzce souvisí i nacházená keramika, jejímž typickým a nejvýraznějším tvarem je **amfora**, která vždy sloužila jako urna a jejímž výchozím tvarem je **etážovitá nádoba**. Lidé nynické skupiny velmi často zdobili amfory malými oušky, k nimž se sbíhaly mělké vodorovné žlábky umístěné pod hrdlem. Mezi další tvary keramického souboru patřily mísy, hrnečky, misky, talíře a zásobnice. Nádoby se zdobily tuhováním nebo **fasetovým okrajem**, ale používala se i rytá výzdoba skládající se z vodorovné rýhy vroubená řadou šikmých krátkých čárek střídajících se s mělkými úzkými žlábkami.³⁹

2.3 Doba železná

Vývojovým stupněm pravěku známým jako doba železná označujeme období, v němž lidé začali používat **železo** pro výrobu nástrojů a zbraní. Tato doba trvala déle než 800 let a dělíme ji na dva menší celky, na dobu halštatskou a na dobu laténskou. Pojmenování těchto dílčích celků pochází z názvu nalezišť v Rakousku a ve Švýcarsku. Vzájemně se od sebe odlišují **povrchovou úpravou nástrojů**. V době laténské se vyráběly hladší nástroje s větší propracovaností a také zdobností než tomu bylo v době halštatské.

---

³⁹ ŠALDOVÁ, Věra. Žárové pohřebiště z konce doby bronzové v Nynicích. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1954, str. 442–456.

2.3.1 Doba halštatská

Jedná se o starší období doby železné trvající přibližně 400 let. Po uplynutí této doby ho nahradí doba laténská. Pojmenování doba halštatská získala odvozením od naleziště v Rakousku blízko Salzburgu, konkrétně města **Hallstat**, kde se těžila sůl, a proto mohly být kovové artefakty zachovány.

Pro lid doby halštatské byla voda stejně jako pro další kultury jedním ze základních zdrojů a také základní podmínkou pro vznik výrobních i obytných areálů. Velmi často se setkáme i s jakýmsi **rezervoáry na vodu**, které byly uměle vyrobené a sloužily nejen jako zásobárna vody, ale také jako fortifikace. Kromě vody bylo velmi důležité také dřevo a kámen, a to nejen na stavbu budov, ale především k výstavbě hradeb.⁴⁰

Zemědělství představovalo hlavní obživu lidí. Kromě toho lidé také chovali dobytek a doplňkově provozovali také **lov, rybolov a sběr**. K obdělávání polí i ke sklizni se používaly zemědělské nástroje. K velmi vzácným nálezům patří jejich železné součásti, neboť železo bylo v té době velmi ceněným materiálem. Velmi často se poškozené nástroje přetavily nebo přepracovaly a používaly se znovu. Vynález **železné radlice** způsobil v zemědělství velkou změnu. Používal se převážně typ úzké radlice a právě tato radlice umožnila obdělávat i méně kvalitní, těžké půdy. Doloženými kulturními plodinami, které se v době halštatské pěstovaly, jsou **pšenice jednozrnka, dvouzrnka, shloučená, setá, špalda, ječmen obecný, hrách setý, vikev setá**. Velmi vzácně se vykytuje oves a žito. Zrní, jenž se skladovalo a bylo určené k příští setbě, bývalo uskladněno v zásobních jamách tzv. **silech**. Nejvíce zastoupenými druhy dobytka spojeného s pastevectvím jsou v západních Čechách tur domácí, ovce, koza a kůň. Skot se porážel velmi mladý a choval se převážně kvůli masu.⁴¹

Výroba keramiky se stále nezměnila a i nadále se vyráběla v ruce, postupně se však začala uplatňovat nová technologie, a to točení keramiky na **hrnčířském kruhu**. Na nádoby se používala hrubší ostřená hlína, ale samozřejmě se také na ruce vytvářela keramika z jemné hlíny a později se vyskytovala i keramika tuhová neboli s příměsí **grafitu**. Stejně jako tento lid opravoval kovové nástroje, stejným způsobem zacházel i s keramikou, kterou také spravoval. Na počátku doby halštatské jsou stále patrné tvary a výzdobné prvky z pozdní doby bronzové. Objevují se zásobníkové nádoby s kuželovitým

---

⁴⁰ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech, 6. díl, Doba halštatská. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 31.

⁴¹ Tamtéž, str. 32–33.

žlábkovaným hrdlem a nízkým rozevřeným okrajem, nádoby s hladkým kuželovitým hrdlem a nálevkovitě rozevřeným okrajem, mísovité nádoby, hrnce s uchem, mísy, misky, talíře, malé nádoby a v neposlední řadě také **situlovité nádoby**. V tomto případě se jedná o cizí tvar, který napodobuje bronzové situly jižního původu.⁴²

Západočeská halštatská výzdoba je velmi střízlivá, téměř chudá. Mezi nejběžnější povrchovou úpravou nádob patří **lesklé černé tuhování**. K plastickému členění zase u velkých nádob slouží žlábkovité vytvářející hrdlo a objevující se svisle nebo šikmo vedené na podhrdlí jednotlivě nebo v menších skupinách. Ke zdobení se také používají hluboce ryté rýhy, které vytvářejí ornamenty, jejichž základním motivem je **klikatka**. Velmi častou záležitostí je **girlandová výzdoba** doplněna důlky a růžicovým ornamentem, jenž doplňuje meandrový ornament, jako nový dekorační motiv.⁴³

Obytnými areály doby halštatské jsou nehrazené rovinné areály, jichž se v západních Čechách našly tři. Jedním z nich je Bdeněves nacházející se na říční terase řeky Berounky. Výšinné areály se opět začínají budovat na konci doby halštatské. Za typické budovy této doby považujeme povrchové domy. Kontinuální vývoj je kromě výzdoby a tvarů keramiky patrný také v pohřebním ritu. Nálezy z hrobů dokládají postupnou přeměnu osídlení v nastupující **halštatskou mohylovou kulturu**. Pohřebiště byla pravděpodobně stále všechna mohylová. Celkově bývá na pohřebním areálu až 40 mohyl. Charakteristický je pro ně kruhový až mírně oválný půdorys a birituální pohřební ritus. Rozdíl je opět patrný v mužské a ženské hrobové výbavě. Pro mužský hrob jsou typické železné meče, nože a nožíky, zatímco v ženských nalézáme především **skleněné korálky**. Pohřby v době halštatské byly často ukládány do náspů starších mohyl, stejně tak tomu bylo i později v době laténské, kdy se zase pohřby ukládaly do halštatských mohyl. V každé mohyle se z kamenů vytvořila **komora** čtvercového nebo obdélníkového půdorysu, jenž sloužila pro uložení pohřbu. Poté se komora zavalila několika vrstvami kamene. Délka osy těchto hrobů mohla dosahovat až 7 metrů.⁴⁴

Halštatská mohylová kultura je velmi důležitou kulturou v západních Čechách v době halštatské. Její začátek a konec není přesně stanoven a vychází z milavečské kultury přičemž nepozorovaně přechází do kultury laténské. Západočeský soubor

---

⁴² ŠALDOVÁ, Věra. Halštatská mohylová kultura v západních Čechách - pohřebiště Nynice. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1968, str. 297–391.

⁴³ Tamtéž, str. 297–391.

⁴⁴ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech: Doba halštatská. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 78–82.

keramiky tvoří na množství skromnou a na nálezy nenápadnou skupinu, i přesto však můžeme sledovat v této skupině jakýsi kontinuální vývoj bez vnějších zásahů. **Mohylové halštatské hroby** jsou nejhustěji rozprostřeny mezi Berounkou a Klabavkou. Na první pohled se může zdát, že se lokality shodují s lokalitami starší milavečské kultury, je jejich počet značně menší. Jedním z důvodů je několikanásobně kratší doba trvání oproti milavečské kultuře.⁴⁵

Co se týče keramiky, je takového rázu, že ji od keramiky pozdní doby bronzové nelze prakticky odlišit a roztrždit. Pomocnými vodítky se tak stávají hlavně tvary a výzdoba nádob. Mezi známou keramikou patří **nádoby s etážovitou profilací hrdla**, mísovité nádoby, zásobníkové nádoby, hrnce s uchy, situlovité nádoby, mísy a misky, malé nádoby a talíře. Zdobícím prvkem byly girlandy, husté obrvení, skupinky krátkých, svislých nebo šikmých žlábků, lemování důlky nebo šikmými vpichy, svazky vlasově šrafovaných linií ohraničených silnější rýhou, šrafované trojúhelníky se slunéčky a svazky svislých rýh. Snad nejvýznamnější pro halštatskou keramikou je **malování nádob**. Jedná se o spojovací prvek mezi západním a východním halštatským okruhem. Tímto spojením se vytváří barevný geometrický ornament, jenž se provádí tuhou nebo smolnou barvou na červený podklad. I přes svůj původ a vliv z okolních zemí si malování zachovává lokální svéráz v **ornamentice** a je aplikováno na domácí tvary.⁴⁶

Keramikou pozdní doby halštatské se vyráběla z písčitých hlín často s příměsí kamínků. Její výroba se realizovala vesměs v ruce, ale už v této době jsou některé nejmladší tvary bez předchozího vývoje dotáčeny na kruhu. I přesto je zde patrná nesouměrnost stěn, nestejná výška okraje a nestabilní dno. Upouští se od tuhování a charakteristická je **dvoubarevná výzdoba**. Mizí dokonce i dříve typické žlábků, pozdně halštatská keramika totiž přejímá ornament sestavený z hlubokých svislých a šikmých rýh seskupovaných do dvojic, tvořících nejčastěji trojúhelníky. Nově se používají **kolkované rostlinné motivy, lístkové vzory, které tvoří rozetku, esovité vzory a hrozníčkovité skupiny důlků**.⁴⁷

Pohřební ritus navazuje na mohylové pohřby halštatské, ale vedle nich se objevují malé jámové hroby, vybavené většinou jen dvěma nádobami. Tyto hroby jsou rozmístěny

---

⁴⁵ ŠALDOVÁ, Věra. Halštatská mohylová kultura v západních Čechách - pohřebiště Nynice. In: *Památky Archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1968, 297–399.

⁴⁶ Tamtéž, 297–399.

⁴⁷ ŠALDOVÁ, Věra. Pozdně halštatské ploché hroby v západních Čechách a jejich vztah k současným mohylám: Pohřebiště Nynice a Žákava-Sváreč. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1968, str. 1–134.

na mnohem menším počtu pohřebišť než pohřby v mohylách. Pozdně halštatské a časně laténské hroby jsou doplněny poměrně dost ojedinělými **nálezy bronzových a železných předmětů**, z nichž většina pochází z rozrušených hrobů. Inventář plochých hrobů je značně jednodušší a jednodušší.⁴⁸

V pozdním halštatském období byla vyvinuta i nová bojová technika, a to **organizovaný boj útvaru**. S tím samozřejmě souvisí i používání poněkud jiných typů zbraní. Těžký meč je tak nahrazen nožem – sekáčem a kopím. Nože – sekáče jsou rovné úzké a postupně prohnuté s tvarovanou rukojetí, obloženou bronzem nebo kostí. Většina mečů je řazena do časně laténského období, jsou stočené a mají jednoduchý tvar řapu jilce.⁴⁹

2.3.2 Doba laténská

Doba laténská je stejně jako doba halštatská součástí doby železné. Tradičně je spojována s Kelty, na našem území tedy s kmenem Bójů. Právě Keltové ovládli většinu střední a západní Evropy a jejich laténská kultura dala celému období své jméno. Jméno se vyvinulo z prvního objeveného naleziště této kultury ve Švýcarsku, **La Tène**. Velmi významný je pro tuto kulturu „laténský sloh“, který se stal uměním pro dvorské kruhy a inspiroval se řeckými a etruskými vzory. Zejména našel inspiraci ve figurálních a rostlinných motivech, jako jsou **palmety, úponky nebo lotosový květ**.⁵⁰

Kolem roku 400 př. n. l. došlo k výrazné klimatické změně. Během pouhých deseti let nastalo prudké **ochlazení**, které mělo vážné hospodářské důsledky. Způsobilo nižší hustotu osídlení, jenž se projevila nejen ve střední a západní Evropě, ale také v Čechách. Velmi pečlivě se studovaly i půdní poměry ve vztahu k laténskému osídlení. Z tohoto výzkumu jasně vyplývá, že laténské sídelní aktivity doprovázené zemědělskou výrobou se v žádném případě neomezovaly na nejúrodnější půdy, ale využívaly i ty méně kvalitní.⁵¹

Určitým vývojem procházejí v době laténské formy obytných areálů. Na celém území převažují nehrazené rovinné obytné areály. Postupně se také začínají objevovat

---

⁴⁸ ŠALDOVÁ, Věra. Pozdně halštatské ploché hroby v západních Čechách a jejich vztah k současným mohylám: Pohřebišťe Nynice a Žákava-Sváreč. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1968, str. 1–134.

⁴⁹ Tamtéž, str. 1–134.

⁵⁰ BUCHVALDEK, M. a kol. Dějiny pravěké Evropy. Praha: SPN, 1985, str. 169–170.

⁵¹ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 23.

hrazené rovinné obytné areály tzv. **dvorce**.⁵² Nejvýznamnější skupinu tvořily vždy opevněné polohy, hradiště. Jejich opevnění spočívalo ve valu nebo v příkopu a kromě umělé fortifikace se využívalo i přirozeného prostředí, které se samo nabízelo. Umělá fortifikace byla tvořena **dubovou palisádou** a rovněž vnitřní líc měl podobu dřevěné stěny. Kamenito-zemitou výplň tělesa mezi oběma líci zpevňovala hustá konstrukce z dřevěných roštů. Šíře hradby závisela na strmosti nebo dostupnosti svahů i na významu místa v obraně.⁵³ Specifickým hradištěm bylo **oppidum**, jež se od ostatních hradišť lišilo typem fortifikace, velikostí ohrazené plochy, strukturou zástavby, počtem obyvatel a zejména existencí politických, hospodářských a obchodních funkcí. Kolem oppid byla patrná fortifikace, která vytvářela takřka souvislý obvod. Na přístupových místech se fortifikace zesilovala dalšími předsunutými hradbami nebo jinými obrannými prvky, jako jsou příkopy, náspy a palisády. Vstup do ohrazeného prostoru byl umožněn **bránou kleš'ovitého typu nebo bránou komplexního typu**. Uvnitř oppid jsou téměř vždy doloženy tzv. akropole. Ty byly situovány na nejvyšších místech. Typickou stavbou v sídelním areálu je **polozemnice**. Její členění vnitřního prostoru dokumentují dřevěné příčky, resp. jejich základové žlábký. Kromě polozemnic se v areálech nacházely také povrchové domy s pravoúhlým půdorysem čtverce až obdélníku. Plocha těchto staveb se pohybovala kolem 20m². V areálu se dochovala i **venkovní ohniště**, která byla umístěna na povrchu nebo v jámě, ale jejich funkce bohužel není známa, dále také zásobní jámy, které měly dno vyložené kameny.⁵⁴ Keltové také dokázali budovat i studny a cisterny, jež byly vyloženy dřevěnými dubovými trámy. Dna studen a cisteren byla vykládána kameny a při důkladném průzkumu se kromě zvířecích kostí, keramických střepů a množstvím opracovaného dřeva našly také usazeniny obsahující rostlinné zbytky a pylová zrna. Z těchto aktuálních nálezů a jejich interpretací lze odvodit, že Keltové byli schopni budovat i důmyslný a účinný **fitrovací systém**.⁵⁵

Zemědělství tvořilo velmi významnou složku obživy. Lid doby laténské pěstoval plodiny, mezi něž bezpochyby patří **čočka jedlá, pšenice jednozrnka, dvouzrnka, špalda a obecná, ječmen obecný, vikev setá, mák, konopí, len setý a hrách setý**. K obdělávání

---

⁵² VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 30.

⁵³ DRDA, Petr a Alena RYBOVÁ. Keltové a Čechy. Praha: Academia, 1998, str. 58–79.

⁵⁴ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 38–52.

⁵⁵ Hora Vladař vydala trámy z dubů pokácených před tisíciletími. [Http://vary.idnes.cz](http://vary.idnes.cz) [online]. 2010 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://vary.idnes.cz/obrazem-hora-vladar-vydala-tramy-z-dubu-pokaceny-ch-pred-tisiciletimi-1jt/vary-zpravy.aspx?c=A101014_161950_vary-zpravy_sou.

půdy a pěstování těchto plodin se používaly železné zemědělské nástroje. V rámci těchto předmětů je patrný další vývoj, největší změna je ovšem zaznamenána ve vývoji **železné radlice**, která je zpočátku úzká, masivní, špičatá s otevřenou tulejí a později ji vystřídá široká, plochá radlice s bočními laloky místo tuleje. K dalším zemědělským nástrojům bezpochyby patří i motyka, rýč, lopata a kopáč. K uchování zrna pro příští setbu sloužily zásobní jámy. Keltové se neživili pouze zemědělskými plodinami, ale chovali i domácí zvířata a doplňkově využívali **lov a rybolov**.⁵⁶

V předmětech, které pocházejí z polozemnic, nacházíme nejrůznější artefakty, což dokládají nálezy přeslenů, které byly vyrobeny z keramické hmoty. Největším souborem artefaktů nalezených v obydlích lidu doby laténské, je soubor **šperků**, jež se převážně vyskytovaly v souvislosti s pohřebním ritem. Nejčastější jde o **skleněné náramky**. K velmi ojedinělým nálezům patří **zlomky spropelitového náramku**, bronzových náramků nebo náramků z drahých kovů.⁵⁷ Ke skleněným výrobkům patří také skleněné korálky. Nacházejí se však ve velmi malém množství. K výrobě ozdob se používalo zlato, to se tavilo v drobných miskovitých či vaničkovitých keramických **tyglících**.⁵⁸

Keramika je v době laténské zastoupena především nádobami, ale i technickými, ozdobnými a symbolickými předměty. Podle funkce můžeme keramiku rozdělit na stolní, tj. jemná točená keramika, kuchyňskou tj. v ruce dělanou a dotáčenou, a zásobní, sem patří zásobnice, hrnce, mísy, a přepravní keramiku. **Jemná točená keramika** se vyznačuje hrubším provedením a jejími nejčastějšími tvary jsou hrncovité nádoby, situly, baňaté lahve a mísy na nožce. Nádoby mají plastickou výzdobu. Používají se vývalky, žebra, žlábků, lineární motivy uvnitř nádob. Dalším typem keramiky je hrubá keramika. Ta byla vyráběna v ruce z materiálu s příměsí hrubších částic. Mezi vyráběné tvary patří vyšší hrncovité a nižší mísovité nádoby, v západních Čechách jsou specifickým tvarem **zásobnice**. Pro hrubou keramiku je typické drsnění povrchu nádob, které se vyskytuje ve variantách chuchvalcovité, mramorovité, struhadlovité nebo hloubkové. Výzdoba

---

⁵⁶ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 53–58.

⁵⁷ NEÚSTUPNÝ, Evžen, JOHN, Jan. Příspěvky k archeologii. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 214–215.

⁵⁸ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 80.

této keramiky je poměrně vzácností, ale mohou se vyskytnout pouze **vrypy, důlky nebo rýhy**.⁵⁹

Oproti době halštatské nastává velmi významná změna i v oblasti pohřbívání. Charakteristická je pozice těla zemřelého, kdy je tělo do hrobu ukládáno na záda s hlavou směřující s většími či menšími odchylkami k severu. Nacházíme i případy, kdy je tělo chráněno **rakví** nebo **dřevěnými deskami**, případně pouhým textilem nebo obalem. Členové jiných sociálních skupin jsou do hrobu ukládány bez zbroje, jen s osobním šperkem. Na základě zjištění poznatků, uvádí Petr Drda a Alena Rybová, že: „*šat mužů byl méně rozmanitý než ženský. Ženy tak byly pohřbívány s ozdobami určenými pro paže a zápěstí, stejně tak pro kotníky. Zároveň k pohřebnímu ritu přestalo patřit ukládání nádob a masité potraviny do hrobové jámy. Lidé doby laténské prováděli oba typy pohřebního ritu, avšak žárový ritus trval nadále jako projev domácích tradic.*“⁶⁰

Nekeramické předměty nacházené v sídlištním areálu byly především **kovové předměty**. Takovéto artefakty byly ale velmi vzácné. Doložen je obousečný železný meč a spolu s ním i bronzová nebo železná plechová pochva, velmi vzácně se objevuje krátký železný mečik s pseudoantropomorfní rukojetí, známé jsou také nálezy kopí a oštěpů, jež mají listovitý nebo užší tvar hrotu. Představiteli společenského postavení byly **bronzové a železné ostruhy**, součásti jezdecké výbavy. Nejcharakterističtější jsou však pro dobu laténskou spony. Bronzové a železné spony se od sebe lišily konstrukcí tj. různými typy vinutí nebo způsobem připojení patky.⁶¹

Velmi zajímavou a důležitou součástí života lidí doby laténské je výroba mincí, tzv. **duhovek**. Jednalo se o důležitý prostředek směny a jeden z hybných činitelů dálkového obchodu. Mince byly ražené a demonstrovaly tak prestiž kmenového společenství a jeho představitelů. Každé hradiště ovšem mince nevyrábělo, jejich výroba zůstala vyhrazena pouze nejvýznamnějším správním střediskům. V Čechách se jednalo o **Závist a Stradonice**. I v okruhu jejich vlastních mocenských elit bylo disponování drahým kovem k výrobě polotovarů mincí svěřeno do rukou jen nemnoha vyvolených. Setkáváme se tak s výrobním zařízením k výrobě střížků pouze v několika dvorcích. Zdroje zlata jsou již dnes známy, byly to **česká rýžoviště**, ovšem zdroje stříbra zůstávají

---

⁵⁹ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 98–102.

⁶⁰ DRDA, Petr a Alena RYBOVÁ. Keltové a Čechy. Praha: Academia, 1998, str. 104–108.

⁶¹ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 104–108.

stále blíže neurčena. I v západních Čechách se setkáváme s nálezy mincí, a to v Nýřanech na Plzeňsku, kde se dochovaly dvě stříbrné keltské mince.⁶²

Další poznatky o lidu doby laténské jsou doloženy díky dobře reprezentované kategorii kamenných artefaktů. K mletí obilí se používaly tzv. **ruční mlýnky**, což byla plochá drtidla. Postupně se začal používat mlýnek tzv. **řeckého typu**, který se sestával z deskovitého ležáku a oválného až obdélníkovitého běhounu s násypným otvorem. Nově byl zaveden také dvojdílný okrouhlý rotační žernov, sestávající se ze spodního ležáku s mělkým otvorem pro osu na horní konvexní straně a z horního běhounu s konkávní horní i dolní stranou.⁶³

Jediným čistě laténským pohřebišťem v regionu severního Plzeňska je pohřebiště v Kralovicích u Plzně. Toto pohřebiště prozkoumal už F. X. Franc v roce 1895 a objevil zde skupinu asi 30 hrobů. Několik z nich popsal jako sotva znatelné mohylky. Nádoby, které se dochovaly v mohylkách z kamenité hlíny, neobsahovaly žádné pohřby. Z tohoto poznatku se usuzuje, že se tedy nedají spojit s plochými žárovými hroby citolibského typu. Z obsahu pohřebiště je nejznámější **bronzová spona s patkou** v podobě ptačí hlavičky.⁶⁴

2.4 Doba římská

Doba římská ve střední Evropě zaujímá zhruba 400 let v rámci nového letopočtu. Označení doba římská používáme i na našem území, ovšem nedokládá to intenzivní vliv Říma. Přímý politický tlak Římské říše zažily Čechy v období **Marobudovy říše**. Proto je třeba tento pojem chápat jako tradiční archeologické označení pro období 50/30 př. n. l. až 375 n. l. Nejedná se tedy o období, ve kterém by Čechy byly pod vlivem **Římské říše**.⁶⁵

Na území celé České republiky bylo prozkoumáno velké množství sídlišť spadajících do tohoto období, ovšem co se týče regionu severního Plzeňska, našlo se pouze jedno archeologické naleziště, a to v **Hodyni u Kralovic**. Celková struktura sídlišť nám zatím není zcela známa, vše je v současné době předmětem výzkumu, proto také nevíme, zda byla sídliště nějakým způsobem hierarchicky uspořádána. Z toho samozřejmě

---

⁶² DRDA, Petr a Alena RYBOVÁ. Keltové a Čechy. Praha: Academia, 1998, str. 161–162.

⁶³ VENCLOVÁ, Natalie. Archeologie pravěkých Čech 7. díl, Doba laténská. Praha: AÚ AVČR, 2005, str. 117–118.

⁶⁴ JANSOVÁ, Libuše. Datování laténského pohřebiště v Kralovicích u Plzně. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1961, str. 268–273.

⁶⁵ DROBERJAR, Eduard. Archeologie pravěkých Čech 8. díl, Doba římská a stěhování národů. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 11.

vyplývají i naše dosud malé poznatky o hospodářství. I z tohoto mála informací můžeme ovšem usuzovat, že lid doby římské stavěl svá sídliště jako neopevněné osady v nížinách. Nejrozšířenějším a jediným nalezeným typem objektů jsou **polozemnice**, které mají zpočátku obdélníkový půdorys s kůly ve středech kratších stěn. Později dochází k převaze šestikůlových polozemnic s půdorysem širokého obdélníka. Orientace polozemnic je relativně ustálená, kdy delší strana je situována ve směru V – Z. Stavby mají **sedlovou střechu** a díky výklenku v jižní stěně se zde předpokládá vchod. Na základě výzkumů bylo zjištěno, že konstrukce stěn se prováděla tradiční metodou, a to vyplétání stěn proutím omazaným hlínou a podlahu tvořila pouze udusaná hlína.⁶⁶

Špýchary byly jedním z dalších typů staveb, jenž se v osadách stavěly. Jednalo se o stavby čtvercového půdorysu ve většině případů vymezených čtveřicí kůlů. Domy, které sloužily k lidskému bydlení, sloužily také k ustájení dobytka. Mezi další typy objektů patří **železářské pece** se zahlobenou nístějí, které byly ve skupinách zahlobených objektů. Samozřejmě se vyskytovaly také **keramické či chlebové pece**.⁶⁷

Pro lid doby římské byla v souvislosti s hospodářstvím typická kombinace rolnictví a chovu dobytka. Charakteristickými plodinami, které pěstovali, byly **ječmen, oves, len, proso, hrách a bobý**. Z dobytka se chovaly ovce, kozy, prase, kůň, kur, husa a hovězí dobytek. Nedílnou součástí hospodářství bylo i zorání pole, to se provádělo radlem s vodorovným plazem nebo bezplazovým hákem, novinkou bylo **oradlo plužního typu**, které už oranici obracelo. Pole se obhospodařovala střídavě tzv. divoká polní soustava.⁶⁸

Stejně jako v předchozích obdobích představoval lov a rybolov pouze určitý doplňkový zdroj obživy. Jelen byl díky svému výbornému masu a díky svému **paroží** velmi oblíbenou lovnou zvěří. K dalším loveným zvířatům patřil také bobr, divoké prase, jezevec, medvěd, srnec, zajíc, jeřáb a špaček.⁶⁹

K základním odvětvím patřila i v době římské výroba keramiky, jejíž technologie se bohužel vrací ještě před dobu laténskou. Nálezy točené keramiky jsou doloženy pouze z lokalit, které byly osídleny už v době laténské. Tvarová a výzdobná podobnost mezi laténskými a římskými nádobami dokládá složitost situace. Postupem času byla keramika

---

⁶⁶ NAŠINCOVÁ, Štěpánková. Srovnání sídlišť starší doby římské v jižních a západních Čechách. Plzeň, 2007. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta filozofická, str. 30.

⁶⁷ DROBERJAR, Eduard. Archeologie pravěkých Čech 8. díl, Doba římská a stěhování národů. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 41–54.

⁶⁸ BUCHVALDEK, Miroslav a kol. Dějiny pravěké Evropy. Praha: SPN, 1985, str. 193.

⁶⁹ DROBERJAR, Eduard. Archeologie pravěkých Čech 8. díl, Doba římská a stěhování národů. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 58.

vyráběna pouze v ruce a typickým tvarem se stal tzv. **plaňanský pohár**. Jedná se o nádobu na štíhlé nožce s širokým ústím. Na výduti se pohár často zdobí jemnými rytými liniemi, vytvářející **meandry**, pásy vyplněnými klikatkami, psaníčky apod. Na výzdobu nádob se nově používá ozubené kolečko. Úprava povrchu ovšem zůstává dále nezměněna a jemná keramika nese **leštěný černý povrch**, zatímco hrubá keramika vykazuje širokou škálu povrchů od hlazeného až po velmi hrubé drsnění.⁷⁰

Šperky a ozdoby tvořily bezpochyby velmi zajímavou součást života lidu doby římské. Radíme mezi ně i **spony**, pomocí kterých přibližně rozeznáváme jednotlivá dílčí období doby římské a jednotlivé kmeny. Vyráběly se z bronzu, železa a popřípadě z mosazi. Z počátku se objevovaly pozdně laténské spony, do nichž spadaly spony s prohnutým lučíkem nebo spony s obloukovitě vyklenutým lučíkem. Tyto spony samozřejmě přetrvávaly ještě nějakou dobu v mladším období, ale začínaly se objevovat i tzv. **importy**. Za import se dnes považují spony výrazně členěné se dvěma uzlíky na lučíku, spony výrazně členěné, spony s křídélky na lučíku. Posledním vývojovým stupněm spon byly silně členěné spony, spony vendické, trubkovité, s vysokým zachycovačem, kolínkovité nebo s válcovou hlavicí. Na základě těchto doložených nálezů je patrná jistá kontinuita. Nedá se tedy říct, že by jeden rok skončila jedna spona a začala se vyrábět nová, i proto je těžké určit přesné stáří, případně období, do kterého daná spona spadá.⁷¹

K dalšímu velmi ceněnému nálezovému souboru patří stejně jako v přechodných obdobích zbraně. Jejich naprostá většina, ale i většina ostatních železných předmětů, prošla žářem a na části z nich je patrná úmyslná **deformace**. Z dosud získaných poznatků usuzujeme, že železné předměty měly velmi nízkou kvalitu. Našly se i další pozůstatky výstroje jako **pochvy mečů, různá kování, nákončí dřevěných pochev a poutka**. Daleko více artefaktů je dochováno ze skupiny nástrojů, neboť se jedná o základní denní předměty, nicméně jejich spektrum není příliš široké. Dochovány máme sekery, nože, pérové nůžky, rydla a šicí jehly.⁷²

Nejvíce poznatků o způsobu života lidu doby římské bylo získáno na základě neustále probíhajícího výzkumu pohřebního ritu a pohřbívání zemřelých jedinců. Na základě získaných informací jsme došli k závěru, že se římská pohřebiště zakládaly

---

⁷⁰ DROBERJAR, Eduard. Archeologie pravěkých Čech 8. díl, Doba římská a stěhování národů. Praha: AÚ AV ČR, 2008, str. 68–72.

⁷¹ Tamtéž, str. 71–85.

⁷² Tamtéž, str. 85–90.

zcela nově. Z předchozího období se stále využívá **žárový pohřební rítus**, a proto se pohřby nespálených těl objevují pouze výjimečně. Pokud se jedná o takový hrob, je to hrob, který je mimo hlavní pohřebiště a má velmi bohatou výbavu. V souvislosti s výbavou dochází k veliké změně. V hrobech se začínají více objevovat zbraně a nástroje od mečů až po nože, ale novinkou ve výbavě jsou **železné klíče s očkem pro zavěšení na opasek**. Patrně souvisejí s výrobou skříněk sloužících pro uložení cenností. Mezi další nálezy v těchto hrobech patří také cvočky z bot, tzv. **vojenské talíře**, kování pochev mečů a kování opasků. Neméně bohaté jsou i ženské hroby, jejichž výbava obsahuje různé typy závěsků, zápon, perel a jehlic. Objevuje se také importovaná keramika a jiné předměty římské provenience. Postupně dochází k ubývání hrobové výbavy, ale stále převažuje žárový rítus, i když se postupně začíná objevovat opět kostrový, který souvisí se **stěhováním národů**.⁷³

Nejvýznamnějším nalezištěm v regionu severního Plzeňska je bezpochyby sídliště v **Hodyni u Kralovic**. Sídliště se rozkládalo v délce 150 m ve východní části obce na mírném svahu. Výzkum zde probíhal v roce 1965 a byl proveden čtyřmi sondami rozmístěnými v okolí silážní jámy, ve které se našly keramické střepy. Doloženo je 5 objektů, z nichž jeden je interpretován jako zahloubená chata pravidelného obdélníkového půdorysu.⁷⁴

---

⁷³ ROUŠALOVÁ, Zuzana. Vývojové trendy archeologického bádání o době římské a stěhování národů v ČR: retrospektivní analýza. Plzeň, 2011. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta filozofická, str. 23–25.

⁷⁴ NAŠINCOVÁ, Štěpánková. Srovnání sídlišť starší doby římské v jižních a západních Čechách. Plzeň, 2007. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta filozofická, str. 25–26.

3 DIDAKTICKÁ ČÁST

V pojetí historie lidstva je pravěk nejstarším a nejdelším obdobím. Více než 99% své existence prožil člověk v pravěku a ve svém tělesném i duševním vývoji „urazil“ obrovský kus cesty až k rozvinuté společnosti. Během této epochy byly položeny základy našich hospodářských schopností i estetického a sociálního vnímání.⁷⁵ Pokud tedy chceme, aby žáci porozuměli nejen sobě, ale i společnosti, v níž žijí, je velmi důležité věnovat se při hodinách dějepisu právě tomuto období. Abychom ovšem dějepis nevyučovali pouze obecně nebo globálně, je vhodné zvolit **regionální dějiny** jako velmi významného pomocníka. Místní dějiny jsou totiž chápány jako konkretizace národních dějin.⁷⁶ Cílem takto pojaté historie je upřesnění zákonitostí vývoje společnosti **na základě sociálních, ekonomických a geografických odlišností**. Na základě příkladu z konkrétního okolí totiž můžeme žákům přiblížit určitou globální problematiku. Pro severní Plzeňsko v období pravěku by tak platila charakteristika oblasti, kde se díky členitějšímu terénu a drsnějšímu klimatu vlastně nevytvářely vhodné podmínky pro pravěké osídlení. I tak je ovšem postup osidlování v pravěku dobře ilustrován na příkladu, který je patrný i v jiných částech země, konkrétně je to osidlování území podél řek. Regionální dějiny mají ve vyučování ještě jednu velmi důležitou funkci, a to **motivační**. V žácích probouzí zájem o studium konkrétní oblasti, místa či regionu a tím se rozvíjí jakési historické povědomí.

3.1 Projektové vyučování

V souvislosti s poznáním regionální historie je vhodnou výukovou metodou **projektové vyučování**. Velmi často se tato výuková metoda zmiňuje v souvislosti s moderním a inovativním vzděláváním. Podíváme-li se však do historie, zjistíme, že pedagogické odkazy projektové výuky najdeme již u **Jana Ámose Komenského**. Právě jeho myšlenky jsou často zmiňovány v kontextu s novodobým pojetím výchovy a vzdělání. Další příklady nacházíme také v pedagogických odkazech myslitelů 18. a 19. století jako jsou **Jean-Jacques Rousseau** nebo **Johann Heinrich Pestalozzi**. Jedná se zejména o samostatnou aktivitu dítěte a jeho osobní zkušenost, díky které se vyvíjí. Důraz je kladen na individualitu a přirozenou touhu řešit problémy, na základě vlastního pozorování,

---

⁷⁵ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Praha: Knižní klub, 2011, str. 11

⁷⁶ JÍLEK, Tomáš. Místní dějiny ve výuce dějepisu se zaměřením na západní Čechy. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. 2005, str. 68.

uvažování a vlastního prožitku. **William Heard Kilpatrick** se stal na přelomu 19. a 20. století prvním teoretikem, jenž propracoval koncepční základ této metody a zobecnil její význam a funkci.

Jana Kratochvílová ve své publikaci definuje projekt jako: „*Komplexní úkol (problém), který je spjatý s životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj odpovědnost, aby svou teoretickou i praktickou činností dosáhl výsledného žádoucího produktu (výstupu) projektu, pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.*“⁷⁷

Projektové vyučování je nejkompexnější vyučovací metodou. Jako taková může totiž absorbovat celou řadu jednodušších vyučovacích metod. Projekt je potom jakýmsi rámcem, v jehož mantinelech se odehrává výuka založená na nejrůznějších metodách, většinou činnostních. Základem projektového vyučování je **koncentrace učiva**. Žáci se zabývají jednou oblastí podrobně a nahlížíjí ji z různých stran. Téma projektu zůstává v přirozeném kontextu a není vytrháváno ze souvislostí. Žáci se neučí na uměle vytvořených příkladech, ale na **skutečných problémech**.⁷⁸ V rámci projektové výuky rozvíjíme nejen interdisciplinární vztahy, ale také klíčové kompetence uvedené v rámcovém vzdělávacím programu.

Během historického vývoje došlo k vytvoření celé řady dělení projektů, které se dají třídit na základě nejrůznějších hledisek. Mezi nejčastější patří bezpochyby účel projektu, délka trvání, počet zúčastněných, velikost nebo míra zapojení vyučovacích předmětů. Realizované projekty mohou mít mnoho různých podob a mohou být výsledkem propojení několika typů. Podle počtu žáků dělíme projekty **na individuální a kolektivní**. Kolektivní projekt může být realizován v rámci třídy, ročníku, skupiny nebo celé školy. Na základě časové náročnosti rozeznáváme projekty krátkodobé, střednědobé nebo dlouhodobé, podle velikosti potom projekty malé nebo velké. Důležitá je také míra zachování či propojení vyučovacích předmětů a v rámci toho známe projekt jednoho předmětu, příbuzných předmětů nebo mimo výukové předměty, jenž zahrnují více předmětů nebo oblastí poznání. Existují také specifické projekty, které probíhají v průběhu celého dne, popř. několika dní, kdy se žáci věnují pouze projektu se zrušením obvyklého rozvrhu, nebo se jedná o skupinovou práci na části projektu v kratších časových úsecích,

---

⁷⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 36.

⁷⁸ SÁRKOZI, Radek. Projektové vyučování. In: *Čtenářská gramotnost* [online]. 2010 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyucovani/pv-tipy/projektove-vyucovani-1>

nebo jde o dlouhodobý projekt probíhající v časových odstupech (několikadenních i několikatydenních), kdy další část projektu souvisí volně s předchozí.⁷⁹

Aby mohl projekt dospět až do svého závěru, který by měl být totožný s dosažením výsledného produktu, musí projít **jednotlivými fázemi**. Kratochvílová rozlišuje čtyři základní fáze.⁸⁰

Plánování projektu

V souvislosti s touto fází dochází ke stanovení základních otázek či témat, cíle, časovému rozvrhu, určení druhu projektu, rozdělení činností, rolí a úkolů skupinám nebo jednotlivcům. Učitel má v této fázi projektu velmi významnou roli. Má na starosti všechny výše uvedené činnosti. Zároveň musí jasně a přehledně vysvětlit pravidla týkající se celkové práce. Důležitá je také **příprava vhodných materiálních prostředků**, k jejichž nákupu využívá škola své finanční zdroje. Každý pedagog se musí rozhodnout, kdo bude na daném projektu spolupracovat. Mohou to být mimoškolní organizace, starší žáci nebo učitelé jiných aprobací v rámci mezipředmětových vztahů. Nikdy ovšem nesmíme zapomenout v rámci plánování projektu na motivaci žáků.

Realizace projektu

V souvislosti s touto fází uskutečňujeme všechny naše aktivity a plníme předem stanovené úkoly, abychom dosáhli cíle projektu. **Vyhledávání a zjišťování informací** a jejich následné třídění může být pro žáky časově náročné. Měli bychom dbát na to, aby žáci využívali více zdrojů, např. encyklopedie, internet, školní knihovnu, brožurky, atd. Informace nemusí žáci vyhledávat pouze ve škole, ale také v rámci svého volného času. Pracují buď samostatně, nebo ve skupinách. Záleží pouze na jejich vzájemné domluvě. Učitel v této fázi projektu zajišťuje pouze **konzultační činnost pro žáky**. Pomáhá jim zvládat nejasnosti a těžkosti, s nimiž se při řešení setkávají, motivuje je a vede jejich práci správným směrem. V rámci konzultační činnosti učitel také kontroluje práci žáků.

---

⁷⁹ Metodika projektového vyučování. *Kurzy pro učitele* [online]. 2010 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.kurzyproucitele.cz/downloads/metodiky/Metodika_4_ProjektoveVyucovani.pdf

⁸⁰ DŮMISCHOVÁ, Ivona. Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, str. 32.

Prezence výsledků projektové práce

Každá projektová činnost má svůj předem stanovený výstup, který žáci vytvářejí přímo ve škole nebo mimo školu. Záleží totiž na tom, co je **výstupem** naší projektové práce. Velmi časté jsou prezentace v programu Powerpoint, koláže, ručně vyráběné produkty, nástěnky nebo plakáty. Umístěny bývají ve třídě nebo na chodbách školy, kde vytváří specifickou atmosféru, ale můžeme je najít například i v určité organizaci, pokud jsme projekt s žáky vytvářeli přímo na určitou konkrétní akci.

Reflexe neboli hodnocení

Tato fáze je zhodnocením výsledného produktu projektového vyučování. Při hodnocení se ovšem nesmíme orientovat pouze na výsledek, ale je třeba také hodnotit práci jednotlivců nebo skupiny. Bereme tedy v potaz přípravu žáků, vzájemnou spolupráci nebo např. míru samostatnosti při zpracování tématu. Velmi důležitá je pro žáky i jejich vlastní **sebereflexe**. Každý by tak měl vyjádřit názor k prováděným činnostem a také ke svým spolupracovníkům ve skupině. Velmi důležité je hodnotit pozitivně a působit tak na žáky motivačně. Klasifikovat práci můžeme známkou, **slovně** nebo kombinací obou těchto prvků.

3.2 Exkurze

Exkurze představují jednu z klasických **organizačních forem výuky**. Jsou neodmyslitelnou součástí výuky nejen přírodovědných, ale i společenských předmetů. Realizují se mimo školní prostředí, v terénu nebo jako návštěva odborného pracoviště či muzea. Základním specifickým je propojení teoretických poznatků s praxí. Uplatňují se při ní **metody pozorování** objektů a procesů, ale může se jednat také o setkání a diskusi s odborníky z praxe přímo na jejich pracovišti nebo kombinaci předchozích aktivit. Velmi důležitý je při plánování exkurze cíl, který musí respektovat jednotlivá **specifika žáků** (věk, předchozí poznatky, praktické zkušenosti nebo fyzickou zdatnost). V souvislosti s plánováním exkurze musíme dbát na to, které poznatky z výuky budou žáci využívat, které praktické dovednosti nebo znalosti mohou žáci získat a také jak ji zařadíme do předmětových osnov.⁸¹

---

⁸¹ SVOBODOVÁ, Jiřina. Exkurze ve výuce. Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10081/exkurze-ve-vyuce.html/>.

V souvislosti se zařazením exkurze do výuky rozeznáváme tři typy. První je **motivační**, která slouží pro další výuku konkrétního tématu. Druhá je **průběžná** a je zaměřena na získávání nových poznatků a dovedností. Posledním typem je **závěrečná** exkurze, jenž je vhodná pro fixaci již získaných poznatků a pochopení souvislostí mezi teorií a praxí.

Exkurze by měla být smysluplně zařazena do kontextu výuky předmětu, ale zároveň nesmí výrazně narušovat harmonogram ostatních školních aktivit. Zejména u vícedenních výjezdů je třeba o termínu zařazení komunikovat s ostatními pedagogy a vedením školy, aby tak nedocházelo ke zbytečným konfliktním situacím. Výhodné je s těmito aktivitami už počítat ve **školním vzdělávacím programu** nebo při sestavování harmonogramu mimoškolních aktivit na konkrétní školní rok. Polodenní nebo jednodenní exkurze (návštěva botanické nebo zoologické zahrady, muzea, vědecké instituce) bývají zpravidla **monotematické**, vícedenní exkurze představují příležitost komplexního propojení tematických celků nebo i možnost spolupráce mezi pedagogy různých předmětů.⁸²

Každá exkurze musí být dopředu připravená. Pedagog žáky a jejich rodiče informuje o termínu, potřebném základním vybavení a také předpokládaných nákladech. Zároveň musí promyslet náplň exkurze, připravit úkoly a pracovní listy, jež budou žáci plnit a promyslet zařazení výstupu z exkurze do výuky. Neopomenutelnou výhodou exkurzí je pro žáky získání nových poznatků založených na **zkušenostech** z bezprostředního kontaktu se světem.

3.3 Konkrétní návrh projektového vyučování – projektu Od pravěku po současnost

V rámci školního vyučování, zejména potom ve vyučování dějepisu, představuje projektová výuka do určité míry opomíjenou metodu, jelikož ji řada pedagogů považuje za časově náročnou. Rozhodla jsem se, že vytvořím jeden celkový projekt založený na komplexním pochopení pravěkého vývoje a na emocionálním prožitku žáků. Žáci se přenesou do pravěku, kde si zkusí jednotlivé činnosti, které byly **pravěkému člověku** vlastní. Postupně se stanou archeologem a vyzkouší si jeho práci, navrhnou naučnou stezku

---

⁸² SVOBODOVÁ, Jiřina. Exkurze ve výuce. Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10081/exkurze-ve-vyuce.html/>.

pro turisty a vytvoří i **naučné tabule** na konkrétní archeologickou lokalitu. V poslední fázi projektu se stanou sami sebou, tedy návštěvníky v muzeích a archeoskanzenu. S touto částí souvisí právě výše zmíněné exkurze. Celý projekt se tak skládá z jednotlivých dílčích projektů, které mohou být použity i samostatně.

Pro učitele v této metodice vždy uvádím konkrétní cíle projektu, jednotlivé části přípravné fáze projektu, samotnou realizaci i evaluaci činností žáků. Zaměřuji se také na požadované části projektu, jimiž jsou **průřezová témata, interdisciplinární vztahy** a v neposlední řadě také **klíčové kompetence**, v jejichž formulaci vycházím ze současného znění RVP. Přizpůsobuji však jejich znění konkrétním situacím a námětům didaktických aktivit.

Zpátky do období neolitu

Projekt Zpátky do období neolitu je určen pro žáky 6. ročníku základní školy. Jako nejvhodnější lokalitu jsem zvolila obec **Vochov u Plzně**, která je od Plzně vzdálena pouhých 10 km. Jedná se o archeologicky velmi významnou lokalitu. Sídli zde nejen nejstarší kultura lineární keramiky, ale také kultura vypíchané keramiky. Unikátnost tohoto místa dokazuje i nález jediné neolitické ženské sošky „venuše“ v západních Čechách, tzv. **Vochovské venuše**. Do obce jezdí MHD (autobusová linka 56), ČSAD a dokonce i vlak. Pro potřeby této exkurze doporučuji zvolit konec září nebo druhou polovinu června. Zejména proto, že žáci budou vyhledávat i nejrůznější plody. Jako pedagogický dozor zvolím jednoho z učitelů předmětů, které jsou vhodné pro využití **interdisciplinárních vztahů**. V tomto případě např. zeměpis, přírodopis, výtvarná výchova, dějepis. Časová dotace této dějepisné exkurze je 1 den, tj. 5 – 6 vyučovacích hodin.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení

Žák operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled, přírodní, společenské a kulturní jevy. Žák kriticky posuzuje výsledky své činnosti, vyvozuje z nich závěry a diskutuje o nich.⁸³

Kompetence k řešení problému

Žák samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení, je schopen obhájit své řešení i svá rozhodnutí a uvědomuje si svou zodpovědnost. Žák ke způsobu řešení problémů využívá vlastního úsudku a zkušeností.⁸⁴

Kompetence komunikativní

Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor

---

⁸³ JEŘÁBEK, Jaroslav. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005, str. 14.

⁸⁴ Tamtéž, str. 15.

a vhodně argumentuje. Žák také využívá získané komunikační dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.⁸⁵

Kompetence sociální a personální

Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu. Žák na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.⁸⁶

Kompetence občanské

Žák se aktivně zapojuje do školních aktivit, je si vědom svých práv a povinností nejen ve škole, ale i mimo školu, uvědomuje si, oceňuje a chrání kulturně historické dědictví.⁸⁷

Kompetence pracovní

Žák dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky, využívá znalostí a zkušeností získaných v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje.⁸⁸

Přípravná fáze

Přípravná fáze zahrnuje:

Výběr vhodného místa, ze kterého bude vidět místo naleziště a okolní krajina. Tento záměr by měl učitel uskutečnit ještě dříve, než s žáky lokalitu navštíví. Vybrané místo by mělo být stranou hlavní silnice a vodních ploch.

Zjištění dopravního spojení do obce Vochov.

Formulování cíle.

Příprava aktivit pro žáky.

Ohraničení místa určeného pro sběr pomůcek, plodin a surovin.

---

⁸⁵ JEŘÁBEK, Jaroslav. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005, str. 15.

⁸⁶ Tamtéž, str. 16.

⁸⁷ Tamtéž, str. 16.

⁸⁸ Tamtéž, str. 17.

Formulování úkolů pro skupinovou a individuální práci žáků.

Zajištění pomůcek potřebných k vypracování úkolů.

Zajištění potřebného pedagogického dozoru.

Upravení rozvrhu.

Formy shrnutí, hodnocení a zajištění odměny.

Cíl projektu

Cílem tohoto projektu je vzbudit v žácích zájem o historii pomocí interdisciplinárních vztahů a přiblížit jim myšlení a způsob života pravěkého člověka, který se z hlediska dostupnosti potravy a surovin lišil od současného způsobu života. **Žáci zhodnotí okolní krajinu a na základě toho nakreslí plánek okolí naleziště ve Vochově. Do svého plánu zapíšou i pojmenování jednotlivých krajinných útvarů (les, řeka, kopec atd.). Každý žák si pomocí své vlastní fantazie představí, co mu konkrétní krajinný útvar připomíná a pojmenuje ho. Podle zhotoveného plánu žáci vyhodnotí nejlepší místa pro sběr potravy, surovin a pomůcek k výrobě nástrojů a předmětů denní potřeby.**

Před samotnou realizací je nezbytné zařadit do výuky motivační hodinu, ve které učitel žákům představí naleziště Vochov u Plzně. Ukáže jim nejvýznamnější nálezy a zopakuje s nimi základní učivo o neolitu. Do motivační hodiny je vhodné také zařadit krátký výklad o původu názvů krajinných útvarů a obcí, které se v okolí nacházejí.

Motivační hodina

Učitel vypráví (prezentace viz příloha č. 9): *„Neolit neboli mladší doba kamenná je datována do období 5 tisíc až 2 tisíce před naším letopočtem. Během této doby dochází k mnohým změnám. Již v mezolitu započal tzv. **transfer**, během kterého se na naše území dostávají vlny obyvatel z jihovýchodní Evropy. Ti přinášejí znalosti o pěstování plodin a také znalosti o novém odvětví hrncířství. Produktivní (výrobní) hospodářství začalo nahrazovat hospodářství přisvojovací (nevýrobní). Z člověka, který do této doby pouze lovil, se stává člověk, který chová zvířata. Z člověka, který dosud sbíral plodiny, se stává člověk, který plodiny pěstuje. Právě s nástupem **neolitické revoluce** potřeboval člověk*

*i nejrůznější nástroje. Na jejich výrobu se používají nové techniky – vrtání a broušení kamene. Jako materiál se používá kámen, kosti a dřevo. Lid této doby si staví rolnické osady stálejší povahy, konkrétně vesnice s tzv. dlouhými domy. Neolitu totiž vévodí matrilineární společnost, tj. společnost, které vévodí matka (žena). Muž se dokonce stěhuje za ženou a žije s ní v **dlouhém domě**, kde následně žijí i jejich dcery. V souvislosti s vedoucí úlohou ženy ve společnosti souvisí i typické tvoření ženských sošek – venuší. Ty se od svých předchůdkyň liší. Neolitické jsou symbolem plodnosti země, o čemž svědčí jejich adorační postoj. Kromě hrnčířství, tedy výroby keramiky, se novým odvětvím stává také tkalcovství a s tím vynález jednoduchého tkalcovského stavu. Z hlediska osídlení najdeme pozůstatky z osídlení neolitu i v **západních Čechách**, konkrétně v okolí Plzně – obec Vochov. Podle zdobení keramiky se u nás nacházely dvě kultury – kultura s lineární keramikou a kultura s vypíchanou keramikou.*

*Právě na našem nalezišti, kam pojedeme na exkurzi, sídlily obě kultury. Obec Vochov se nachází kousek od Plzně. Na poli vedle obce probíhal průzkum tří jam. V jámě se našel zub přežvýkavce, úlomek sekerky a nejvýznamnější nález – **Vochovská venuše**.*

*Název obce **Vochov** vznikl pravděpodobně z výrazu Vochův /staročesky Vochuov/ dvůr či majetek. Osobní jméno Voch bylo staročeskou zkratkou jmen začínajících na Vo-, jako například Vojtěch, Vojslav, Volimír a podobně. Název obce **Křimice** je odvozen od zakladatele slovanského původu, od osobního jména Křima – ves lidí Křimových. Obec Vejprnice, která je také v okolí se původně jmenovala Ojprnice. **Vejprnice** byly přejmenovány na základě Sazina z Vejprnic. Název obce **Kozolupy** je pomístním názvem, v němž je označeno pojmenování zvířectva – domácích savců a ptáků. Jméno řeky **Mže** nelze vykládat úplně jednoznačně. Existují totiž hypotézy vycházející ze slovanského základu, ale i ze základu germánského. Jeden z prvních dokladů je z **Kosmovy kroniky** psán jako Mse, Msa, popřípadě Mzie. Ten výklad, který existuje, je buď ze slovanského základu – tam je souvislost s výrazem mzieti, které je příbuzné se slovem ‚mlha‘ a označuje něco takového, jako ‚mžít‘ nebo ‚kapat‘ – popřípadě se vyskytuje i výklad germanistů a ten vychází z před slovanského výrazu, který by zněl asi mighia; to je něco jako ‚močící‘. Tedy ta voda byla pravděpodobně zapáchající.“*

Realizace

Žáci budou první úkol, tj. **plánek okolí**, vypracovávat sami. Každý žák obdrží čtvrtku A4 a desky jako podložku. Pomocí vlastních psacích potřeb a pastelek žáci nakreslí

plánek okolí naleziště. Do plánu zakreslí nejméně čtyři krajinné útvary, tj. řeku, potok, les, kopec. Vše vybarví a následně se pokusí vžít do osoby a představitosti pravěkého člověka a vymyslet pro namalované krajinné útvary vhodné jméno. Do plánu mohou žáci zanezt například i okolní kmeny, které by zde mohly žít a tyto kmeny pojmenují.

Na další úkol se žáci rozdělí na základě losování **do skupin** (cca 5 žáků) a určí si svého vedoucího. Učitel na tento úkol stanoví limit. Jejich úkolem bude najít v blízkém lese a okolí cokoli, co sloužilo pravěkému člověku jako potrava nebo co mohl použít k výrobě nástrojů a předmětů denní potřeby. Žáci se budou pohybovat v barevně **vyznačeném území**. Vedoucí skupiny obdrží prázdný list papíru s vyznačenými linkami, kam budou zaznamenávat, co všechno našli. Ostatní ve skupině budou nálezy sbírat a přinesou je na vyznačené místo. Každá skupina musí najít minimálně **7 věcí**. Jelikož se exkurze koná v době, kdy se určité druhy plodů nedají nalézt, je možné zapsat takové plody na papír pod vyznačené linky. Po nashromáždění předmětů skupinami, představí každá skupina věci, které přinesla, a odůvodní, proč vybrala zrovna tyto plodiny a předměty.

Evaluace

Žáci navzájem budou hodnotit, zda jsou předměty a plody vybrány správně. Učitel se ústně vyjádří ke každé skupině a zhodnotí její práci a vybrané předměty. Žáci sami posoudí práci svojí skupiny. Učitel ukáže ostatním žákům jednotlivé plány okolí, které budou vystaveny na chodbě školy. Každý žák obdrží na konci exkurze diplom.

Bezpečnost a ochrana žáků⁸⁹

V okolí obce Vochov musí pedagogický pracovník dbát opatrnosti, protože je zde zvýšený dopravní provoz z důvodu dvouproude komunikace. Učitel poučí žáky o zvýšené opatrnosti při sběru plodů a rostlin a při pohybu v lese.

---

⁸⁹ K zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pokyn č.j.: 37 014/2005-25. Na základě tohoto pokynu je pedagogický pracovník povinen vykonávat nad nezletilými žáky dohled i mimo školu podle pokynů ředitele. Učitel žáky na začátku exkurze upozorní, že budou dbát jeho doporučení a pokynů a každému dá svůj mobilní telefon pro případ potřeby. V lese učitel žákům vymeze prostor, ve kterém budou hledat předměty a plody. Žáky upozorní, že za ohraničení nebude nikdo vstupovat.

Výprava do doby bronzové

Exkurze do doby bronzové je určena pro žáky 6. ročníku základní školy. Jako nejvhodnější lokalitu jsem zvolila obec **Dýšina**, která je součástí Plzně. Od centra je vzdálena přibližně 13 km. Obec Dýšinu jsem vybrala proto, že zde sídlil lid kultury mohylové, který pohřbíval své mrtvé pod mohyly. Místo je unikátní díky pohřebišti s více než 120 mohylami vysokými asi 1 m s průměrem 5 – 15 m. Do obce jezdí MHD (autobusová linka 53), kterou se dostaneme do stanice Dýšina – Nová Huť. Odtud budeme pokračovat po naučné stezce **Kokotské rybníky**. Vhodným termínem pro exkurzi je měsíc říjen, kdy je ještě vhodné počasí a zem nebude dopoledne zmrzlá. Pro pedagogický dozor zvolím jednoho z učitelů předmětů vhodných k rozvíjení **interdisciplinárních vztahů**. Jednat se bude zejména o učitele českého jazyka, hudební výchovy nebo pracovních činností. 1 den, tj. 5 – 6 vyučovacích hodin, považuji za dostatečnou časovou dotaci pro tuto **exkurzi**. Exkurzi samozřejmě předchází příprava ve škole. Pro první a druhý úkol projektu považuji za dostatečnou časovou dotaci 1 hodinu pracovních činností, českého jazyka a hudební výchovy. Pro třetí úkol žákům na sepsání a vytisknutí návodu na výrobu keramiky a šperků stačí 1 vyučovací hodina informační výchovy. Na výrobu keramiky a šperků budou žáci potřebovat 2 vyučovacích hodiny výtvarné výchovy a 2 hodiny pracovních činností.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení⁹⁰

Kompetence k řešení problémů⁹¹

Kompetence komunikativní⁹²

Kompetence sociální a personální⁹³

Kompetence občanské⁹⁴

Kompetence pracovní⁹⁵

---

⁹⁰ Viz str. 42.

⁹¹ Viz str. 42.

⁹² Viz str. 42.

⁹³ Viz str. 43.

⁹⁴ Viz str. 43.

⁹⁵ Viz str. 43.

Přípravná fáze

Jednotlivé části přípravné fáze:

Příprava milodarů a kostí

Výběr vhodné lokality, kde budou vhodné půdní podmínky, tzn. sypká hlína, se kterou jde dobře pracovat. V okolí také musí být volné kameny s vhodnou velikostí. Místo by mělo být ideálně v lese.

Příprava aktivit pro žáky.

Formulování cíle.

Zjištění dopravního spojení do místa určené lokality.

Ohraničení prostoru, kde bude projekt probíhat.

Formulování úkolů pro žáky.

Zajištění potřebných pomůcek pro vypracování úkolu.

Zajištění potřebného pedagogického dozoru.

Úprava rozvrhu.

Formy shrnutí, hodnocení a zajištění odměny.

Cíl projektu

Cílem projektu je vzbudit v žácích zájem o historii pomocí interdisciplinárních vztahů a přiblížit žákům jednu část lidského života, tj. pohřbívání ostatních členů společnosti, na základě jejich vlastního emočního prožitku. **Žáci se tedy vcítí do situace pozůstalých. Jejich úkolem bude vytvořit mohylu, do níž uloží předem vyrobené kosti ze sádry a nejrůznější milodary. Milodary vyrobí v rámci výuky. Součástí rituálu bude také přednesení předem připravené řeči a zazpívání několika písní. Žáci si jako doprovod mohou zvolit hudební nástroje, případně použít materiály, které najdou v lese nebo mají u sebe, například dva klacíky nebo klíče. Mohou také tleskat do rytmu, případně luskat prsty nebo pískat.**

Před samotnou realizací je vhodné do výuky zařadit motivační hodinu na téma pohřbívání v pravěku, konkrétně v době bronzové. Představit pohřebiště v Dýšině. Názorně

žákům ukázat, jak vypadala mohyla uvnitř a jakým způsobem se do ní ukládal pohřeb. Také je důležité s žáky připravit kosti ze sádry a milodary, které se do mohyly umístí.

Motivační hodina

Učitel vypráví: „Doba bronzová je datována mezi lety 1900 – 800 př. n. l. Dělíme ji na dílčí časová období od starší doby bronzové, přes střední až po mladší a pozdní dobu bronzovou. V regionu severního Plzeňska se ze starší doby bronzové nedochovala žádná pohřebiště. Oproti tomu jsou **pohřebiště** ze střední doby bronzové velkým přínosem nových poznatků. V této době se jedná o mohylová pohřebiště, která se nacházejí na rovinách nebo na mírných svazích. Základem pro vytvoření mohylového pohřebiště je **mohyla**. Pokud bychom odkryly navršenou hlínu, najdeme uvnitř kamenný věnec nebo jednotlivé kameny uspořádané do kruhu. Do tohoto vymezeného prostoru se uložila buď kostra zemřelého, nebo nádoba s jeho **spálenými pozůstatky**. Zemřelému dávali pozůstalí do mohyly nejrozličnější milodary. Těmi byly například jantar, bronzové jehlice, šperky, keramika nebo také zbraně a nástroje. Díky tomu můžeme dnes rozeznat, zda se jedná o pohřeb ženy či muže. Zejména potom v případech, kdy do mohyly byly uloženy spálené pozůstatky. Na takto připravený pohřeb se navršila **hlína** a tím se vytvořila mohyla.

V mladší a pozdní době bronzové stále přetrvává pohřbívání pod mohyly, jejich rozmezí se pohybuje mezi 5 – 8 metry. Jejich průměr je 15 m. Postupně se začíná uplatňovat **žárový pohřební ritus**. Ostatky zemřelých se začínají ukládat do tzv. plochých hrobů. Ty jsou ale ve většině případů poničeny orbou. Jako urny slouží různé tvary nádob, nejrozšířenější jsou zásobnice. Nádoba měla v sobě díru, která podle některých domněnek měla sloužit k odletu **duše**.

Naleziště **Dýšina – Kokotsko** se nachází na naučné stezce Kokotské rybníky. Najdeme zde mohyly s uloženými spálenými lidskými kůstkami. Celkově zde bylo 120 mohyl, pokrytých hlínou i kamením. Dosahovaly výšky 1 metru a v průměru měly od 5 do 15 metrů. Jejich průzkum probíhal velmi systematickým způsobem a objevily se tak poznatky, že se do některých pohřbívalo dodatečně. Mezi nálezy patří střepy nádob.“

Realizace

První úkol, tj. vytváření kostí ze sádry, budou žáci vytvářet s učitelem pracovních činností, popřípadě výtvarné výchovy. Každý žák dostane od učitele potřebný díl

silikonového kaučuku, je možné použít také dvousložkovou modelovací silikonovou hmotu. Učitel jim ukáže, jak mají se **silikonem** správně pracovat a seznámí je s bezpečnostními pravidly při práci. Každý si na základě návodu vytvoří vlastní formu kosti. Po ztuhnutí formy budou žáci ve výrobě kostí pokračovat. Učitel žákům ukáže, jak mají do již připravené formy odlít potřebné množství **sádry**. Po ztuhnutí z formy opatrně vyjmou hotovou **kost**. Na kost si napíší své iniciály, aby si ji později poznaly, protože je do doby exkurze nechají u učitele.

Druhý úkol budou žáci vytvářet s **učitelem českého jazyka** během 1 vyučovací hodiny. Každý z nich v hodině slohové výchovy vytvoří krátkou řeč, básničku nebo písničku, kterou by přednesl na pohřbu. Na tomto úkolu se bude podílet i **učitel hudební výchovy**, v jehož hodině žáci vyberou písně, které by na pohřebišti chtěli zazpívat a nazkouší je v rámci 1 vyučovací hodiny hudební výchovy. Využívat budou samozřejmě i hudební nástroje.

Třetí úkol, tedy výrobu milodarů, které umístíme do mohyly, budou žáci vytvářet v hodinách informační výchovy, výtvarné výchovy a pracovních činností. Žáky rozdělíme do dvou skupin. První skupina v hodinách výtvarné výchovy vytvoří z keramické hlíny **nádoby** odpovídající těm z doby bronzové. Žáci nádoby vyzdobí **ornamenty** používanými v období doby bronzové (žebříčkový ornament, plastický pásek, žlábkování, důlky nebo kanelování). Každý z žáků si nádobu podepíše svými iniciály a učitel je následně vypálí v keramické peci. Po vypálení si žáci svoji nádobu vyfotí a fotku podepíší, odevzdají ji učiteli, který ji uschová do doby exkurze. Nádoby se vystaví na chodbě školy. Druhá skupina vytvoří v hodinách pracovních činností **šperky**, které budou odpovídat šperkům doby bronzové (náušnice, prsteny, náhrdelníky, jehlice, bronzové pokličky, ozdoby do vlasů). Učitel zajistí dostatečné množství drátu, který bude pobronzován nebo pozlacen. Dále je nutné zajistit také kolečka z tenkého plechu, která budou sloužit pro výrobu bronzových nebo zlatých **pokliček**. Jak jednotlivé šperky vypadají, znají žáci již z hodin dějepisu. Učitel jim i přes to může vytisknout obrázky jako návod. Důležité je také zajistit dostatečné množství kleštiček na tvarování drátu, kladívek a průbojníků na vytváření ornamentů na pokličkách. Žáci si vyberou, zda podle návodu zkusí vyrobit kroucením drátu prstýnky, náramky nebo ozdoby do vlasů. Pomocí **průbojníků a kladívka** žáci vytvoří na pokličkách nejrůznější ornamenty. Do pokliček také udělají dírky, kterými následně provléknou buď drátek, nebo koženou šňůrku. Takto vyrobená ozdoba může mít i několik řad. Po zhotovení žáci své šperky vyfotí, fotku podepíší a uschovají u učitele.

V hodině informační výchovy každý z žáků první skupiny sepíše postup, jakým způsobem vyráběl keramickou nádobu. Žáci druhé skupiny sepíší postup, jakým způsobem vytvářeli šperky. Pokud bude potřeba, může žákům se sepsáním postupu pomoci učitel českého jazyka. Z každé skupiny vybereme tři žáky, kteří postup sepisovat nebudou a místo toho na internetu vyhledají **obrázky zbraní** z doby bronzové. Učitel obrázky vytiskne a opět uschová do doby exkurze.

Poslední část projektu se už bude odehrávat ve vybrané lokalitě. Žáci vyberou místo pro umístění mohyly, které vyčistí od jehličí a klacků. Společnými silami shromáždí kameny, aby vytvořili kamenný věnec uvnitř mohyly. Následně na připraveném místě vytvoří **kamenný věnec** a umístí do mohyly vyrobené kosti, fotografie keramických nádob a šperků, návody na jejich výrobu a vytisknuté obrázky zbraní. V okolí se pokusí najít ještě milodary, které se při pohřbívání do mohyly dávaly mrtvým. Pomocí **lopatek**, které obdrží od učitele, navrší na kosti a milodary hlínu. Kolem mohyly utvoří kruh a přednesou připravenou řeč nebo básničku. Učitel žákům rozdá hudební nástroje a společně potom zazpívají předem připravené písničky.

Evaluace

S žáky na základě diskuze probereme ještě jiné možné formy rozloučení pozůstalých s mrtvým. Žáci také prokáží znalost, které milodary se mrtvým dávaly či mohly dávat. Navzájem zhodnotí své příspěvky (řeč, básnička). Na konci exkurze každý žák obdrží **osvědčení**, že se zúčastnil pravěkého pohřbu a získal tak patřičné znalosti a je schopen takovýto obřad vykonávat.

Bezpečnost a ochrana žáků⁹⁶

Učitel zajistí bezpečnost žáků během přípravy milodarů v prostorách školy a před samotnou exkurzí poučí žáky o zvýšené opatrnosti při pohybu v lese a při práci s lopatkou.

---

⁹⁶ K zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pokyn č.j.: 37 014/2005-25. Na základě tohoto pokynu je pedagogický pracovník povinen vykonávat nad nezletilými žáky dohled i mimo školu podle pokynů ředitele. Učitel žáky na začátku exkurze upozorní, že budou dbát jeho doporučení a pokynů a každému dá svůj mobilní telefon pro případ potřeby.

Staň se archeologem

Dějepisný projekt Staň se archeologem je určen pro žáky 6. ročníku základní školy. Za nejvhodnější lokalitu považuji obec **Kyšice**, protože je od Plzně vzdálena 9 km. Nevybrala jsem ji ovšem pouze z hlediska dostupnosti, ale hlavně proto, že se v této obci nacházelo osídlení od období neolitu až po dobu římskou. Unikátnost lokality dokazuje i **mincovní nález** z doby římské uložený v **Naturhistorisches museum ve Vídni**. Obec je velmi dobře dostupná díky MHD (autobusová linka 53) a ČSAD. Vhodným termínem pro tuto exkurzi je období dubna až června, protože v této době už není zem zmrzlá a s žáky jsme již probrali jednotlivá pravěká období. Jako pedagogický dozor zvolím jednoho z učitelů předmětů rozvíjejících interdisciplinární vztahy. V tomto případě to bude zejména učitel výtvarné výchovy nebo českého jazyka. Samotné exkurzi předchází příprava, která bude probíhat v prostorách školy při hodinách výtvarné výchovy během 1 vyučovací hodiny. Časová dotace exkurze je **1 den**, tj. 5 – 6 vyučovacích hodin. Po exkurzi bude následovat ještě další činnost žáků v 1 vyučovací hodině dějepisu a v 1 vyučovací hodině českého jazyka

Klíčové kompetence

Kompetence k učení⁹⁷

Kompetence k řešení problémů⁹⁸

Kompetence komunikativní⁹⁹

Kompetence sociální a personální¹⁰⁰

Kompetence občanské¹⁰¹

Kompetence pracovní¹⁰²

---

⁹⁷ Viz str. 42.

⁹⁸ Viz str. 42.

⁹⁹ Viz str. 42.

¹⁰⁰ Viz str. 43.

¹⁰¹ Viz str. 43.

¹⁰² Viz str. 43.

Přípravná fáze

Jednotlivé části přípravné fáze:

Příprava keramických nádob

Výběr vhodné lokality, kde budou vhodné půdní podmínky, tzn. sypká hlína, se kterou jde dobře pracovat. Tento záměr uskuteční učitel dříve, než s žáky místo navštíví. Místo bude stranou hlavní ulice a vodní plochy.

Formulování cíle.

Zjištění dopravního spojení do místa určené lokality.

Ohraničení prostoru, kde bude projekt probíhat.

Formulování úkolů pro žáky.

Zajištění potřebných pomůcek pro vypracování úkolu.

Zajištění potřebného pedagogického dozoru.

Úprava rozvrhu.

Formy shrnutí, hodnocení a zajištění odměny.

Cíl exkurze

Cílem této exkurze je vzbudit v žácích zájem o historii nejen pomocí interdisciplinárních vztahů, ale také na základě jejich vlastního emocionálního prožitku. Tento projekt se snaží žákům přiblížit práci archeologa. **Žáci se sami „stanou“ archeologem, který objevil naleziště, kde se ovšem nachází více kultur z různých období. Proto je jejich úkolem roztrždit nalezené střepy podle období, do kterého patří. Následně střepy očistit od hlíny a vše pečlivě zdokumentovat. Musí tak nakreslit plánek naleziště a jednotlivé střepy do něj zakreslit. Střepy budou pocházet z nádob, jenž žáci sami vytvoří v hodinách výtvarné výchovy ještě před samotnou exkurzí. Další část splní žáci až po návratu do školy. Z nalezených střepů se pokusí slepit nádobu.**

Před samotnou realizací zařadím do výuky hodinu, ve které žákům představím archeologickou lokalitu v Kyšicích. Jelikož je se zde našly pozůstatky z období neolitu, doby bronzové, halštatské a římské, využiji této kontinuity a připravím pro žáky fixační hodinu, při které jim připomenu jednotlivé kultury působící na našem území v jednotlivých

obdobích. Žákům určitě neopomenou připomenout hlavní poznávací rysy každé kultury, tedy hlavní rysy její keramiky. Neopomenou s žáky připravit jednotlivé nádoby, které na místě exkurze cíleně rozbijeme.

Motivační hodina

Učitel vypráví: „V dnešní hodině si představíme jedno velmi významné halštatské naleziště. Konkrétně je to naleziště v obci Kyšice. V místě, které místní nazývají **U Lípy** se při průzkumu v roce 1990 našel objekt. Byl ukryt pod vrstvou ornice a jednalo se o zahloubený žárový hrob. V celém hrobu byly uloženy čtyři nádoby. Lahvovitá nádoba stála u jihovýchodní stěny a sloužila jako popelnice pro uložení ostatků zemřelého. Tato lahev je velmi důležitá, protože se o ní opírá celá **datace** hrobu. Určit do jakého období spadá, dokázali archeologové díky výzdobným prvkům. Kromě toho se v hrobě našly i zbytky uhlíků.

*Kultura lineární keramiky je kultura spadající do mladší doby kamenné. Typická je pro ni keramika zdobená rytou až žlábkovou linií tzv. **volutou**.*

*Kultura vypíchané keramiky je stejně jako kultura lineární keramiky kulturou mladší doby kamenné. Je jakýmsi vyústěním kultury lineární keramiky. Tuto kulturu také rozeznáváme na základě **výzdoby** keramiky. Do popředí se dostávají hruškovité nádoby zdobené krokvicovými liniemi tvořenými dvojpíchem. Specifickým prvkem je dvojitý vpich.*

*Kultura knovízská je kulturou mladší a pozdní doby bronzové. Velmi typickou nádobou je pro ně **etážovitá nádoba**. Ta má silně vypouklé hrdlo, vypadá jako dvě spojené nádoby na sobě a patří k typu amfor (vejčitá nádoba s užším hrdlem a několika nebo žádným svislým uchem).*

*Kultura **doby halštatské** je reprezentována například kulovitým keramickým tvarem nádoby s širokou výdutí, jejíž výzdoba je dána rytými geometrickými ornamenty, kolkováním i černou malbou na červeném podkladě.*

*Keramika doby římské je reprezentována **plañanským pohárem**. Jeho tvar je velmi zvláštní. Má úzkou nožku, na níž je umístěn rozšířený samotný pohár.“*

Realizace

První část projektu musí žáci splnit ještě v prostorách školy, konkrétně v hodinách výtvarné výchovy. Budou totiž vyrábět **keramické nádoby** charakteristické pro určité kultury v jednotlivých pravěkých obdobích. Žáky rozdělíme tak, aby jich v každé skupině bylo pět. Úkol bude pro všechny skupiny stejný. Každá z nich vyrobí pět nádob, tzn. že každý člen ve skupině vyrobí jednu nádobu. Jednat se bude o nádobu kultury lineární, kultury vypíchané, etážovitou nádobu z doby bronzové, kulovitou nádobu se šrafováním nebo rytým ornamentem z doby halštatské a plaňanský pohár z doby římské. Vše budou zhotovovat na základě **obrázků**, které jim učitel předem vytiskne a přinese do hodiny. Během plnění úkolu jim učitel samozřejmě bude nápomocný. Žáci nesmí zapomenout na zdobení keramiky. Po dokončení práce je důležité, aby si každý svůj výtvarný výtvor podepsal a odevzdal ho učiteli, který všechny keramické nádoby vypálí v **keramické peci** a následně je cíleně rozbije. Vzhledem k věku žáků a jejich zkušenostem musí učitel dbát na to, aby střepy nebyly příliš malé. Velmi důležité je rozbít každou nádobu zvlášť a dodržovat jednotlivé skupiny, jež byly na začátku určeny. Střepy každá skupina umístí do předem připravené krabice tak, aby se navzájem skupiny nepomíchaly.

Druhá část projektu se odehraje již na místě vybraném pro exkurzi, tedy v Kyšicích. Učitel ještě před samotnou exkurzí vybere konkrétní místo, které je vhodné a domluví se s majitelem pozemku, popř. obcí zda je možné s žáky přijet a provádět zde simulovaný archeologický výzkum lokality. Velmi důležité je také na naleziště umístit předem připravené střepy. Počet míst, kde budou žáci hledat zlomky keramiky, musí být stejný jako počet skupin. Každé místo archeologického nálezu bude obsahovat keramické zlomky pěti nádob různých pravěkých období. Po příjezdu do Kyšic, zavedeme žáky na **místo archeologického výzkumu**. Rozdělíme je do skupin, v nichž vytvářeli nádoby ve škole, a každé skupině ukážeme, na kterém místě bude svůj archeologický výzkum provádět, tedy kde se ukrývají zlomky jejich nádob. Každá skupina si zvolí jednoho člena, jenž bude zlomky zakreslovat **in situ**. Tento jedinec obdrží papír a tužku. Ostatní si vezmou lopatku a štěteček. Učitel nesmí zapomenout zopakovat žákům postup provádění **archeologického výzkumu**. Postupným odkrýváním zeminy za pomoci lopatky a štětečků objeví žáci jednotlivé střepy nádob, pověřený člen je zakreslí na papír tak, aby odpovídaly své poloze v místě nálezu. Poté ostatní vyzvednou zlomky ze země, očistí je od zeminy a uloží je do předem připravené krabice, aby je neporušené dopravily zpět do školy.

Třetí část projektu bude realizována opět v prostorách školy. Tento úkol žáci vyhotoví v jedné vyučovací hodině výtvarné výchovy a v jedné vyučovací hodině dějepisu. Opět budou rozděleni do jednotlivých **skupin**, každá z nich dostane svoji krabici s nalezenými střepy. Cílem tohoto úkolu je sestavit ze zlomků pět keramických nádob, které žáci vyhotovili v první části projektu. Jako předloha jim budou sloužit obrázky nádob, podle nichž je vyráběli. Nádobky ovšem nebudou popsány, tzn. o jakou nádobu se jedná a z jakého pochází období. Žáci tedy ještě před samotným slepováním musí jednotlivé střepy roztrždit a na základě toho určit, kterému pravěkému období keramika náleží a jaké má **charakteristické znaky**. Úkolem učitele je obstarat dostatečné množství lepidla, jenž je vhodné na lepení keramiky. Jednat se může například o UHU PORZELLAN – lepidlo na porcelán, keramiku a mramor.¹⁰³ Každý z žáků dostane vlastní lepidlo. Výsledkem této činnosti by mělo být sestavení pěti nádob v každé skupině. Může se ovšem stát, že nějaký **střep** bude chybět. To ale nevadí, neboť cílem je zkusit si práci archeologa a vyřešení tohoto problému je také součástí jeho zaměstnání. Po slepení všech nádob, žáci svůj výtvarný tvar nakreslí na čistou čtvrtku. Zakreslí i zdobení keramiky a v případě, že nějaká část nádoby chybí, zakreslí nádobu tak, jak ji slepili. Nesmí ale zapomenout na již zmíněný popis nádoby, jenž bude součástí nákresu. Velmi důležitá je při této činnosti **kontrola učitele**, zda žák keramiku správně zařadil a správně určil její charakteristické rysy.

Poslední částí tohoto projektu je vytvoření **nástěnky**. Každá skupina dostane od učitele jednu nástěnku. Na ní umístí svůj nákres se zlomky nádob z naleziště a také svoje namalované a popsané nádoby po slepení. Pod každou nástěnku vystaví žáci své výtvary.

Evaluace

Každá skupina obdrží hlasovací lístek a na něm obdruje výsledky práce ostatních skupin. Bodovat mohou od jedné do pěti, přičemž pět je nejlepší hodnocení. Po sečtení bodů, vyhlásí učitel první tři místa a tito žáci obdrží od učitele **diplom**. Žáci navzájem zhodnotí svoji práci ve skupině při vykopávání jednotlivých zlomků a tvorbě nástěnky. Každý účastník tohoto projektu nakonec obdrží od učitele certifikát, že je způsobilý vykonávat práci archeologa.

---

¹⁰³ Tento typ lepidla doporučuji na základě vlastní zkušenosti.

Bezpečnost a ochrana žáků¹⁰⁴

Při vytváření a následném slepování modelů v prostorách školy zajistí učitel bezpečnost žáků a upozorní na zvýšenou opatrnost při lepení jednotlivých nádob. Také poučí žáky o bezpečnosti při práci s lopatkou, ještě než s ní začnou pracovat.

---

¹⁰⁴ K zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pokyn č.j.: 37 014/2005-25. Na základě tohoto pokynu je pedagogický pracovník povinen vykonávat nad nezletilými žáky dohled i mimo školu podle pokynů ředitele. Učitel žáky na začátku exkurze upozorní, že budou dbát jeho doporučení a pokynů a každému dá svůj mobilní telefon pro případ potřeby.

Průvodce pravěkým sídlištěm v Nynicích

Tento dějepisný projekt je určen pro žáky 6. ročníku základní školy. Jako nejvhodnější lokalitu jsem zvolila obec **Nynice**, i přesto že její vzdálenost od Plzně je delší, tedy asi 20 km. Dostupnost obce je složitější, neboť můžeme využít pouze spojů ČSAD, které sem jezdí několikrát denně. Naleziště je ovšem unikátní nejen tím, že zde žádná naučná stezka zatím nebyla vytvořena, ale také tím že po tomto nalezišti je pojmenován jeden velký soubor keramiky, tj. **nynická skupina**. Sídliště a pohřebiště je významné také svými nálezy a osídlení, jenž se zde objevuje v období neolitu, pozdní době bronzové a době halštatské. Nejvhodnějším termínem pro tento projekt je období dubna až června, neboť v té době je již vhodné počasí pro pobyt venku a žáci již mají probraná jednotlivá pravěká období. Vhodným pedagogickým dozorem je jeden z učitelů předmětů sloužících k rozvoji **mezipředmětových vztahů**. V rámci tohoto projektu se jedná o učitele výtvarné výchovy, českého jazyka nebo informační výchovy. Exkurzi bude předcházet příprava v podobě představení nálezové lokality, kultur, jenž zde působily a významných nálezů během 1 vyučovací hodiny dějepisu. Na **exkurzi** je vyčleněn 1 den, tj. 5 – 6 vyučovacích hodin. Samotný projekt bude dále probíhat v prostorách školy v rámci 1 vyučovací hodiny informační výchovy, 1 hodiny výtvarné výchovy, 2 hodin dějepisu a 1 hodiny českého jazyka.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení¹⁰⁵

Kompetence k řešení problémů¹⁰⁶

Kompetence komunikativní¹⁰⁷

Kompetence sociální a personální¹⁰⁸

Kompetence občanské¹⁰⁹

Kompetence pracovní¹¹⁰

---

¹⁰⁵ Viz str. 42.

¹⁰⁶ Viz str. 42.

¹⁰⁷ Viz str. 42.

¹⁰⁸ Viz str. 43.

¹⁰⁹ Viz str. 43.

¹¹⁰ Viz str. 43.

Přípravná fáze

Jednotlivé části přípravné fáze:

Příprava motivační hodiny.

Výběr vhodné lokality. Tento záměr uskuteční učitel dříve, než s žáky místo navštíví.

Formulování cíle.

Zjištění dopravního spojení do místa určené lokality.

Formulování úkolů pro žáky.

Zajištění potřebných pomůcek pro vypracování úkolu.

Zajištění potřebného pedagogického dozoru.

Úprava rozvrhu.

Formy shrnutí, hodnocení a zajištění odměny.

Cíl exkurze

Hlavní úkolem tohoto projektu je na základě mezipředmětových vztahů a vlastního citového prožitku podnít v žácích zájem o každodenní život v období pravěku v regionu severního Plzeňska. Úkolem žáků je vytvořit naučnou stezku za pomoci naučných tabulí s informacemi o nalezištích v Nynicích. **Žáci si v rámci tohoto projektu vyzkouší práci grafika, neboť budou muset navrhnout i grafickou podobu každé tabule. Pracovat budou ve skupinách a každá skupina bude vytvářet vlastní naučnou tabuli. Sami si musí vyhledat informace k zadanému tématu, najít ikonický text nebo ho sami vytvořit. Součástí projektu je také sepsání dopisu starostovi obce Hromnice s žádostí o výrobu naučných tabulí na základě návrhů žáků a jejich umístění v obci Nynice.**

Jelikož se na území obce objevovalo více kultur z různých pravěkých období, považuji za vhodné zařadit do výuky dějepisu 1 vyučovací hodinu, v níž představím lokalitu sídliště a pohřebiště, nejvýznamnější nálezy a kultury, jež zde působily. Zvolím ji jako expozičně - fixační a bude předcházet samotné exkurzi do Nynic. Na konci této hodiny žáky rozdělím do deseti skupin. Musí si zvolit svého vedoucího a ten vylosuje název naučné tabule. Vyberu pro ně následující témata: 1. Obec Nynice, 2. Neolit, 3. Neolitická řemesla, 4. Kultura lineární keramiky, 5. Kultura vypíchané keramiky,

6. Doba bronzová, 7. Nynická kultura, 8. Doba halštatská, 9. Keramiky doby halštatské, 10. Významné nálezy.

Motivační hodina

Učitel vypráví: „*Naleziště v Nynicích se nachází na severozápadní straně od obce. V období neolitu sem patří kultura s lineární keramikou a kultura s vypíchanou keramikou. Mezi nálezy je doložena **štípaná industrie**, zastoupená širokými čepelemi. Areál měl být údajně 6 – 8 krát přestavován. V průběhu kultury s vypíchanou keramikou došlo k přerušení vývoje a naleziště bylo znovu osídleno až v pozdní době bronzové.*

*V pozdní době bronzové sem přichází lid nynické kultury. Lid této skupiny navazoval na kulturu milavečskou. Hroby měly ve většině případů pravidelný kruhový tvar o průměru 2-4 metry, který označovaly kameny. Typickým a nejvýraznějším tvarem je amfora, která vždy sloužila jako urna a jejímž výchozím tvarem je **etážovitá nádoba**.*

*Hroby spadající do halštatského období tvoří nejmenší zato nejvýznamnější skupinu. Mezi nejdůležitější nálezy patří železný meč s jazykovitou rukojetí, prohnutý nůž-sekáč a železný oštěp. Nejdůležitější je ovšem **hliněná figurka koně**. Koník má poměrně dlouhé tělo, které je pravidelně válcovité, masivní válcovité nohy jsou široce rozkročeny, malá hlava není nijak propracována, oči a uši chybějí a hřívá je naznačena ostrou hranou, ocas je krátký a odstávající. Figurka koně nemá v Čechách obdoby.“*

Realizace

V první části projektu se uskuteční plánovaná exkurze na místo sídliště a pohřebiště v Nynicích. Žáci již lokalitu znají z hodiny dějepisu. Učitel musí zajistit **kreslicí potřeby** a dostatečné množství čtvrtek formátu A3, nejméně 10, aby každá skupina obdržela jednu. Musíme ovšem počítat také s tím, že se žákům nemusí výtvar povést a budou potřebovat náhradní. S žáky společně projdu obec a ukážu jim jednotlivá nálezová místa a připomenu jim kultury a předměty, které se zde našly a do jakého spadaly období. Na základě tohoto poznání si každá skupina zvolí jednoho člena, jenž bude mít funkci **kreslíře**. Celá skupina vymyslí, kudy by měla vést **naučná stezka**, kde by měla být jednotlivá stanoviště a poté kreslíř namaluje plánec naučné stezky včetně umístění naučných tabulí. Jejich počet znají žáci z předchozí vyučovací hodiny dějepisu a jednotlivá témata dostane každá skupina ihned po rozdání čtvrtek. Žákům stanovíme časový limit tři hodiny. Potom se všichni

sejdeme na návsi, kde proběhne hlasování. Učitel shromáždí obrázky žáků a očísluje je. Každý z žáků obdrží hlasovací lístek s čísly obrázků, které oboduje na škále od 1 do 5, kdy 5 je nejlepší ohodnocení. Učitel spočítá hlasy a vyhlásí nejlepší **plánek**, na jehož základě bude sepsán dopis starostovi (viz příloha č. 8) s návrhem umístění naučných tabulí.

Druhá část projektu se odehraje v prostorách školy. V rámci výuky 1 vyučovací hodiny dějepisu a 1 vyučovací hodiny informační výchovy si každá skupina vyhledá **informace** o svém tématu. Zaměří se nejen na text, který by měl být uveden na informační tabuli, ale také na jednotlivé obrázky. Úkolem učitele je v tomto bodě pouze zajistit vytisknutí materiálů a dodržení požadavků žáků.

Třetí část projektu proběhne v 1 vyučovací hodině výtvarné výchovy a 1 vyučovací hodině dějepisu. Žáci si v hodině dějepisu připraví text, který bude umístěn na naučné tabuli. Neměl by být pouze vytisknutý z internetu. Měli by se pokusit naučný text sepsat sami a čerpat přitom z několika zdrojů, kdy alespoň jeden z nich bude literární. Tento text se potom vytiskne a připraví pro hodinu **výtvarné výchovy**, v rámci které si každá skupina vybere obrázky, jenž chce pro tabuli použít. Žáci si samozřejmě mohou obrázky nakreslit. V této hodině také žáci na připravenou čtvrtku A3 sestaví připravené materiály a vytvoří konečnou podobu naučné tabule. Vše pečlivě na čtvrtku nalepí a nesmí zapomenout napsat téma tabule.

Poslední část projektu proběhne v rámci 1 vyučovací hodiny českého jazyka. Žáci budou mít za úkol napsat **dopis starostovi**, ve kterém ho požádají o umístění naučné stezky v Nynicích, jenž se bude věnovat pravěkému osídlení této obce. Dopis všichni podepíší a spolu s ním zašlou starostovi také **fotografie** naučných tabulí a návrh na jejich rozmístění. Tato část úkolu by měla být vedena pomocí brainstormingu a učitel nakonec sepíše na základě této metody konečnou podobu dopisu.

Evaluace

Žáci navzájem zhodnotí svoji práci ve skupině při sbírání informací a při následném vytváření naučných tabulí. Učitel všem ukáže práce ostatních skupin a žáci zhodnotí práci ostatních skupin. Vyzdvihnou, co se dané skupině povedlo a co by oni udělali jinak. Na konci projektu obdrží každý žák **certifikát** za vytvoření naučné tabule. Jednotlivé práce žáků vystavíme také na chodbě ve škole.

Bezpečnost a ochrana žáků¹¹¹

Učitel musí dbát zvýšené pozornosti při procházení obcí, představování nálezoých lokalit a při navrhování trasy naučné stezky, neboť se žáci pohybují po silnici.

---

¹¹¹ K zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pokyn č.j.: 37 014/2005-25. Na základě tohoto pokynu je pedagogický pracovník povinen vykonávat nad nezletilými žáky dohled i mimo školu podle pokynů ředitele. Učitel žáky na začátku exkurze upozorní, že budou dbát jeho doporučení a pokynů a každému dá svůj mobilní telefon pro případ potřeby.

Návštěvníkem v muzeu

Tento dějepisný projekt je určen pro žáky 6. ročníku základní školy. Za nejvhodnější vybrané **instituce** považuji Muzeum a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici, Západočeské muzeum v Plzni a Zoologickou a botanickou zahradu Plzeň. První ze jmenovaných se ovšem na rozdíl od zbývajících dvou nenachází v Plzni, ale je od ní vzdálena cca 40 km severně. Vhodným spojením je využití dopravy ČSAD, konkrétně autobusu Plzeň – Kralovice a z Kralovic autobusem do obce Mariánský Týnec. Vhodným termínem pro uskutečnění exkurze do tohoto **barokního komplexu** nebo do Západočeského muzea je zimní období, tedy od listopadu do března nebo poté druhá polovina června. Do archeoskanzenu ZOO Plzeň je vhodné se vypravit v období od dubna do června. Za vhodný **pedagogický dozor** zvolíme jednoho z učitelů předmětů rozvíjejících interdisciplinární vztahy. Jedná se o učitele českého jazyka nebo výtvarné výchovy. Samotným exkurzím nemusí předcházet žádná z příprav v podobě představení instituce, neboť je můžeme představit těsně před vstupem do nich. Na navštívení každé z nich je vyčleněn 1 den, tj. 5 – 6 vyučovacích hodin. Samotná exkurze a i následné vyhodnocení proběhne v muzeu nebo **archeoskanzenu**.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení¹¹²

Kompetence k řešení problémů¹¹³

Kompetence komunikativní¹¹⁴

Kompetence sociální a personální¹¹⁵

Kompetence občanské¹¹⁶

Kompetence pracovní¹¹⁷

---

¹¹² Viz str. 42.

¹¹³ Viz str. 42.

¹¹⁴ Viz str. 42.

¹¹⁵ Viz str. 43.

¹¹⁶ Viz str. 43.

¹¹⁷ Viz str. 43.

Přípravná fáze

Jednotlivé části přípravné fáze:

Výběr vhodné lokality. Tento záměr uskuteční učitel dříve, než s žáky místo navštíví.

Příprava pracovních listů ke konkrétní lokalitě. Zajištění dostatečného množství.

Formulování cíle.

Zjištění dopravního spojení do místa určené lokality.

Zajištění potřebného pedagogického dozoru.

Úprava rozvrhu.

Formy shrnutí, hodnocení a zajištění odměny.

Cíl exkurze

Hlavním úkolem této exkurze je prohloubení znalostí žáků o pravěké historii a jejím vývoji v regionu západní Čechy na základě mezipředmětových vztahů a odlišného výukového prostředí. Úkolem žáků je ve stanoveném čase správně vyhledat potřebné informace a doplnit je do pracovního listu, který obdrží od učitele. **Žáci budou pracovat ve dvojicích, ale každý z dvojice bude mít vlastní pracovní list, jenž zároveň slouží pro prohloubení znalostí a bude tak součástí výukových materiálů pro žáky.**

Součástí exkurze je také kontrola pracovních listů učitelem. Ten nejen že zkontroluje správnost, ale také vyhodnotí a odmění nejlepší řešitele.

Realizace

Učitel žákům rozdá **pracovní listy** a stanoví časový limit pro řešení úkolů. Stanoví také pravidla, kde se žáci budou pohybovat. Během plnění úkolu žáky, prochází učitel mezi nimi a v případě potřeby, je ochoten poradit. Žáci ve stanovený čas pracovní list odevzdají. Úkolem učitele je v této fázi každému žákovi opravit jeho pracovní list. Mezitím žáci využívají prohlídky ostatní **expozi**c v případě muzeí nebo v případě zoologické zahrady mohou obdivovat zvířata. V určitý čas se dostaví zpět na cílové stanoviště, kde proběhne vyhlášení úspěšných řešitelů.

Evaluace

Žáci navzájem zhodnotí svoji práci ve dvojici při vyhledávání informací a při následném vyplňování pracovního listu. Zhodnotí také, co pro ně představovalo největší problém nebo s čím si nevěděli rady. Učitel zhodnotí opravené práce a poukáže, kde žáci dělali největší chyby nebo co jim činilo největší problém. Zároveň vybere nejlépe splněný úkol zaměřený na **kreativitu**, například dokreslení zvířete nebo sepsání pravěkého vypravování a ukáže ho ostatním žákům nebo ho přečte. Následně vyhlásí učitel nejlepší řešitele a každý z nich obdrží **zlatou medaili**. Ostatní, kteří pracovní list neměli vyplněný správně, obdrží diplom s účastí na exkurzi.

Bezpečnost a ochrana žáků¹¹⁸

Učitel jasně stanoví žákům pravidla při pohybu v muzeu nebo při exkurzi do zoologické zahrady. V tomto případě také každý z žáků obdrží telefonní číslo na učitele, kterému může v případě potřeby zavolat.

---

¹¹⁸ K zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pokyn č.j.: 37 014/2005-25. Na základě tohoto pokynu je pedagogický pracovník povinen vykonávat nad nezletilými žáky dohled i mimo školu podle pokynů ředitele. Učitel žáky na začátku exkurze upozorní, že budou dbát jeho doporučení a pokynů a každému dá svůj mobilní telefon pro případ potřeby.

Muzeum Mariánská Týnice

Muzeum Mariánská Týnice se nachází přibližně 40 km severně od Plzně v blízkosti obce Kralovice. Toto regionální muzeum je umístěné v prostorách bývalého cisterciáckého poutního místa. Celý areál včetně kostela Zvěstování Panny Marie navrhl v 18. století **Jan Blažej Santini**. Jeho projekt byl vybrán z několika důvodů, byl dostatečně originální a vznosný, kombinoval barokní prvky s gotickými, navazoval na starou **mariánskou tradici** poutního místa a poukazoval také na bohatství, moc a nadřazenost katolické církve. Kostel byl dostavěn roku 1762 a vysvěcen dokonce až 17. 7. 1777. V první polovině 19. století, když kostel přešel do správy plaského panství, jehož majitelem byl **Václav Klement Metternich**, byl kostel a probošství zrušeno a stavba sloužila k různým účelům. Dá se říci, že od této doby pouze chátrala. Dnes je objekt nově zrekonstruován a nově je i přestavěn ambis s opěrným systémem a kopule, která se v roce 1920 zřítla. V současné době se o obnovu areálu stará Jednota pro záchranu Mariánské Týnice.

Muzeum a galerie severního Plzeňska se v Mariánské Týnici nachází od roku 1952 a orientuje se především na vývoj historie tohoto regionu. Po zaplacení velmi příznivého vstupné můžeme obdivovat celkem sedm expozic ve dvou patrech muzea. Již při příchodu do budovy vidíme fotografie z patnáctileté obnovy Mariánské Týnice. V prvním patře se nachází také pokladna s nejrůznějšími suvenýry. Chodbou vedoucí z pokladny dojdeme do kostela Zvěstování Panny Marie, kde je nádherná **barokní kopule a freskovitá výzdoba**. Právě v této chodbě najdeme pro naše účely určitě nejzajímavější expozici. Jedná se o expozici pravěku severního Plzeňska, která je umístěna ve čtyřech výklencích. Z artefaktů zde obdivujeme venuši z Vochova, figurku koně z Nynic nebo keltskou sponu z Manětína – Hrádku. V každém výklenku je umístěna informační tabule představující jednotlivá období pravěku severního Plzeňska. U každého období najdeme dataci a charakteristiku každodenního života lidí. Vedle popisu je umístěna také **mapa regionu** a na ní je barevnými připínáčky vyznačeno, o jaký nález se jedná. I nálezy jsou rozděleny a to konkrétně na pohřebiště, sídliště nebo ojedinělý nález. Velmi názorně je tak návštěvníkovi prezentována kontinuita osídlení regionu v jednotlivých pravěkých obdobích. V prvním patře se k pravěku váže také interaktivní tabule. Dozvíme se v ní informace o historii Mariánské Týnice a také o historii regionu a jednotlivých archeologických lokalitách s krátkým popisem, fotodokumentací, jednotlivými artefakty i o tom, kdo tato místa prozkoumával.

Při stoupaní do prvního patra na stěnách podél schodiště najdeme obrázky Mariánské Týnice z různých období. Ve druhém patře je k vidění výstava Život ve městě a s ní související **národopisná expozice**. Poznáme tak život lidí na vesnici i ve městě, jejich řemesla i zvyky. Obě expozice jsou instalovány jako interiéry jednotlivých obchodů, staveb nebo částí chalup. Každý interiér je vybaven dobovými předměty a doplněn figurínou oblečenou v dobovém oblečení.

Po pečlivém průzkumu jsem dospěla k názoru, že Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici je velmi vhodným místem pro exkurzi se žáky nejen díky úžasné architektuře Jana Blažeje Santiniho, ale také právě díky expozicím, které jsou zde k vidění. Co se týče expozice pravěku, velmi kladně hodnotím informační tabule i mapy regionu s jednotlivými dílčími pravěkými obdobími a jejich nálezy. Myslím, že by si významné artefakty zasloužily umístění ve vlastní vitríně, ale z hlediska prostoru, kde je expozice umístěna, to bohužel není možné. Interaktivní tabuli bych z prvního poschodí přemístila do přízemí, nebo bych zakoupila ještě jednu, aby i informace, které obsahuje a které se týkají pravěku, byly součástí pravěké expozice. Celkově si ovšem myslím, že výstava je pojata úžasným způsobem. Na exkurzi do těchto prostor můžeme vzít i několik ročníků, právě díky různorodým expozicím od pravěku až po 19. století.

Staň se archeologem

„Právě jste se přihlásili na místo archeologa v muzeu v Mariánské Týnici. Abyste toto místo získali, bude Vaším úkolem doplnit a rozšířit stávající sbírku předmětů. Ke splnění úkolů Vám pomůžou informační tabule.

Po vyplnění úkolů se vrátíte do pokladny muzea, kde proběhne vyhodnocení. Než budou vyhlášeni nejlepší kandidáti, prohlédnete si první patro muzea, kde si budete moci vyzkoušet vystavované předměty.“

Hodně štěstí přeje Yvonne Mašková

Úkol č. 1

V informační tabuli o době bronzové byla vymazána některá slova. Dopiš je do textu.

Doba bronzová

Osídlení severního Plzeňska v době bronzové začíná až v jejím středním úseku, kdy do západních Čech proniká lid s _____ kulturou. Kultura je nazývána podle zvyku vršit _____ nad pohřby _____ nebo _____, uloženými spolu s milodary – nádobami, nástroji, zbraněmi či šperky z bronzu, jantaru i zlata. _____ této kultury byla objevena v Dýšině, Malesicích, Pňovanech a Líšťanech, _____ ve Vochově. Objevují se depoty _____ (Kbelany, Kyšice, Vlkyš).

V mladší době bronzové se stává nositelem vývoje lid s kulturou _____ a _____. Osady zemědělského charakteru jsou známy z Brda, Kozolup, Vejprnic. Pohřby jsou ukládány pod mohyly, převážně v _____ (Dolany, Kostelec, Vochov) nebo v _____ zahloubených hrobech (knovízská kultura – Brdo, Pláně, Vražné, Vejprnice).

Úkol č 2

Na mapě severního Plzeňska vyznač zelenou pastelkou naleziště z doby železné a modrou pastelkou naleziště z doby římské.

Úkol č. 3

Při převozu se některé nálezy pomíchaly a tvým úkolem je, abys je popsals a zařadil do správného období.

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

Naleziště _____

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

Naleziště _____

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

Naleziště _____

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

Naleziště _____

Úkol č. 4

Během převozu se ztratil jeden předmět. Poznejte, o jaký předmět se jedná a namalujte ho, aby ho návštěvníci mohli vidět, než bude vyrobeno jeho kopie.

Tento předmět nesloužil pouze jako šperk, ale měl i praktické využití. Používal se ke spínání pláště. Zařadit ho můžeme do doby 0 – 400 n. l.

Předmět je velmi důležitý pro datování a rozpoznávání jednotlivých kmenů.

Proti lidem této doby, kteří tento předmět nosili, byl dokonce vybudován systém opevnění tzv. Limes Romanus.

Úkol č. 5

Pokud jsi poznal, o jaký předmět se jedná, bude pro tebe snadné odpovědět na následující otázky.

Napiš tři kmeny, které se nacházely na našem území.

1. _____
2. _____
3. _____

Které řemeslo bylo pro tento lid typické?

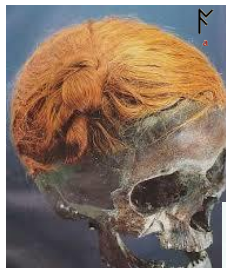
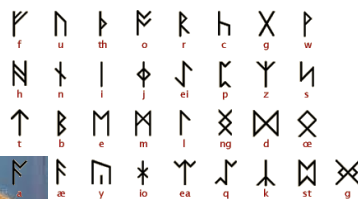
_____

Napiš tři germánské bohy nebo bohyně.

1. _____
2. _____
3. _____

Jak se jmenuje naleziště lidu této doby na severním Plzeňsku?

_____

Úkol č. 6

Jednu stěnu v muzeu chcete věnovat keltské mytologii. Nakreslete podle své fantazie keltského boha a napište k němu tři informace.

_____

_____

Západočeské muzeum v Plzni

Západočeské muzeum se nachází v krajském městě Plzeň v Kopeckého sadech. V roce 1878 byly vypracovány stanovy a bylo založeno **Obecní muzeum pro Plzeň a západní Čechy**, které mělo spravovat sbírky historické, národopisné, přírodovědné a průmyslové. Původně sídlilo v budově dnešní Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje. V roce 1901 se sbírky muzea přestěhovaly do nové novorenesanční budovy navržené Josefem Škorpilem a postavené mezi lety 1896 – 1899, kde muzeum sídlí až do současnosti. Otevřeno veřejnosti ovšem bylo až v roce 1913. Dnes se řadí díky rozsahu svých sbírek mezi největší muzea České republiky.

Sbírky archeologických a historických nálezů jsou umístěny ve 2. patře budovy. Hned na začátku expozice vstoupíme do prostoru, který se zaměřuje na poznávání archeologie na základě **emocionálního prožitku** návštěvníků, tedy zážitkové historie. Na skvěle zhotovené replice vertikálního stavu si můžeme vyzkoušet tkaní látky a na mlýnku si nadrtíme obilí kamennými drtidly a žernovem. V této místnosti shlédneme i dvojitou projekci. První nám představí odkrývání jednotlivých archeologických lokalit a nejvýznamnější artefakty. Druhá nás seznámí s metodou **archeologické a muzejní práce** s pravěkými výrobními technikami – výrobou kamenných štípaných a broušených kamenných nástrojů, výrobou keramiky, tavením a odléváním bronzu a hutněním železa. Celá expozice je řazena chronologicky od období paleolitu, tedy starší doby kamenné, až po období raného středověku. Každé období je návštěvníkům představeno na **informačních panelech** doplněných bohatou fotografickou dokumentací. Velmi často je fotografická dokumentace přímo z terénního výzkumu. Doplněny jsou také o interaktivní obrazovky, jež nás blíže seznamují s daným obdobím nebo určitou řemeslnou činností. Tyto informační panely jsou umístěny podél místnosti, uprostřed totiž najdeme vitríny, v nich si prohlédneme nálezy z jednotlivých lokalit. Každý artefakt je označen číslem, pod kterým si k němu v rohu vitríny vyhledáme bližší informace. Mezi nejvýznamnější exponáty patří bezpochyby **bronzový štít z Plzně – Jíkalky**, hliněná neolitická plastika ženy z Vochova, bronzovité maskovité spony z Kyšic a Dýšiny, zlaté předměty z mohylových pohřebišť střední doby bronzové a hliněná figurka koníka z Nynic. Chybí zde snad jen maskovitá spona Kelta z Manětína – Hrádku.

Expozice je doplněna i rekonstrukcemi odkrytých hrobů, nedostavěným **dlouhým domem** nebo dřevěnou konstrukcí vodní cisterny z Vladaře a kamennou slovanskou pecí.

Kromě prezentované metodiky archeologické práce zde najdeme i **figuríny s replikou pravěkého oděvu**, jenž je zdobený bronzovými předměty, a s replikou zbraní a nástrojů. Obdivovat můžeme také práci archeologů při prozkoumávání konkrétního hrobu z doby římské, kde spatříme dokonce i kostru bojovníka.

I přestože je expozice archeologie umístěna pouze ve dvou místnostech, představuje nám vývoj pravěkého osídlení západních Čech na **27 informačních panelech a ve 34 vitrínách**. Při odchodu z expozice je nám na mapě západních Čech vyznačeno barevnými připínáčky, přičemž každá barva symbolizuje určité pravěké období, osídlení této oblasti.

Celá expozice nám představuje úžasným způsobem za pomoci nejrůznějších možností, jakými jsou např. interaktivní tabule nebo nástěnné informační tabule, celý pravěký vývoj západních Čech. Za naprosto obdivuhodný nápad považuji možnost si vyzkoušet **na mlýnku rozdrtit obilí** nebo utkat na neolitickém **tkalcovském stavu** část látky. Jedná se bezpochyby o výbornou formu interaktivity založené na našem vlastním emocionálním prožitku. Velký dojem na mě udělala i maketa dlouhého domu nebo figuríny, pomocí nichž jsou představeny šperky a zbraně doby bronzové. Jako návštěvník jsem se také mohla stát **archeologem** a vidět, jak vypadá hrob germánského bojovníka po odkrytí vrchní hlíny. Myslím si, že se jedná o velmi zdařilou a skvěle pojatou expozici. Osobně bych nálezy jako **Vochovskou venuši** nebo figurku **koníka z Nynic** umístila do samostatných vitrín nejen kvůli jejich lepší přehlednosti, ale zejména z důvodu jejich celoevropského významu. Společně s ostatními artefakty totiž zaniká jejich výjimečnost. Bezpochyby bych se svými žáky toto muzeum navštívila.

Expedice za pravěkým poznáním

„Právě jste se stali členem výpravy za pravěkým poznáním. Naše cesta se bude odehrávat v prostorách Západočeského muzea v Plzni. Zažijete nejen badatelské dobrodružství, při němž budete hledat nejrůznější informace a plnit úkoly, ale na konci naší cesty si také vyzkoušíte, jaké to je žít v této době.“

Vyplněné pracovní listy odevzdáte u vstupu do expozice nejpozději do 11:00 hodin. Během vyhodnocování si vyzkoušíte mletí mouky a tkaní oděvů.

Vyhodnocení nejlepších členů expedice proběhne v 12:00 hodin.

Hodně štěstí přeje Yvonne Mašková

Úkol č. 1

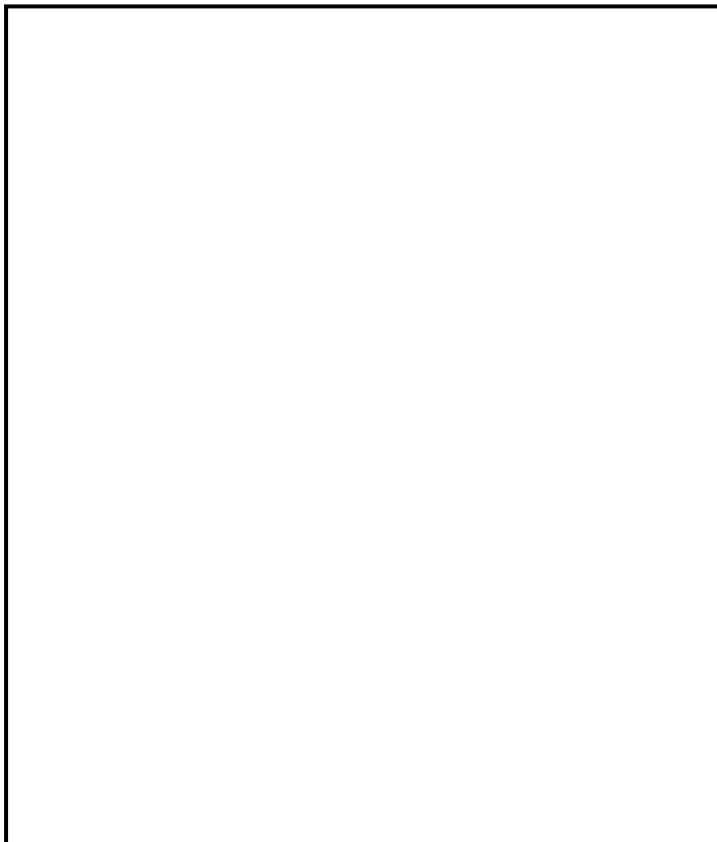
Z informační tabule v muzeu se vytratily některé informace. Najdi je a doplň.

Neolitický _____ dům

Nejstarší zemědělské obyvatelstvo na našem území zakládalo stálé osady, které tvořilo vždy několik tzv. _____ domů. Tyto velké stavby měly _____, v mladším období i _____ tvar, byly široké _____ metrů a jejich délka nezářídka přesahovala 30 metrů. Stěny dosahovaly výše 2 metrů a skládaly ze sloupů, které byly vypleteny _____ a omazány hlinou smíchanou s plevami a rozdrčenou slámou tzv. _____. Střecha domu byla nejčastěji z _____, ale mohla být i ze _____ nebo _____ stromů. Dům obývalo vždy několik příbuzensky spřízněných rodin. V domě tak mohlo žít _____ lidí. V celé osadě tak žilo 60 – 100 lidí. Obyvatele osady nejspíše spojovala představa společného předka – matky, systém _____ velkorodiny.

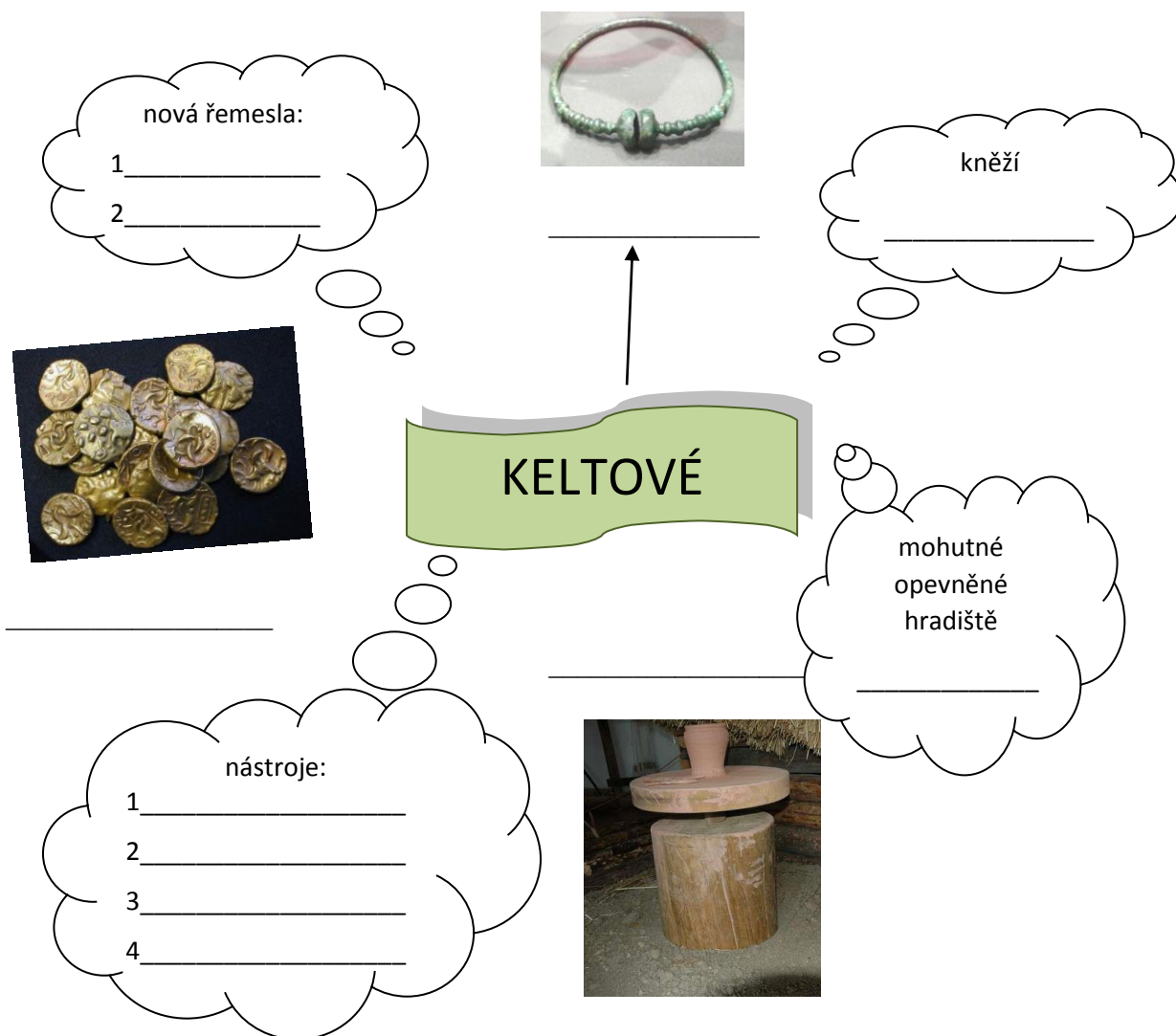
Úkol č. 2

Vyber si, zda by ses jako řemeslník v době bronzové zabýval výrobou šperků nebo zbraní a nakresli 2 návrhy.

Úkol č. 3

Doplň myšlenkovou mapu. Jako nápověda ti poslouží informační tabule Mladší doba železná.

Úkol č. 4

Vypiš 7 předmětů, které se byly nalezeny v hrobě germánského bojovníka. Jako nápověda ti poslouží informační tabule.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Úkol č. 5

V muzeu došlo k nepříjemné události. U některých předmětů se ztratily popisky. Je třeba doplnit informace či domalovat předmět, ke kterému patří. Doplň, co chybí.

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

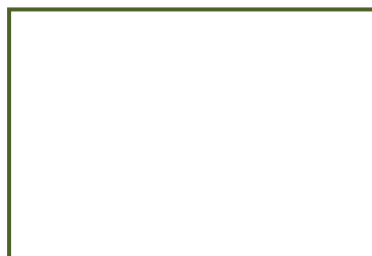
Naleziště _____

Co je to? Vochovská venuše

Doba Neolit

Stáří 5000 – 3000 př. n. l.

Naleziště Vocho

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

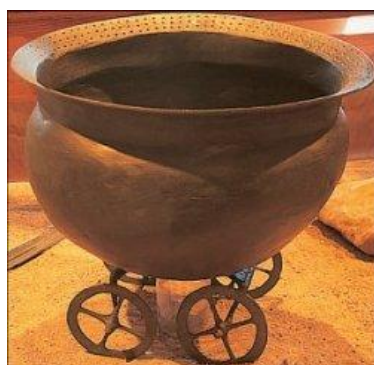
Naleziště _____

Co to je? Nádoba kultury s lineární keramikou

Doba Neolit

Stáří 5000 – 3000 př. n. l.

Naleziště Křimice, Vocho

Co to je? _____

Doba _____

Stáří _____

Naleziště _____

Archeoskanzen ZOO Plzeň

Současná zoologická a botanická zahrada na Lochotíně nebyla prvním takovým zařízením v Plzni. V místech dnešního Divadla J. K. Tyla se nacházelo **vivárium** – jezírko s labutěmi a dalšími vrubozobými ptáky. Dochovány jsou také snímky domečků s opičkami na místě vivária z konce 19. století. V té době také existovaly pojízdné zvířince, které návštěvníkům představovaly zvířata jako tygry, zebry nebo slona. Základ současné zoologické zahrady byl položen v roce 1926 v Doudlevcích otevřením skleníků, akvárií, tří voliér s dravými ptáky, liškami a šakalem. V roce 1963 se zoologická zahrada přemístila na nové pozemky na Lochotíně a rozšířila své expozice zvířat.

Pro naše účely nejdůležitější je pravěká osada, která byla postavena v roce 1999 právě díky spolupráci **Zoologické a botanické zahrady Plzeň** a Západočeského muzea v Plzni. Vznikla na místě na výšině pod staletými duby mezi výběhy vlků a medvědů. V pravěké osadě najdeme informační tabule a repliky pravěkých staveb. V rámci tohoto projektu zde vznikla i ukázka **pravěkého plotu** a pravěké keramické pece. Celá pravěká osada je ovšem ve zchátralém stavu. Pravěký plot je zarostlý a keramická pec téměř rozpadlá. Na střechách staveb vyrážejí nové mladé stromky. Od roku 2011 ovšem díky spolupráci Zoologické a botanické zahrady Plzeň a členů občanského sdružení **Oživená (pre)historie** se vše začíná obnovovat, vybavovat a zapojovat tuto část zahrady do návštěvnického programu.

Pravidelně, vždy osmkrát, je během návštěvnické sezóny organizován projekt „Život a řemesla“ tzv. Dny pravěkých technologií. V tento stanovený termín se pro veřejnost odehrávají akce s odborným cílem, které slouží k vysvětlení smyslu a významu archeologické vědy a také jako základ pro poznání **experimentální archeologie**. Výstupy z této akce se publikují i v odborném tisku. Právě v rámci těchto akcí je pravěká osada postupně opravována a vylepšována. V roce 2013 za pomoci odborníků ze Západočeského muzea v Plzni byla **stezka o vývoji člověka** osazena novými informačními tabulemi, které vedou podél výběhu medvědů a končí právě v pravěké osadě. Obsahují údaje o paleolitu a vývoji rodu Homo.

Zoologickou zahradu můžeme projít pomocí několika stezek. Nejdlejší trasa s názvem Po stopách člověka vede prakticky celým areálem. Postupně v ní zjišťujeme informace o vývoji lidského rodu od jeho rozšíření z východní Afriky do celého světa. V rámci další stezky s názvem Proti proudu času nebo také po jeho toku vstoupíme

do **druhohorního dinoparku** a projdeme se po čtvrtohorní naučné stezce. Představí se nám tedy vývoj života na Zemi od prahor a starohor až po současnost. Na této cestě navštívíme také šestihektarovou palearktickou oblast. Ta vznikla v roce 1996 a je prvním pojatým celkem v přírodním duchu. Tvoří jí výběhy zubrů, pižmoňů, vlků a medvědů. Celá oblast je označena modrou barvou. Kromě zvířat zde najdeme i rostlinné biotopy jako **rašeliniště, slaniska a vodní a mokřadní rostliny**.

Samostatnou expozicí Zoologické a botanické zahrady Plzeň je od roku 2003 zábavně-vzdělávací výprava do druhohor, tedy **Dinopark**. V tomto areálu je vystaveno asi třicet replik druhohorních dinosaurů, z nichž většina vydává zvuky a pohybuje se. Kromě dinosaurů zde můžeme obdivovat i **borovici vznešenou**, která je pamětnicí těchto velkých ještěrů.

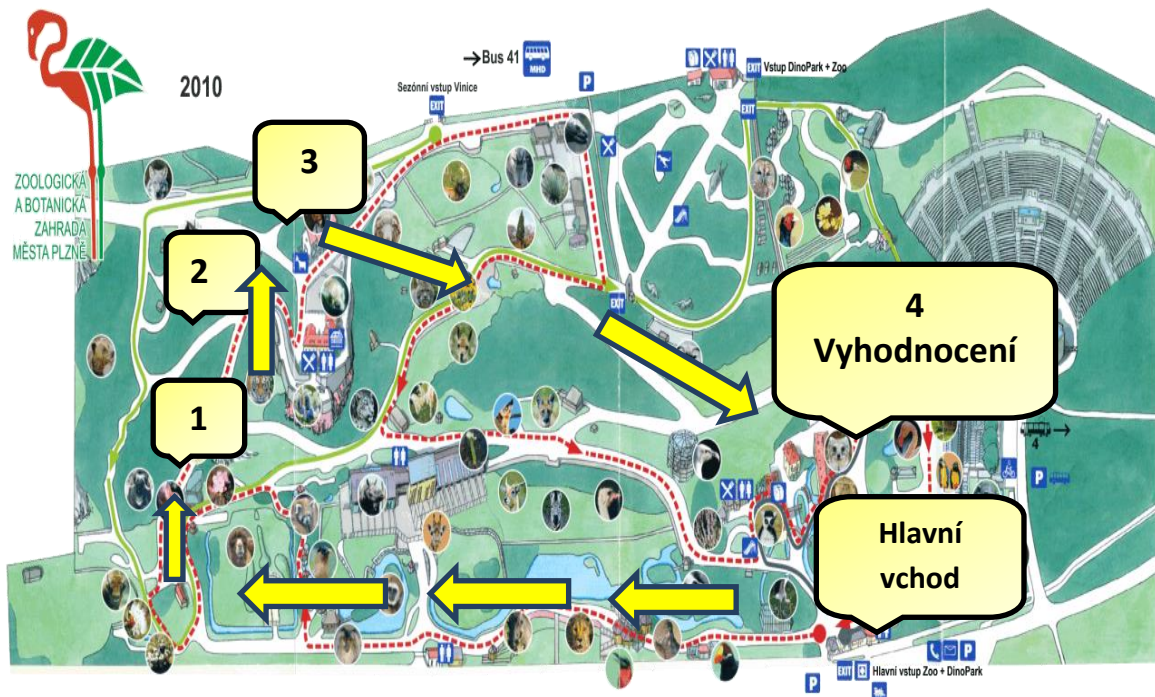
Z pravěké osady v areálu Zoologické a botanické zahrady Plzeň mám velmi smíšené pocity. Velmi se mi líbí možnost projít celou Zoo pomocí několika tematicky zaměřených stezek. Velmi dobře pojatá je hlavně ta, na níž se seznámíme pomocí informačních tabulí s **vývojem rodu Homo**. Osobně bych informační tabule doplnila o nějaké interaktivní obrazovky, které se nachází i v jiných částech Zoo. Trošku rozpačitý dojem mám z další částí stezky. Líbí se mi jednotlivé informační tabule i osoby, které mají symbolizovat postavy pravěkých lidí. Postupně se dostáváme do vesničky, která je tvořena mazanicemi. Vytvoření takového **archeoskanzenu** považuji za naprosto neotřelý nápad, zejména na místě, kam denně chodí tisíce lidí. Čím jsem ovšem velmi zklamaná, je kvalita těchto staveb. Rozumím tomu, že uchránit něco, co je volně přístupné a není pod dohledem kamer, je velmi složité, ale celkově vesnička budí velmi zanedbaný dojem. V okolí je neposekaná tráva, **rozpadlý pravěký plot a keramická pec**, které mají sloužit jako ukázky. Ze střech staveb raší mladé větve. Věřím, že ve dnech, kdy se zde pořádá akce občanského sdružení, je vzhled pravěké vesničky lepší, ale myslím, že by to tak mělo být pořád. Pro udržování jejího vzhledu by mohla Zoologická zahrada využít například **katedru archeologii z Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni**. Své žáky bych sem na exkurzi vzala především z důvodu, že zde uvidí žijícího pižmoně, pravěké stavby a dokonce i druhohorní dinosaury. Ovšem s kvalitou vesničky spokojená nejsem.

Výprava do pravěku

„Chcete poznat život pravěkých lidí? Věděli byste rádi, jaké nástroje pravěcí lidé používali a co všechno uměli vyrobit? Zajímá vás, kde bydleli, jaké plodiny pěstovali a co jedli?

VYPRAVME SE SPOLEČNĚ DO PRAVĚKU.

Trasa výpravy:

Vydejte se po žlutých šipkách, které vás dovedou k jednotlivým stanovištím, na kterých budete plnit zadané úkoly. Vyplněné pracovní listy odevzdáte do 12:00 hodin na stanovišti č. 4 – vyhodnocení (restaurace).

V 13:00 hodin proběhne vyhlášení nejúspěšnějších členů výpravy.

Hodně štěstí přeje Yvonne Mašková

Stanoviště 1

Úkol č. 1

Jak se zvíře na obrázku jmenuje?

Čím se živí?

Jaké zvíře je jejich hlavním nepřítelem?

Úkol č. 2

Na mapě vyznač místa, kde je možné spatřit pižmoně ve volné přírodě.

Úkol č. 3

Napište další 3 zvířata, která žila v době ledové.

1 _____

2 _____

3 _____

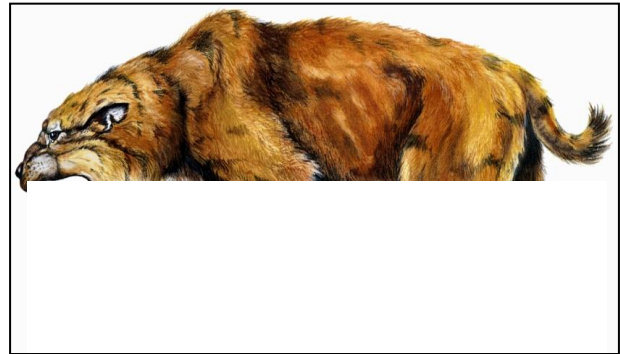

Úkol č. 4

Domaluj zvíře, které je na obrázku.
Napiš, o které zvíře se jedná.

_____

Stanoviště č. 2

Úkol č. 1

Vývoj rodu homo (vývoj člověka)

Doplňte údaje o předcích člověka. Do prázdného rámečku namaluj sebe nebo svého kamaráda.

A _____

Homo _____

Člověk _____

Homo _____

Člověk _____

Homo _____

Člověk _____

Homo _____

Člověk _____

Úkol č. 2

Napište krátký příběh (vypravování)
10 – 15 vět, který se bude týkat jednoho
představitele rodu homo. Výběr je na vás
(např. homo erectus, homo sapiens sapiens,...).

Představte si, že vy jste hlavním hrdinou vypravování, proto pište v první osobě čísla jednotného. Využijte informace z tabulí. Pokud by Vám nestačilo místo v rámečku, použijte druhou stranu listu.

Napiš český význam slova HOMINIZACE.

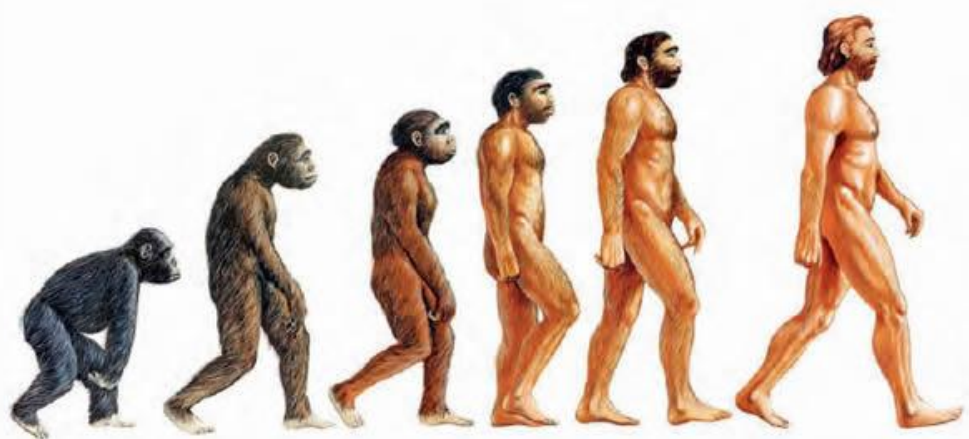
Napiš, k jakým změnám v tomto procesu došlo.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Napiš, jak se cizím slovem nazývá

„proces vývoje psychických a sociálních změn člověka“.

Uved' příklady sapientace.

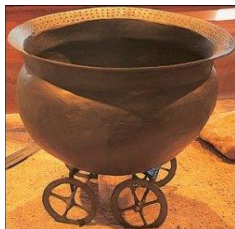
1. _____ 2. _____

3. _____ 4. _____

Stanoviště č. 4

Úkol č. 1

Najdi na informačních tabulích tyto unikátní nálezy, pojmenuj je a zařad' do správného pravěkého období.

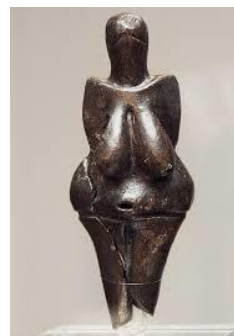
_____
_____

_____
_____

_____
_____

_____
_____

_____
_____

_____
_____

Úkol č. 2

Doplňte text podle informačních tabulí.

V mladší době kamenné se hlavním zdrojem obživy stává _____.
Začal se chovat dobytek a to pro _____ a _____, a pěstovat různé odrůdy _____ a luštěnin. Neolitické obyvatelstvo se usazovalo na okrajích údolí, v blízkosti _____. Významná naleziště neolitického osídlení byla nalezena v _____ či _____.

V pozdní době kamenné vzniká společenský systém založený na mužském principu, tzv. _____. V Eneolitu se objevují také první specializované zbraně, například _____. Začíná se používat také první kov _____. Mezi významné naleziště této kultury (v Jihozápadních Čechách) patří: _____, _____, _____.

Doba železná se dělí na dva příbuzné, ale kulturně a společensky rozdílné celky a) _____ b) _____.

Úkol č. 3

Pojmenujte tuto stavbu

_____

Z jakých stavebních materiálů je postavena?

1. _____

2. _____

3. _____

Podle jakých skutečných nálezů byly rekonstruovány stavby, na které se díváte?

_____
_____

Úkol č. 4

Do rámečku nakreslete, jak podle vás vypadal interiér (vnitřek) stavby. Využijte informací získaných z tabulí.

Úkol č. 5

Napiš, z jakých částí se skládal „neolitický zapalovač“.

Úkol č. 6

Doplň k obrázkům potřebné údaje.

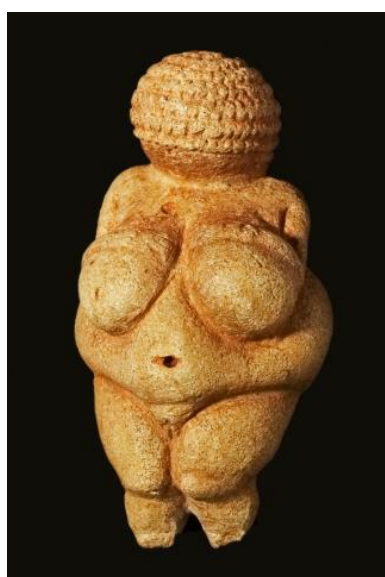

Název _____

Materiál _____

Odkud pochází _____

Stáří _____

Název _____

Materiál _____

Odkud pochází _____

Stáří _____

4 ZÁVĚR

Severní Plzeňsko je z hlediska předvěkých regionálních dějin stále do určité míry opomíjenou oblastí, přestože má velmi důležitou roli v pochopení pravěkého vývoje na celém našem území. Celková charakteristika přírodních podmínek této oblasti není příliš příznivá, i přes to zde již od počátku neolitu docházelo k hustšímu a stálejšímu osidlování. Jedním z důvodů byla naleziště **nerostných surovin** a druhým důvodem potom četnost vodních toků, v jejichž blízkosti si lid od nepaměti stavěl svá obydlí. Z těchto důvodů zde docházelo ke kontinuálnímu střídání kultur v rámci jednotlivých pravěkých období, díky čemuž v tomto regionu nacházíme velmi **významné archeologické lokality**.

Na začátku **mladší doby kamenné** přichází na naše území lid z jihovýchodní Evropy, jenž s sebou přináší nové poznatky ohledně pěstování kulturních plodin a znalosti týkající se nových řemeslných odvětví. Celé období je ovlivněno nejen transferem, ale také neoliticou revolucí, kdy se přechází od přisvojovacího hospodářství k produktivnímu. Dalším velmi výrazným charakteristickým rysem neolitu je **matrilinéární společnost**, která si na sídlištích staví tzv. **dlouhé domy** a vyrábí ženské sošky tzv. venuše, pro něž je typický adorační postoj symbolizující plodnost země. Téměř na celém území se dochovaly artefakty patřící lidu kultury s lineární keramikou, z níž vzešla kultura s vypíchanou keramikou. Ženská soška, **Vochovská venuše**, je jedním z nejdůležitějších nálezů neolitu.

Na mladší dobu kamennou navazuje **eneolit**, v rámci kterého došlo k výrazným změnám nejen ve společnosti, ale také v pohřebním ritu. Lid si zakládal svá sídliště na vyvýšených místech a budoval dokonce **první mohylová pohřebiště**. Během tohoto období se v regionu severního Plzeňska vystřídaly chamská kultura, kultura kulovitých amfor a kultura šňůrové keramiky. Nejtypičtější nálezem je sekeromlat, který symbolizuje kult muže, bojovníka.

V době bronzové, jenž vystřídala období eneolitu, bylo území nejhustěji osídlené. Novou surovinou se kromě bronzu stal i **jantar**. Další bezpochyby výrazná změna je patrná v pohřebním ritu, neboť se vedle mohyl objevují tzv. ploché hroby. Lid se z vyvýšených míst vrací zpět do nížin, kde si buduje svá sídliště. V celém regionu opět působí několik kultur, mezi nimiž vyniká zejména kultura milavečská a kultura

nynické skupiny. Nejznámější dochovaný artefakt, **hliněná figurka koníka**, spadá právě do této kultury.

Doba bronzová je nahrazena dobou železnou vyznačující se sice menší hustotou osídlení, ale zato významnými technologiemi, jako je **hrnčířský kruh** nebo schopnost zpracovávat **železo**. Lid tohoto období využíval na obranu svých sídlišť fortifikaci, která se díky Keltům rozšířila po celé Evropě.

Posledním vývojovým obdobím, jenž jsem ve své absolventské práci zkoumala, byla doba římská. Jediným dochovaným sídlištěm je **Hodyně u Kralovic**, odkud se nám dochoval i **plaňanský pohár**. Velmi důležitým artefaktem jsou pro dobu římskou spony.

Veškeré tyto informace o pravěkém vývoji severního Plzeňska je možné didakticky aplikovat během výuky dějepisu. Vhodným prostředkem k seznámení žáků s těmito regionálními dějinami je **projektové vyučování**. Z tohoto důvodu jsem ve své didaktické části práce vytvořila velký projekt realizovatelný v průběhu celého šestého ročníku. Skládá se z pěti dílčích projektů zaměřených na jednotlivá pravěká období. Součástí jednoho z projektů je návštěva **archeoskanzenu** a dvou muzeí, proto jsem jednotlivé instituce popsala a připojila i své doporučení. Zde se žáci za pomoci mnou vytvořených pracovních listů seznámí nejen s pravěkým vývojem, ale i s jednotlivými vystavenými **artefakty**. Tato část mé práce umožňuje tedy pomocí neotřelé metody projektového vyučování motivačním způsobem **fixovat** učivo týkající se pravěkého vývoje regionu severního Plzeňska.

RÉSUMÉ

Ma mémoire qui s'appelle La préhistoire au nord de Pilsen: Enseignement de l'histoire régionale en utilisant les applications éducatives s'occupe de l'histoire régionale. Le but de ma mémoire était faire le précis des sites préhistoriques et des cultures qui se trouvaient dans cette région. Le but suivant était créer les applications éducatives pour les enseignants de l'histoire pour utiliser l'enseignement de projet. Ma mémoire est divisée dans deux parties. La première partie aperçoit le développement préhistorique dans la région au nord de Pilsen. La deuxième partie s'occupe les applications éducatives et leur utilisation dans l'enseignement de l'histoire.

À la fin de ma mémoire j'y ai mis les applications éducatives qui sont formés par un grand projet qui est divisé en cinq parties, les petits projets. Les élèves passent la préhistoire à travers son expérience émotionnelle. L'enseignement de l'histoire régionale en utilisant l'enseignement de projet motive les élèves et il fixe des connaissances acquises.

La continuité de la colonisation dans cette région a commencé au Néolithique et elle continue jusqu'à l'époque contemporaine. Les plus marquants trouvailles ont été originaire de l'âge du bronze. Les plus importantes trouvailles sont la figurine de la femme en terre qui viens de Vochoř, la figurine de cheval en terre qui viens de Nynice et la boucle qui évoque la figurine de homme et qui viens de Manětín.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Autorský kolektiv pracovníků a spolupracovníků PF ZČU v Plzni: *Dějiny západních Čech*, I. díl. Praha: Ševčík, 2004.

BAŠTA, J., BAŠTOVÁ, D. a METLIČKA, M.. Osídlení mikroregionu Čemínského potoka v době bronzové. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1990.

BAŠTOVÁ, D.: Dolní Hradiště, okr. Plzeň – sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1984–1985*. Praha: AÚ ČSAV, 1987.

BAŠTOVÁ, D.: Hunčice, Plzeň – sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1986–1987*, Praha: AÚ ČSAV, 1989.

BAŠTOVÁ, D.: Jarov, o. Hromnice, okr. Plzeň–sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1986–1987*. Praha: AÚ ČSAV, 1989.

BAŠTOVÁ, D. a SVOBODOVÁ, H.: Lipno, o. Hunčice, okr. Plzeň - sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1984–1985*. Praha: AÚ ČSAV, 1987.

BAŠTOVÁ, D.: Nadryby, okr. Plzeň-sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1984–1985*, Praha: AÚ ČSAV, 1987.

BAŠTOVÁ, D.: Nýřany, okr. Plzeň – sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1986–1987*. Praha: AÚ ČSAV, 1989.

BAŠTOVÁ, D.: Planá–Radná, okr. Plzeň–sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1984–1985*. Praha: AÚ ČSAV, 1987.

BENEŠ, A.: Čívce, Plzeň – sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1976–1977*, Praha: AÚ ČSAV, 1981

BUCHVALDEK, M. a kol.: Dějiny pravěké Evropy. Praha: SPN, 1985.

BUCHVALDEK, M.: Šňůrová keramika na Plzeňsku. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum Plzeň, 1992.

BUKAČOVÁ, I.: *Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2002.

BUKAČOVÁ, I.: *Mariánská Týnice: poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciácké proboštství*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2007.

- ČAPEK, V.: Jak učit dějepisu moderně: Materiály a informace o vyučování dějepisu ve světě. Praha: Akademia J. A. Komenského, 1992.
- ČAPEK, V.: Úvod do studia didaktiky dějepisu. V Plzni: Západočeská univerzita, 2005.
- ČTRNÁCT, V.: Jáma s volutovou keramikou u Vochova na Plzeňsku. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1953.
- DOUBOVÁ, M.: Druztová, okr. Plzeň-sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1973*, Praha: AÚ ČSAV, 1973.
- DOUBOVÁ, M.: Tlučná: okr. Plzeň - sever. *Výzkumy v Čechách (BZO) 1969*. Praha: AÚ ČSAV, 1972.
- DÖMISCHOVÁ, I.: Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, str. 32.
- DRDA, P. a RYBOVÁ, A.: Keltové a Čechy. Praha: Academia, 1998.
- DROBERJAR, E.: Archeologie pravěkých Čech 8. díl, Doba římská a stěhování národů. Praha: AÚ AV ČR, 2008.
- DVOŘÁKOVÁ, M.: Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009
- FILIP, J.: Keltská civilizace a její dědictví. Praha: Academie, 1996.
- FRANC, F. X. a ŠALDOVÁ, V. *Štáhlauer Ausgrabungen 1890: Přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy 1906*. Praha: AÚ ČSAV, 1988.
- HAVLŮJOVÁ, H., a NAJBERT, J. Paměť a projektové vyučování v dějepise. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014.
- HLÁSEK, D.: *Západočeská sídlištní keramika z mladší doby bronzové*. Plzeň, 2011. Diplomová práce. Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.
- CHOCHOL, J.: Antropologie pozdně halštatské a časně laténské skupiny z Manětína - Hrádku. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1984.
- CHVOJKA, O.: Rovinná sídliště doby bronzové v hornodunajském kulturním okruhu. Brno, 2011. Habilitační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.

- JANSOVÁ, L.: Datování laténského pohřebiště v Kralovicích u Plzně. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1961.
- JEŘÁBEK, J. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005.
- JÍLEK, T.: Místní dějiny ve výuce dějepisu se zaměřením na západní Čechy. Úvod do studia didaktiky dějepisu. 2005, str. 68.
- JÍLEK, T. a kolektiv: Vybrané kapitoly z didaktiky dějepisu. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1994.
- JÍLEK, T. a kolektiv: Vybrané kapitoly z didaktiky dějepisu II. Plzeň: Vydavatelství ZČU, 1997.
- JÍLKOVÁ, E. Západní Čechy na počátku doby bronzové. *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1957a.
- JIRÁŇ, L.: Archeologie pravěkých Čech 5. díl. Praha: AÚ AV ČR, 2008.
- JOHN, J.: Výšinné lokality středního eneolitu v západních Čechách. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010.
- KALHOUS, Z. a OBST, O.: *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009.
- KAŠOVÁ, J.: Škola trochu jinak: projektové vyučování v teorii a praxi. Kroměříž: Iuventa, 1995.
- KOVÁŘOVÁ, T.: Štípaná industrie kultury se šňůrovou keramikou. In: *Příspěvky k archeologii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.
- KRATOCHVÍLOVÁ, J.: Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- KYTličOVÁ, O.: Brdo, o. Manětín, okr. Plzeň–sever. Výzkumy v Čechách (BZO) 1976–1977. Praha: AÚ ČSAV, 1981.
- METLIČKA, M.: Nálezy skupiny Oberlauterbach v západních Čechách. In: *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín, 2001: zborník referátov z 20. pracovného stretnutia bádateľov pre výskum neolitu a eneolitu Čiech, Moravy a Slovenska: Liptovská Sielnica, 9.-12.10.2001*. Nitra: AÚ SAV, 2002.

- METLIČKA, M.: Neobvyklé keramické tvary a výzdobné prvky ze sídliště nynické skupiny v Tlučné. In: *FRÝDA, František. Sborník Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum, 1990.
- METLIČKA, M. a ZÁPOTOCKÁ, M.: Otázky neolitu a eneolitu našich zemí-2000: *sborník příspěvků z 19. pracovního setkání badatelů zaměřených na výzkum neolitu a eneolitu České a Slovenské republiky*, Plzeň 9.-12. 10. 2000. Plzeň: Západočeské muzeum, 2001.
- METLIČKA, M.: Pozdně halštatský žárový hrob z Kyšic. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské Muzeum, 1992.
- MOTYKOVÁ-ŠNEIDROVÁ, K.: Osada ze starší doby římské v Hodyni u Kralovic. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1966.
- NAŠINCOVÁ, Š.: Srovnání sídlišť starší doby římské v jižních a západních Čechách. Plzeň, 2007. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta filozofická.
- NEÚSTUPNÝ, E.: Archeologie pravěkých Čech, 4. díl. Praha: AÚ AV ČR, 2008.
- NEÚSTUPNÝ, E., JOHN, J.: Příspěvky k archeologii. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.
- NEÚSTUPNÝ, E. a JOHN, J.: Příspěvky k archeologii 2. díl. Plzeň: AÚ AV ČR, 2005.
- NEÚSTUPNÝ, E. a KRÁLOVÁ, A.: Příspěvky k prostorové archeologii: *Kvantita sídelních areálů v eneolitu západních a severozápadních Čech*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003.
- PAVLŮ, I. a ZÁPOTOCKÁ, M.: Archeologie pravěkých Čech, 3. díl. Praha: AÚ AV ČR, 2007.
- PAVLŮ, I.: Nové neolitické naleziště v Nynicích (okr. Plzeň – sever). In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1992.
- PLCH, J.: Mezipředmětové vztahy a specifika výchovně vzdělávacího procesu. Praha: SPN, 1987.
- PRŮCHA, J.: Pedagogická encyklopedie. 1. Praha: Portál, 2009.
- PRŮCHA, J; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003.
- RANDÁK, J.: Dějiny českých zemí. Praha: Knižní klub, 2011.

- REZÁČ, M.: Mladolaténské sklo v západních Čechách: Katalog sídlišť, hrobů, mincí a jednotlivých dokladů mobility v období Lt(B)C-D. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2004.
- ROUŠALOVÁ, Z.: Vývojové trendy archeologického bádání o době římské a stěhování národů v ČR: retrospektivní analýza. Plzeň, 2011. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta filozofická.
- SKLENÁŘ, K.: Archeologie a pohanský věk: Příběhy z dětských let české archeologické vědy. Praha: Academia, 2000.
- SKLENÁŘ, K. a kolektiv: Archeologické památky, Čechy, Morava, Slezsko. Opava: Optys, 1993.
- SKLENÁŘ, K.: Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri, 2002.
- SOUDESKÁ, E.: Hrob s maskovitou sponou z Manětína-Hrádku. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1968.
- SOUDESKÁ, E.: Výzkum pozdně halštatského pohřebiště v Manětíně-Hrádku v r. 1965. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1968.
- SOUKUPOVÁ, D.: Nová eneolitická výšinná sídliště v okrese Plzeň-sever. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1983.
- SOUTNER, O.: Mariánská Týnice: *krajem Jiřího Radima ze Dřevce*. Mariánská Týnice: Okresní muzeum, 1971.
- SVOBODA, L.: Regionální dějiny ve vyučování dějepisu. In: *Sborník pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, vědy společenské – historie*. České Budějovice, 1986.
- ŠALDOVÁ, V.: Halštatská mohylová kultura v západních Čechách - pohřebiště Nynice. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1968.
- ŠALDOVÁ, V.: Halštatské pohřby v Nynicích u Plzně. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: AÚ ČSAV, 1956
- ŠALDOVÁ, V.: Halštatsko-laténské žárové hroby na pohřebišti v Nynicích u Plzně. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: AÚ ČSAV, 1955.

ŠALDOVÁ, V.: Pozdně halštatské ploché hroby v západních Čechách a jejich vztah k současným mohylám: Pohřebiště Nynice a Žákava-Sváreč. In: *Památky archeologické*. Praha: AÚ ČSAV, 1968.

ŠALDOVÁ, V.: Žárové pohřebiště z konce doby bronzové v Nynicích. In: *Archeologické rozhledy*. Praha: Academia, 1954.

ŠÍPLOVÁ, M.: *Dílo Františka Xavera France: Jako zdroj pravěké a středověké regionální historie jižního Plzeňska*. Plzeň, 2011. Diplomová práce. Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni.

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., a DVOŘÁKOVÁ, M.: *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009.

VALIŠOVÁ, A. – KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. Praha, 2011.

VENCL, S. a FRIDRICH, J.: *Archeologie pravěkých Čech*, 2. díl. Praha: AÚ AV ČR, 2007.

VENCLOVÁ, N.: *Archeologie pravěkých Čech*, 6. díl. Praha: AÚ AV ČR, 2008.

VENCLOVÁ, N.: *Archeologie pravěkých Čech*, 7. díl. Praha: AÚ AV ČR, 2005.

VLKOVÁ.: *Vybrané aspekty pohřebního ritu milavečské kultury*. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Filozofická fakulta Západočeské univerzity.

VÝCHODSKÁ, H.: *Dějepis hrou. Metodické inspirace a didaktické hry*. Plzeň, 2008.

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

Archeologické rozhledy [online]. 1949 [cit. 2015-04-04]. ISBN 0323-1267.

Dostupné z: http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:be52bb47-3cfa-11e1-a1ea-005056a60003#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:c0314315-3cfa-11e1-7743-001143e3f55c

DinoPark - | ZOO Plzeň. [online]. 2003, 1.4.2015 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: <http://www.zooplzen.cz/o-nas/dinopark/dinopark-3.aspx>

Historie muzea | Západočeské Muzeum v Plzni. [online]. 2015 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: <http://www.zcm.cz/profil-muzea/historie-muzea>

Historie obce. Obec Újezd nade Mží [online]. 2013, 28. 2. 2013 [cit. 2013-03-01].

Dostupné z: <http://www.ujezdnademzi.cz/informace-o-obci/historie/>.

Historie ZOO - | ZOO Plzeň. [online]. 2011 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: <http://www.zooplzen.cz/o-nas/historie-zoo/historie-zoo.aspx>

Hora Vladař vydala trámy z dubů pokácených před tisíciletími. [Http://vary.idnes.cz](http://vary.idnes.cz) [online]. 2010 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://vary.idnes.cz/obrazem-hora-vladar-vydala-tramy-z-dubu-pokacenyh-pred-tisiciletimi-1jt-/vary-zpravy.aspx?c=A101014_161950_vary-zpravy_sou.

Kornatice. Kornatice [online]. 2012 [cit. 2012-10-08].

Dostupné z: <http://www.kornatice.cz/turistika/xfxfranc>.

Mapa obce Hodyně. In: [online]. 2012 [cit. 27. 3. 2013].

Dostupné z: <http://www.mapy.cz/#x=13.535421&y=49.960564&z=15&l=15>.

Metodika projektového vyučování. Kurzy pro učitele [online]. 2010 [cit. 2015-03-30].

Dostupné z: http://www.kurzyproucitele.cz/downloads/metodiky/Metodika_4_Projektove_Vyucovani.pdf

Obec Vochov | Historie obce Vochov. [online]. 1993 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: http://zdenka-projekty.sweb.cz/osobnosti_vyuky.html

Obrázek obce Újezd nade Mží. In: Zámecký statek Újezd nade Mží [online]. 2012 [cit. 23. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.zamekujezd.cz/images/ilustrace/2.obecujezd.jpg>.

O Mariánské Týnici. Santini v ČR [online]. 2011 [cit. 2013-03-17].

Dostupné z: <http://www.santini.cz/marianska-tynice.html>.

Osídlení PP Horní Berounka. [online]. 2003 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: <http://www.vranovice.wz.cz/info/clanky/osidleni/osidleni.html>

Osobnosti a historie projektové výuky: [online]. 2002 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: http://zdenka-projekty.sweb.cz/osobnosti_vyuky.html

Pravěká osada | ZOO Plzeň. [online]. 2014 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: <http://www.zooplzen.cz/o-nas/praveka-osada/>

Projektové vyučování: Metodická příručka. In: Projektové vyučování [online]. 2014 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://www.kurzyprocitele.cz/downloads/metodiky/Metodika_4_ProjektoveVyucovani.pdf

Prohlídkové trasy - | ZOO Plzeň. [online]. 2011 [cit. 2015-04-04].

Dostupné z: <http://www.zooplzen.cz/o-nas/minipruvodce/prohlidkove-trasy/prohlidkove-trasy.aspx>

RADEK, Sárközi. Projektové vyučování. In: Čtenářská gramotnost [online]. 2010 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyucovani/pv-tipy/projektove-vyucovani-1>

Recyklace dílem současnosti? Ne, odvětil by člověk paleolitický. In: [online]. 2012 [cit. 23. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/veda/clovek/recyklace-dilem-soucasnosti-ne-odvetil-by-clovek-paleoliticky_246860.html.

SVOBODOVÁ, Jiřina. Exkurze ve výuce. Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z:<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10081/exkurze-ve-vyuce.html/>

Vypíchaná keramika, symboly. In: [online]. 2011 [cit. 8. 4. 2013].

Dostupné z: <http://pohanstvi.wordpress.com/2011/12/10/vypichana-keramika-symboly/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období neolitu (autorka).

Příloha č. 2: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období eneolitu (autorka).

Příloha č. 3: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období střední doby bronzové (autorka).

Příloha č. 4: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období mladší a pozdní doby bronzové (autorka).

Příloha č. 5: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období doby halštatské (autorka).

Příloha č. 6: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období doby laténské (autorka).

Příloha č. 7: Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období doby římské (autorka).

Příloha č. 8: Dopis starostovi obce Hromnice.

Příloha č. 9: Presentace k projektu Návrat do neolitu (autorka).

Příloha č. 1

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období neolitu (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Lochousice	ojedinělý nález	AÚ ČSAV Plzeň
Líně	ojedinělý nález	není zjištěno
Vochoz	sídliště	M Mariánská Týnice
Kozolupy	sídliště	není zjištěno
Bdeněves	ojedinělý nález	ZČM Plzeň
Křimice	sídliště	ZČM Plzeň
Kyšice	sídliště	ZČM Plzeň
Dýšina	sídliště	ZČM Plzeň
Druztová	sídliště	není zjištěno
Chrást	ojedinělý nález	není zjištěno
Újezd nade Mží	ojedinělý nález	ZČM Plzeň
Nynice	sídliště	ZČM Plzeň
Plasy	ojedinělý nález	M Mladá Boleslav
Hrádecko	ojedinělý nález	není zjištěno

Příloha č. 2

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období eneolitu (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Bdeněves	sídliště, ojedinělý nález	ZČM Plzeň
Nadryby	sídliště	ZČM Plzeň
Pernarec	sídliště	ZČM Plzeň
Skupeč	sídliště	ZČM Plzeň
Lhotka u Nekmíře	sídliště	není zjištěno
Krsy	sídliště	ZČM Plzeň
Lomnička u Plas	sídliště	ZČM Plzeň
Dolní Hradiště	ojedinělý nález	ZČM Plzeň
Nebřežiny	sídliště	ZČM Plzeň
Babiná	sídliště	ZČM Plzeň
Dražeh – Osojno	sídliště	ZČM Plzeň
Plasy	sídliště	ZČM Plzeň
Lipí	ojedinělý nález	M Manětín
Kralovice	ojedinělý nález	ZČM Plzeň
Stražiště	ojedinělý nález	M Kralovice
Kotaneč	sídliště	M Litoměřice
Brdo	sídliště	ZČM Plzeň
Doubravice	sídliště	ZČM Plzeň
Ondřejov	sídliště	ZČM Plzeň
Mezí	sídliště	ZČM Plzeň
Vlkošov	sídliště	ZČM Plzeň
Nečtiny	sídliště	ZČM Plzeň
Město Touškov	sídliště	ZČM Plzeň
Hrádek u Manětína	hradiště	AÚ ČSAV
Čemíny	ojedinělý nález	není zjištěno
Březí-Pekelný vrch	ojedinělý nález	není zjištěno
Druztová	ojedinělý nález	Mariánská Týnice
Hodovíz	sídliště	AÚ ČSAV Plzeň

Příloha č. 3

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období střední doby bronzové (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Dýšina – Kokotsko	mohylové pohřebiště	ZČM Plzeň, Mariánská Týnice
Dýšina – Nová Hut'	mohylové pohřebiště	ZČM Plzeň, Mariánská Týnice
Hunčice	zlomky keramiky	ZČM Plzeň
Líšťany	mohylové pohřebiště	ZČM Plzeň
Čívce	zlomek keramiky	ZČM Plzeň
Vejprnice	sídliště	ZČM Plzeň
Malesice	mohylové pohřebiště	ZČM Plzeň
Zbůch	sídliště	není zjištěno
Bdeněves	mohylové pohřebiště	ZČM Plzeň

Příloha č. 4

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období mladší a pozdní doby bronzové (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Planá – Radná	hradiště	ZČM Plzeň
Brdo	sídliště, pohřebiště a hroby	AÚ ČSAV Praha
Lipno	hradiště	ZČM Plzeň
Luhov	hradiště	ZČM Plzeň
Tlučná	hradiště, mohyly	AÚ ČSAV Plzeň
Líně – Sulkov	sídliště	ZČM Plzeň
Druzťová	hradiště, mohyly	ZČM Plzeň
Kozolupy	sídliště	není zjištěno
Pňovany	sídliště, mohyly	ZČM Plzeň
Chotíkov	pohřebiště, hroby	není zjištěno
Čemíny	mohyly	není zjištěno
Záluží	pohřebiště, hroby	není zjištěno
Nešov	ojedinelý nález	M Stříbro
Krsy	ojedinelý nález	ZČM Plzeň
Ostrov u Bezdruzic	hradiště	ZČM Plzeň
Šipín	hradiště	ZČM Plzeň
Třebobuz	sídliště	ZČM Plzeň
Líšťany	sídliště, mohyly	ZČM Plzeň
Náklov	sídliště	AÚ ČSAV Praha
Hunčice	sídliště	ZČM Plzeň
Koryta	hradiště	ZČM Plzeň
Jarov	sídliště, pohřebiště a hroby	ZČM Plzeň
Kaceřov	sídliště	AÚ ČSAV Plzeň
Nynice	sídliště, pohřebiště a hroby	ZČM Plzeň, Mariánská Týnice
Kotaneč	hradiště	není zjištěno
Horní Hradiště	hradiště, ojedinelý nález	ZČM Plzeň

Příloha č. 5

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období doby halštatské (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Dolní Hradiště	hradiště	ZČM Plzeň
Kyšice	mohyly	ZČM Plzeň
Dolany	mohyly	ZČM Plzeň
Nynice	pohřebiště	ZČM Plzeň, Mariánská Týnice
Planá-Radná	hradiště	ZČM Plzeň
Skupeč	sídliště	ZČM Plzeň
Křimice	pohřebiště	ZČM Plzeň
Tlučná	pohřebiště	AÚ ČSAV Plzeň
Plasy	sídliště	ZČM Plzeň
Pňovany	hradiště, mohyly	AÚ ČSAV Plzeň
Újezd nade Mží	pohřebiště	AÚ ČSAV Plzeň
Všeruby	ojedinelý nález, sídliště	ZČM Plzeň
Nečtiny	pohřebiště	ZČM Plzeň
Ostrov u Bezdržic	hradiště	ZČM Plzeň
Dýšina – Kokotsko	mohyly	ZČM Plzeň
Dýšina	ojedinelé nálezy	ZČM Plzeň

Příloha č. 6

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období doby laténské (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Kralovice	sídliště, ojedinělý nález	ZČM Plzeň
Kozolupy	sídliště	není zjištěno
Líně	sídliště	není zjištěno
Vejprnice	sídliště	ZČM Plzeň
Vochov	sídliště	ZČM Plzeň
Nýřany	sídliště, 2 mince	ZČM Plzeň
Manětín-Hrádek	ojedinělý nález	Mariánská Týnice

Příloha č. 7

Přehled lokalit archeologických nalezišť na území severního Plzeňska v období doby římské (autorka):

Naleziště	Artefakty	Uloženo
Hodyně	sídliště	ZČM Plzeň
Tlučná	pohřebiště	ZČM Plzeň
Kyšice	mincovní nález	NHM Vídeň
Vejprnice	sídliště	ZČM Plzeň

Příloha č. 8

Návrh dopis starostovi obce Hromnice

Ing. Pavel Telín
Starosta obce Hromnice
Hromnice 60
330 11 Třemošná

V Plzni, dne 23.3.2015

Vznik pravěké naučné stezky v obci Nynice

Vážený pane starosto,

my, žáci 6. třídy Masarykovy základní školy ve Zruči – Senci jsme v rámci projektové výuky při hodinách dějepisu vytvořily naučnou stezku pro pravěké naleziště v Nynicích. Inspirací nám byla právě bohatá pravěká historie obce a kontinuální vývoj osídlení na tomto území.

Žádáme Vás tedy, zda by bylo možné v rámci rozvoje regionální turistiky získat dotaci z grantů Evropské unie na výrobu a osazení naučných tabulí, dle našich návrhů. Na základě průzkumu na turistických internetových fórech a podle Klubu českých turistů, by o naučnou stezku byl velký zájem.

Návrhy našich naučných tabulí posíláme v příloze.

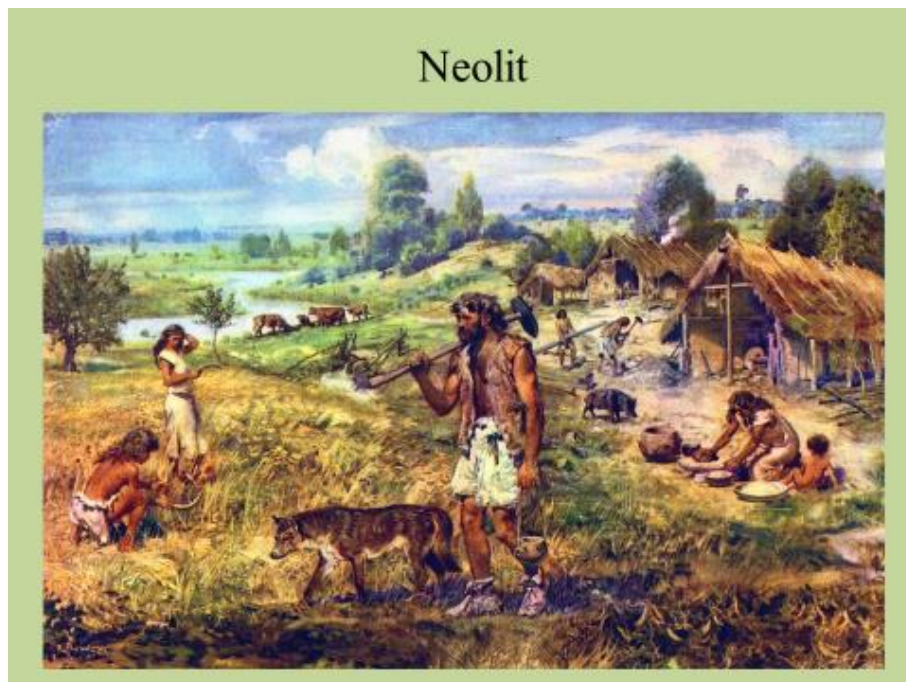
Mnohokrát Vám děkujeme za odpověď a přejeme hezký den.

S pozdravem

Žáci 6. třídy Masarykovy základní školy ve Zruči - Senci

Příloha č. 9

Návrh prezentace k projektu Návrat do neolitu (autorka):

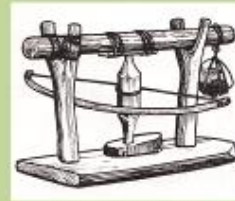

Neolit (mladší doba kamenná)

- počátky **ZEMĚDĚLSTVÍ**
  - lov → chov (ovce, kozy, hovězí dobytek)
  - sběr → pěstování (obiloviny, luštěniny)= **neolitická revoluce**
- Ve Slovníku cizích slov vyhledej pojem revoluce. Myslíš si, že přechod k zemědělství byl rychlý a náhlý?

Nástroje

- kamenné, kostěné, dřevěné
- nové techniky (vrtání a broušení kamene)

Kult matky - venuše

Hluboké Mašůvky

Vochov

Kyjovice

Sídliště

- usedlý způsob života

➔ vesnice (**dlouhé domy**, velké rodiny)

Textilnictví

- jednoduchý tkalcovský stav
- materiál – konopí, vlna, později len

přesleny

Osídlení

Hrnčářství

- jednotlivé kultury odlišné tvary, zdobení

Lineární keramika

Vypichaná keramika

Shrnutí

Vochov

- *Vochov vznikl z výrazu Vochův /staročesky Vochuov/ dvůr či majetek. Osobní jméno Voch bylo staročeskou zkratkou jmen začínajících na Vo-, jako například Vojtěch, Vojslav, Volimír a podobně.*

